

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

MALİYE PROGRAMI

KAMUSAL MALLARDA BEDAVACILIK SORUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aytaç UĞURLU

HAZİRAN-2010

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MALİYE ANABİLİM DALI

MALİYE PROGRAMI

KAMUSAL MALLARDA BEDAVACILIK SORUNU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aytaç UĞURLU

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN

HAZİRAN-2010

TRABZON

ONAY

Aytaç UĞURLU tarafından hazırlanan *Kamusal Mallarda Bedavacılık Sorunu* adlı bu çalışma 30.06.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda *oybirliği* ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Maliye* dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Haydar AKYAZI (Başkan)

Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Mehmet TUNÇER

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylım. /.... /2010

Doç. Dr. Yusuf ŞAHİN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Aytaç UĞURLU

30/06/2010

ÖN SÖZ

Kamu ekonomisi literatüründe kamusal mallar olgusu, piyasa başarısızlığının nedenlerinden biri olarak incelenen konudur. Kamusal malların özelliklerinden dolayı piyasa mekanizması tarafından optimal düzeyde sunulmaması kamu kesiminin bu tür malların üretilmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır. Kamusal mal kavramının kapsamı dinamik bir nitelik taşımakta olup değişen ekonomik, teknolojik, kültürel faktörlere göre çeşitlenmektedir.

Özellikle 1930'lu yıllardan sonra ekonomide devlet müdahalelerinin arttığı bir dönemde, Paul Samuelson tarafından yapılan çalışmalarda kamusal mallar konusunun teorik temelleri atılmıştır. Keynesyen makro iktisat düşüncesinin egemenliği, sosyal devlet anlayışının benimsenmesi, kaynakların merkezi planlama ile tahsisi gibi faktörler kamusal malların devletçe üretilip sunulması ve vergilerle finanse edilmesi fikrini egemen kılmıştır.

Hangi kamusal malların? Nasıl? Ne miktarda ve kimler için? Üretileceği soruları cevaplandırılması gereken sorulardır. Kamusal malların özelliklerinden dolayı bireylerin kamusal mallara olan tercihlerinin belirlenememesi bu soruların cevaplandırılmasını daha da zorlaştırmaktadır. Bireyleri kamusal malların finansmanına katabilmek için tercihlerinin ortaya çıkarılmasının önemi göz önünde bulundurularak, bireylerin doğru tercihlerine ulaşabilmek için bir takım çözüm mekanizmaları geliştirilmiştir. Bu mekanizmalar vasıtasıyla kamusal mallara olan tercihler tam olarak belirlenemese de bireylerin doğru tercihlerine ulaşma yönünde olumlu bir gelişmenin sağlandığı ortaya konulmuştur.

Maddi-manevi desteklerini esirgemeyen aileme, yakınlarıma ve çalışma arkadaşlarıma, yüksek lisans çalışmalarım süresince yol gösterici katkılarından dolayı değerli hocalarım; Prof. Dr. İhsan GÜNAYDIN'a, Prof. Dr. Haydar AKYAZI'ya, Prof. Dr. Osman PEHLİVAN'a, Yrd. Doç. Dr. M. Emin ALTUNDEMİR'e teşekkürlerimi sunarım.

Haziran 2010

Aytaç UĞURLU

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT.....	IX
TABLOLAR LİSTESİ.....	X
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ.....	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAMUSAL MAL VE HİZMETLERİN TEORİK ÇERÇEVESİ.....	4-41
1.1.Devlet Kavramı.....	4
1.1.1. Farklı Devlet Anlayışları.....	6
1.1.1.1. Bireyci – Liberal Kapitalist Devlet Anlayışı.....	7
1.1.1.2. Müdahaleci-Organik Kapitalist Devlet Anlayışı.....	9
1.1.1.3. Marksist – Sosyalist Devlet Anlayışı.....	12
1.1.1.4. Yeni Devlet Anlayışı.....	13
1.2. Mal Kavramı ve Çeşitleri.....	16
1.3. Kamu Hizmeti Kavramı.....	17
1.3.1. Kamu Hizmetlerinin Özellikleri.....	17
1.4. Mal ve Hizmet Kavramı Arasındaki Farklar.....	18
1.5. Kamusal Mal Kavramı.....	19
1.5.1. Kamusal Malların Tarihsel Gelişimi.....	21
1.5.1.1. 13. Yüzyıl – 17. Yüzyıl.....	21
1.5.1.2. 18. Yüzyıl – 19. Yüzyıl.....	22
1.5.1.3. 20. Yüzyıl.....	24
1.6. Kamusal Malların Çeşitleri.....	27
1.6.1. Tam Kamusal Mallar.....	27

1.6.2. Yarı Kamusal Mallar.....	29
1.6.3. Erdemli Mallar.....	29
1.6.4. Kamusal Mallar Kavramına Farklı Bir Yaklaşım.....	31
1.6.5. Sosyal Yapıya Göre Kamusal ve Özel Mal Kavramları.....	33
1.7. Gelişen Kamusal Mal Kavramı.....	39

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAMUSAL MALLARDA BEDAVACILIK SORUNU.....	42-66
2.1. Tam Kamusal Malların Sunumu: Piyasa Başarısızlığı.....	42
2.2. Kamusal Malların Sunumunda Gönüllülük Esası.....	43
2.3. Kaynakların Kamusal Mallara Optimal Tahsisi.....	45
2.4. Kamusal Malların Arzında Ortaya Çıkan Sorunlar.....	47
2.4.1. Ortanca (Medyan) Seçmen.....	48
2.4.2. Gönüllü Mübadele.....	50
2.5. Bedavacılık Sorunu.....	52
2.6. Kamusal Malların Sunumunda Pareto Optimali.....	55
2.7. Kamusal Mallarda Bedavacılık Sorununun Ortaya Çıkma Nedenleri.....	56
2.7.1. Tüketimde Rakip Olmama ve Bireylerin Gerçek Tercihlerini Saklaması.....	56
2.7.2. Tüketimden Dışlanamama.....	57
2.7.3. Fiyatlandırmanın Mümkün Olmaması.....	58
2.8. Topluluk İçerisinde Rasyonel Bir Davranış Olarak Bedavacılık Eğilimi.....	59
2.9. Topluluk Büyüklüğüyle Bedavacılık Eğilimi Arasındaki İlişki.....	60
2.10. Bedavacılık Teorisinin Öğeleri.....	62
2.10.1. Bireyler.....	62
2.10.2. Grup.....	62
2.10.3. Üretim.....	62
2.10.4. Organizasyon Maliyeti.....	63
2.10.5. Grup Büyüklüğü.....	63
2.11. Bedavacılık Soruna Bir Örnek.....	64
2.12. Ortak Karar Alma Mekanizmaları ve Bireysel Dürtüler.....	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KAMUSAL MALLARDA BEDAVACILIK SORUNUNA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ:

TERCİH AÇIKLATMA MEKANİZMALARI.....	67-79
3.1. Tercihlerin Açıklanması Problemi.....	67
3.2. Tutuklunun İkilemi.....	69
3.3. Bireyleri Çeşitli Yaptırımlarla Gönüllü Olarak Katılımlarının Sağlanması Durumu.....	71
3.4. Tercih Açıklatma Mekanizmalarının Tarihi Gelişimi.....	72
3.5. Kamu Mallarının Tercihlerinin Ortaya Konulmasında Önerilen Mekanizmalar.....	74
3.5.1. Vickrey'in Tercih Açıklatma Mekanizması.....	76
3.5.2. Groves ve Ledyard'ın Tercih Açıklatma Mekanizması.....	77
3.6. Bedavacılık Sorunu İle İlgili Yapılmış Bazı Deneysel Çalışmaların Sonuçları ve Kısıtlıkları.....	78
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	80
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	82
ÖZGEÇMİŞ.....	92

ÖZET

Bireylerin kişisel bir takım ihtiyaçları olduğu gibi, birlikte yaşama zorunluluğu nedeniyle meydana gelen toplumun da ihtiyaçları vardır. Toplumsal ihtiyaçların nasıl karşılanacağı sorusu, toplumu oluşturan bireyleri meşgul etmiş ve bu soruya cevap aramaya yönlendirmiştir. Basit olarak toplumun genelinin ihtiyacını karşılamak için sunulan kamusal mal ve hizmetlerin neler olduğu ve nasıl sunulacağı ekonomistler ve politikacılar arasında farklı görüşlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Benimsenen devlet sistemiyle de bire bir ilgili olan kamusal mal ve hizmetler konusuna yaklaşım, devlete bakış açısına göre de biçimlenmektedir. Kamusal mal ve hizmetlerin sahip oldukları, “fiyatlandırılmama” ve “dışlanamama” özellikleri, kâr güdüsüyle hareket eden özel kesim tarafından üretilmemelerine neden olmakta, dolayısıyla bu tür mal ve hizmetlerin kamu kesimi tarafından üretilmelerini zorunlu hale getirmektedir.

Kamusal malların yukarıda belirtilen özelliklerinden dolayı bireyler kamusal malların finansmanına katılmadan bu tür malların faydalarından yararlanabilirler. Bu durumda "bedavacılık sorunu" gündeme gelmektedir. Bireylerin kamusal mallara olan taleplerinin bilinmesi, bu tür malların finansmanına katılımlarının sağlanacağı düşüncesiyle bireylerin tercihlerini açıklamaya yönelik bir takım mekanizmalar geliştirilmesine yol açmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda, bireylerin tercih açıklatma mekanizmaları vasıtasıyla, gönüllü katılım durumlarına göre kamusal malların finansmanına katılma oranında yükselme olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kamusal Mallar, Kamusal Hizmetler, Bedavacılık Sorunu, Tercih Açıklatma Mekanizmaları.

ABSTRACT

Like the individuals have some personal needs, the society made up of the individuals has also some needs because of the obligation of living together. The matter of how the societal needs be met has been the main concern of the individuals who form the society, and this concern has led them to look for an answer. Basically, what the public goods and services are and how they are to be presented which can be defined as the services to meet the needs of the common society has led to various views to appear among the politicians and the economists.

The approach to the public goods and services totally related to the adopted state system is formed according to the viewpoint of the state. Public goods and services have the characteristics of "non-privability" and "non-excludability" and so they are not produced by the private sector acting with the motivation of getting profit; instead, this type of goods and services are necessarily produced by public sector.

Because of the characteristic of public goods stated above the individuals can benefit from this type of goods without being involved in the financing of public goods. In this situation "free riding problem" appears. Knowing the demands of public goods of the individuals has led to some mechanisms for the individuals' demand revealing providing public goods be included in financing. As a result of studies made, it has been observed that the rate of the individuals' being voluntarily involved in the financing of public goods has increased by means of demand revealing mechanisms.

Key Words: Public Goods, Public Services, Free Riding Problem, Demand Revealing Mechanisms.

TABLULAR LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Malların Temel Özellikleri: Geleneksel Kamusal Mal Yaklaşımı.....	34
2	Malların Statülerinin Toplum Tarafından Belirlenmesi: Genişletilmiş Kamusal Mallar.....	36
3	Tutuklunun İkilemi Modeli.....	70
4	Tutuklunun İkilemi Modelinin Kamu Mallarına Uygulanması.....	71

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil Nr.</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Özel ve Kamusal Mallar.....	30
2	Genişleyen Kamusal Alan.....	32
3	Kamusallık Üçgeni.....	39
4	Kamusal Malların Üretiminde Medyan Seçmen Modeli.....	49
5	İki Bireyin Gönüllü Mübadelesi.....	51
6	Kamusal Malların Sunumunda Etkinlik.....	55

GİRİŞ

İnsanların bir arada yaşama zorunluluğu, toplumsal ihtiyaçları ortaya çıkarmış ve bu tür ihtiyaçların karşılanması için kamusal malların üretilmesi gerekliliğini gündeme getirmiştir. Kamusal malların tarihi toplumların oluşmaya başladığı döneme kadar uzansa da, bilimsel açıdan ilk kez 18.yy'da David Hume ve daha sonra Adam Smith tarafından ele alınmıştır. Sistemli olarak 1954-1955 yıllarında Paul Samuelson tarafından çalışılan kamusal mallar teorisi, daha sonraki zamanlarda birçok yazar tarafından araştırılmış ve literatüre önemli katkılar yapılmıştır.

Kamusal malların tarihine bakıldığında; Avrupa'da 13.yy-17.yy döneminde kilise ve vakıflar gibi gönüllü organizasyonlar tarafından sunulmuşlardır. Anadolu'da da benzer şekilde gelişmelerin olduğu görülmektedir. Selçuklular ve Osmanlıların ilk dönemlerinde sağlık hizmetlerinin, çeşitli adlar altında kurulan vakıflar tarafından sunulduğu bilinmektedir. 18.yy'da Avrupa'da nüfusun hızla artması negatif dışsallıkların ortaya çıkmasına neden olmuş, gönüllü organizasyonlar söz konusu dışsallıkları önlemede yetersiz kalmışlardır. Bu durumun sonucunda sosyal refah devleti fikri ortaya atılmıştır. 20.yy'da sanayileşmenin gerçekleşmesiyle birlikte, halkın devletten beklentileri artmış dolayısıyla kamusal malların arzının da artması gerektiği vurgulanmıştır. Böylece kamusal mallar daha yaygın sunulmaya başlanmıştır. Fakat 1960'lardan sonra meydana gelen krizler kamu bütçesinin açık vermesine neden olmuş ve devletin sunduğu kamusal mallar sorgulanmaya başlanmıştır. 1980'lerden sonra özelleştirme uygulamaları, sunulan kamusal malların alanını daraltmış, politik cephede de kamusal mal sunumunun azaltılmasını savunan görüşler seçimleri kazanmıştır.

Devlet tarafından üretilmezler ise başka türlü üretilmeyecek nitelikte olan kamusal malların temel özellikleri; fiyatlandırılmamaları, bireylerin tüketimden dışlanamaması, tüketimde rakip olmamaları, küçük kısımlar halinde bölünememeleri ve pazarlanamamaları olarak sayılabilir. Tüketimden dışlanamama özelliği, kamusal malların finansmanına katılmayanların ya da katılmak istemeyenlerin de bu mallardan faydalanmalarına olanak tanımaktadır. Ortaya çıkan bedavacılık sorunu, kâr güdüsüyle çalışan özel kesimin, bu tür

malları üretmede isteksiz davranmasına neden olmaktadır. Diğer bir deyişle, bu mallardan sağlanacak fayda özelleştirilemediğinden, fayda ile ödeme arasında bir ilişki kurulamayacaktır. Bireyler kamusal malların kullanımından mahrum edilemeyeceklerini anladıklarında ve bireyleri ödeme yapmaya zorlayacak bir mekanizma olmadığında bedavacı olmayı tercih edeceklerdir.

Bedavacılık sorunu, değişik bilim dallarında farklı adlarla yer almıştır. Örneğin, sosyologlar "sosyal tembellik", politika bilimcileri "oylamanın irrasyonelliği", psikologlar, "mahkûmların çıkmazı", ekonomistler "bedavacılık", olarak adlandırarak deneysel çalışmalar yapmışlardır. Ekonomistler, bedavacılık sorununun değişik yönlerini ele almışlardır. Bazıları, bedavacılığın gerçek hayatta var olup olmadığını ve derecesini araştırmışlardır. Bazıları ise bedavacılık sorunu ile grup büyüklüğü, bir başka deyişle birey sayısının az veya çok olması ile bedavacılık arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Gelir dağılımındaki farklılığın bedavacı davranışlara etkisi de araştırmacıların ilgilendikleri konulardandır.

Bedavacılık sorununun çözüme kavuşturulması, bireylerin kamusal mallara olan tercihlerini açıklamayla bağlantılıdır. Fakat bireylerin gerçek tercihlerine ulaşma konusunda problemler çıkmaktadır. Tüketicilerin tercihleri ile yüklenecekleri fiyat arasında bir bağlantı kurulduğunda, tercihlerini az gösterme eğiliminde olacaklardır. Ters durumda da tüketicilerin tercihleri ile yüklenecekleri fiyat arasında bir bağlantı kurulmazsa tercihlerini fazla gösterme eğiliminde olacaklardır.

Bireysel tercihlerin bilinemediği bir ortamda, kamusal malların fiyatlarının oluşturulması her bireyin tercihlerini doğru olarak açıklamalarına dayalı olduğundan, kamusal mallar teorisinin kurucusu olarak bilinen Samuelson'a göre, bireyler açıklayacakları tercihlerden bazı bencil faydalar sağlamayı umacaklardır. Böylece birçok yazar tarafından dile getirilen "kamusal malların fiyatını ya da miktarını belirleyecek hiçbir piyasa mekanizmasının olmadığı" görüşü de kabul görmektedir.

Bu çalışmada, kamusal mallarda bedavacılık sorununun gerçekte var olduğu kabul edilerek, sorunun çıkış nedenleri ortaya konulacak, çözüm için geliştirilen tercih açıklatma

mekanizmalarının ulaştıkları sonuçlara değinilecektir. Bu mekanizmalarının kamusal malların finansmanını sağlamada etkinlik durumu araştırılacaktır.

Birinci bölümde, konuyla ilgili temel kavramlar ve kamusal malların teorik çerçevesi ortaya konulmuştur. İkinci bölümde, kamusal kaynakların kamusal mallara optimal tahsisi ve bedavacılık sorunu üzerinde durulmuştur. Genel denge ve kısmi denge analizlerine değinilmemiştir. Bedavacılık sorunun çıkış nedenleri ve bedavacılığın topluluk büyüklüğü ile ilişkisine değinilmiştir. Üçüncü bölümde ise kamusal mallarda bedavacılık sorununa çözüm olarak geliştirilmiş mekanizmalardan ve sonuçlarından bahsedilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAMUSAL MAL VE HİZMETLERİN TEORİK ÇERÇEVESİ

Bu bölümde, kamusal mallarda bedavacılık sorununun anlaşılması açısından konuyla ilgili olan temel kavramlara değinilecek, yapılan bu açıklamalar doğrultusunda kamusal mallarla ilgili değerlendirmeler yapılacaktır.

1.1. Devlet Kavramı

Devletin yapısının nasıl oluştuğunu ve bu oluşumda ne gibi faktörlerin etkili olduğunu açıklayan bir takım kuramlar geliştirilmiştir. Bu kuramlardan bazıları, devleti ortaya çıkaran nedenleri, tarihi ve sosyolojik gözlemlere dayandırırken bazıları ise ideal devletin nasıl olması gerektiğiyle ilgilenmiştir.

Devlet yapısının tarihi sürecine bakıldığında, insanlık gelişimine paralel olarak basitten karmaşığa doğru bir gelişme gözlemlenebilir. İnsanlık tarihi, avcılık-toplayıcılık, tarım, sanayi ve bilgi toplumu dönemlerinden oluşacak şekilde dört aşamada toplanacak olunursa, bu aşamaların ilkinde devleti oluşturacak bir siyasal iş bölümü mümkün görülmemektedir. İkinci aşama olan tarım toplumunda ise devlet yapısından ve çoğu tarım toplumlarında devlet yapısının varlığından söz edilebilir. Bu dönemdeki devlet modeli, krallıklar ve imparatorluklar şeklindedir. Son aşama olan sanayi toplumlarında ise devletin varlığı kaçınılmaz görünmekle birlikte ve daha modern devletler ortaya çıkmıştır (Saklı, 2005: 5). İbni Haldun, göçebe olarak yaşayan toplumların zaman içinde değişme ve gelişme göstererek toprağı işleyeceğini, bu toplumlar güç ve servet kazandıkça da yerleşik bir hayat sürme isteklerinin artacağını söylemiş, göçebe toplumların kasaba ve şehirlere yerleşmesi sonucu toplumların gelişmiş ve örgütlü hali olan devlet organizasyonu ortaya çıkacağını belirtmiştir (Candan, 2007: 238).

Sözlük tanımı; halk (insan unsuru), ülke (toprak unsuru) ve egemen bir otoritenin varlığından oluşan siyasal örgütlenme olan devlet (Sağ ve Aslan, 2001: 174), aynı zamanda

yüzyıllardan beri var olan sosyal bir olgudur. Ancak, devletin yapısı, doğası, toplumdaki rol ve görevleri konusunda hiçbir zaman genel bir uzlaşmaya varılamamıştır. Bazı düşünce akımları devleti, esas itibarıyla bir sınıf yapısı olarak görürler. Bu anlayışa göre devlet, bir sınıfın diğer sınıfları egemenliği altında bulundurduğu bir örgütlenmedir. Buna karşılık başka bir görüşe göre ise, devlet sınıf kavramının ötesinde, bütün toplumu kapsayan ve birleştiren bir organizasyondur. Kimine göre devlet, toplum düzeninin ve barışının korunmasını sağlayan bir araçtır. Klasik Fransız kamu hukuku doktrinine göre ise, devlet "milletin hukuki kişilik kazanmış şeklidir" tanımı yapılmaktadır. Modernizm akımı, devlet kavramında da standartlaşma getirme eğilimindedir. Buna göre modern devlet, belli bir toprak parçası üzerinde, egemenlik hakkını kullanma yetkisiyle ve fiziki zorlayıcılık tekeliyle donatılmış, zamana ve farklı doktrinlere göre değişen görevlere sahip, soyut ama kurumsal bir otorite yapısıdır (Ateş ve Nohutçu, 2006: 251).

Ülke üzerinde yaşayan bireylerin tamamının doğal birer üyesi olduğu, toplum hayatı kadar eski bir oluşum olan devlet, insanların bir araya gelerek oluşturdukları kurum ya da tüzel kişilik olarak organize edilen yapıdır (Pehlivan, 2005: 20). Devletin toplum hayatı kadar eski bir oluşum olması, insanların toplu halde yaşamaktan doğan ihtiyaçlarını gidermek amacıyla oluşturulmuş olan bir yapı olduğunun göstergesi olmakla birlikte, organize olma, birlikte yaşamının zorunlu ve kaçınılmaz bir gereğidir. Topluluklar, insanın doğanın acımasız koşulları karşısında bir araya gelme ve toplu yaşama zorunluluğunun doğal bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu topluluklar, gözlem ve deneyler sonucu, gelişerek ve değişime uğrayarak zaman içinde doğadaki koşullara uyum sağlamışlardır. İlkel düzeyde de olsa çeşitli kurallar ortaya koymaya ve bu kurallara topluluğa dâhil herkesin uymasını sağlamaya başlamışlardır. Yaşama tutunmanın, hayatta kalmanın zorunlu sonucu olarak ortaya konulan bu kurallar insanların organize olmalarının başlangıcı olarak kabul edilebilir. İnsanlığın tarihsel süreç içinde ortaya koyduğu gelişim ya da uygarlık, organizasyonların en kapsamlısı olarak kabul edilen "devlet"i ortaya çıkarmıştır (Erol, 2003: 1).

Devlet, bu tür toplumsal ihtiyaçları gidermek adına gelir elde eder ve elde ettiği bu gelir ile vatandaşına hizmet sunar. Devletin varlık nedeni, özellikle bireylerin yaşam hakkı ve mülkiyet hakkı gibi temel hak ve özgürlüklerinin korunmasına dayandırılmaktadır. Böyle temel ihtiyaçların karşılanması, devlet ile toplumu oluşturan bireyler arasında

yapılan bir sözleşmeye dayandırılmaktadır. “Toplumsal sözleşme” olarak adlandırılan bu durumda, devlet vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini koruyacak, karşılığında da bireyler devlete vergi ödeyeceklerdir. Devletin varlık temelinde bahsedilen bu karşılıklı çıkar ilişkisi söz konusudur (Karabaş, 2005: 9).

İnsanların oluşturduğu toplumun belirli bir düzen içerisinde, kargaşa olmadan varlığını sürdürebilmesi için gerekli bir müessese olan devlete atfedilen görevler değişiklik göstermekle birlikte, devletin bu görevleri nasıl gerçekleştireceği ve devletin ekonomik etkilerinin nasıl olacağı soruları tartışılan konular arasında yerini almıştır (Güran ve Cingi, 2002: 57).

Başlangıçta, insanların doğa ve diğer topluluklar karşısında korunması ve savunulması işlevini üstlenen devlet, uygarlık düzeyinin gelişmesi, insanların gereksinimlerinin çeşitlenmesi sonucu çeşitli ekonomik işlevler de üstlenmek durumunda kalmıştır. Kamu ekonomisi, devletin giderek ekonomiye karışımı zorunluluğu nedeniyle, çeşitli sorunlara çözüm getirme çabalarının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Devletin ekonomideki işlevi ve işlevlerinin boyutu sürekli olarak tartışma konusu olmuştur (Erol, 2003: 1). Devlet, toplumun yapısını yansıtır ve toplumun aktif, bilinçli, resmi ifadesidir. Devlet, genel ve özel çıkarlar arasındaki çelişki üzerine kurulmuştur. Başka bir deyişle devlet, toplum bireylerinin bir arada yaşamalarından doğan müşterek ihtiyaçları ile isteklerinin teminini amaçlayan organize olmuş toplum şeklidir (Akdoğan, 2006: 2-3).

1.1.1. Farklı Devlet Anlayışları

Devletten ne anlaşılması gerektiğiyle ilgili olarak tarih boyunca pek çok farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bir bölümü, belli ülkelerdeki yerleşik devlet biçimlerinin gerekçelendirilip kurumsallaşmasını, bir bölümü ise ilgili kişilerin soyut devlet ideallerini yansıtan ve ayrıntıda birbirinden epeyce farklılaşan bu görüşleri üç temel fikir etrafında toplamak mümkündür. Bu çalışmada devlet kavramı, benimsenen ekonomik sistemlere göre gruplandırılmıştır.

1.1.1.1. Bireyci – Liberal Kapitalist Devlet Anlayışı

Bireycilik, bireyin haklarını toplumun haklarından üstün gören ve her türlü değerlerin bireylerden geldiğine inanan, toplumsal hayatta bireyi her şeyden üstün tutan siyaset ve toplum görüşünü ifade etmektedir. Rönesans döneminden önce toplumsal, siyasal hayata egemen olan kilisenin toplumcu eğilimine bir tepki olarak ortaya çıkan bireycilik, bireyi toplumun önüne geçiren ve yerleşik dini, geleneksel değer yargılarına meydan okuyan bir hareket olarak gelişmiştir. Locke, bireyin her türlü otoriteden kurtularak özgür olmasını ve kendi hayatını kendisinin kurması gerektiğini “herkes kendinin yargıcısıdır” ifadesiyle, Kant “kendi yasanı kendin yap” sloganıyla bireyciliği özetlemiştir. Bireyciliğin tarihi ile liberalizmin tarihi aynı düzlemde gelişmiştir. Liberalizm’e göre birey temel unsurdur. Bireyin varlığı sınıf, halk, gibi bütünlerin varlıklarından daha gerçektir. Birey, insan toplumlarının her türlü kurum ve yapılarının üstündedir. Liberalizm’de birey, herhangi bir toplumsal bütünden daha fazla ahlaki değere sahiptir. Bireyin varlığı, toplumun varlığından önce var olduğu düşüncesine istinaden, bireysel hakların toplumsal haklardan daha önce var olduğu savunulmaktadır. Bireye dayanmayan ve bireysel istek ve iradeden kaynaklanmayan her türlü toplumsal bütün liberalizm için en büyük tehdittir (Çetin, 2001: 221).

Bireyci-liberal anlayışta, kendi çıkarlarının peşinde aktif olarak koşan özgür bireylerden oluşmuş bir toplum düşüncesi vardır. Bireyler farklı eylem biçimleri seçmekte özgür ve görece bağımsızdırlar ve kararlarında akılcıdırlar. Dolayısıyla amaçlarına ulaşmak için en uygun araçları seçerek kendi çıkarları için en doğru kararı verebilirler. Bireyci-liberal devlet anlayışı, liberal düşünce temeline dayanarak, özgürlüğü nihai amaç ve bireyi biricik varlık olarak kabul etmiş, “sınırlı” ya da “minimum” devlet kavramı üzerinde yoğunlaşmıştır (Tokatlıoğlu, 2005: 20).

Adam Smith’e göre, rekabet ve kâr güdüsü bireyseldir. Bireyselliğin de toplumun çıkarına hizmet etmesi, dolayısıyla mal arzı da bireylerin isteklerine göre düzenlenmesini gerektirir. Firmalar sadece talep edilen malları düşük fiyatla ürettiklerinde ayakta kalmaları mümkün olacaktır. Böylece ekonomide izlenecek muhtemel en iyi yol görünmez bir el vasıtasıyla sadece arzu edilen malların üretilmesidir. Adam Smith’in bu düşünceleri ekonomistler ve devlet yönetimleri üzerinde büyük etki yapmıştır. John Stuart Mill ve

Nassau Senior gibi 19. yüzyılda yaşayan iktisatçılar “bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler” olarak adlandırılan öğretilerini duyurmuşlardır. Bu öğretiye göre devlet özel sektörden çekilmeli ve özel girişimleri kontrol etmemeli ve düzenlememelidir (Stiglitz, 2000: 6).

Temelleri klasik iktisat yaklaşımına dayanan bireyci-liberal devlet anlayışında, bütün piyasalarda tam rekabet koşullarının geçerli olması, her arzın kendi talebini oluşturması, ücret, faiz ve fiyatların esnek olması ve miktar kuramının geçerliliği söz konusudur. Devletin varlığının zorunlu olduğunu kabul eden klasik ekonomistler, devletin kamusal ihtiyaçları karşılamak için birtakım ekonomik kaynaklar kullanacağını, bu kaynakları satın almak için de harcamalar yapması gerektiğini kabul etmişlerdir. Ekonomik ve sosyal alanda ortaya çıkan aksaklıkların geçici olduğunu ve bu aksaklıkların piyasa ekonomisinin doğal işleyişi içinde çözülebileceğini, bundan dolayı da devletin ekonomik ve sosyal amaçlı herhangi bir müdahalede bulunmasının gereksiz olduğu savunmuşlardır. Devlet faaliyetlerinin sadece temel toplumsal hizmetler olan savunma, adalet, sağlık ve eğitim gibi alanlarla sınırlı tutulması gerektiği ve bunun sonucu olarak da devlet bütçesinin mümkün olduğu kadar küçük tutularak, denk bütçe ilkesinin gerçekleştirilmesini benimsemişlerdir. Kamu harcamaları sınırlı tutulduğu takdirde vergi miktarı bu harcamalara göre ayarlanacak ve az olacaktır. Tarafsız maliye olarak adlandırılan bu durum klasiklerin ısrarla savunduğu bir görüştür. Tarafsız maliyeden kastedilen, kamu gelir ve giderlerinin ekonomide bir değişiklik meydana getirmemesi, yani kişiler ve firmalar tarafından alınan ekonomik kararları etkilememesi anlamında kullanılmaktadır. Bu durum ekonomik kaynakların bireyler ve firmalar tarafından en iyi şekilde kullanıldığı kabulünün bir sonucu olmaktadır. Klasikler ayrıca borçlanmanın mümkün olduğunca sınırlandırılmasını, objektif temellere dayanan düşük oranlı bir vergileme sisteminin uygulanmasını savunmuşlardır. Çünkü kişisel karar alma sürecinin üstünlüğüne inanmışlardır (Ataç, 2006: 5–6).

Bireyci-liberal devlet anlayışında devlete, toplumu oluşturan kişilerin amaçlarından başka bir amaç atfedilmez. Devlet kesiminin ortaya çıkmasına yol açan neden, kişilerin tüm ihtiyaçlarının piyasada serbest değişmeler yoluyla karşılanmasındaki güçlükler ya da imkânsızlıklardır. Bu anlayış içinde devletin temel görevi, bir yandan piyasa mekanizmasının düzenli çalışmasını sağlamak, diğer yandan da, toplumun gerek duyduğu

ancak piyasa mekanizması ile karşılanması imkânsız ya da sakıncalı olan üretimlerin gerçekleştirilmesidir. Böyle bir bakış açısına yol açan unsur, insanların kendi mutlulukları hakkında en iyi kararı kendilerinin verecekleri ve dışarıdan karışılmayan bir piyasa mekanizmasının, geçici aksaklıklar dışında, en iyi kaynak dağılımını gerçekleştirebileceği fikridir.

Ancak, tüketici egemenliğinin ve optimum kaynak dağılımının sağlanmasının, gelir dağılımı sorununu çözmeye yetmediği üzerinde görüş birliği vardır. Dolayısıyla, toplumun hangi gelir dağılımını arzu edeceği çözülmemiş bir sorun olarak durmaktadır. Bu nedenle genellikle bireyci görüşü savunanlar, gelir dağılımını bütünüyle tahlil dışı tutmak, onu iktisadi sistemin dışında kararlaştırılan bir unsur saymak ya da devletin gelir dağılımını adaletli kılmak gibi ayrı bir görevinin bulunduğunu kabul etmek yoluna gitmişlerdir (Uluatam, 2005: 18).

1.1.1.2. Müdahaleci-Organik Kapitalist Devlet Anlayışı

Başlıkta geçen kelimelerden yola çıkılacak olunursa; müdahale kelimesi, araya girmek, karışmak, bir zararın define çalmak anlamında kullanılırken (Türk Dil Kurumu [TDK], 2005: 1429), organik kelimesi, organ kelimesinden türeyen ve mecazi olarak bir görevi yerine getirmekle yükümlü kuruluşla ilgili olan anlamında kullanılmaktadır (TDK, 2005: 1509). Dolayısıyla bu devlet anlayışını savunan ekonomistlerin devlete, belirli görevleri yerine getirmek için ekonominin işleyişine müdahale eden bir organizasyon olarak baktıkları söylenebilir.

Toplum hayatının doğal sonucu olarak ortaya çıkan bazı ihtiyaçlar vardır ki, bu ihtiyaçlar sahip olduğu araçlar ve olanaklar dolayısıyla ancak devlet gibi büyük bir organizasyon tarafından yerine getirilebilir. Doğal kaynakların, yer altı zenginliklerinin ve ormanların korunması ile özel sektörde tekellerin oluşumunun engellenmesi ve rekabetin devamının sağlanması gibi hizmetler de devlet tarafından yerine getirilen hizmetler arasında sayılabilir. Sosyal hizmetler ve sosyal yardımın garanti edilmesi, genel, sektörel ve bölgesel planlama ile denetim ve standardizasyon sağlanması gibi hizmetler de devlet gibi güçlü ve yaygın bir kurum tarafından verilmesi gereken hizmetlerdir (Ateş ve Nohutçu, 2006: 254).

Liberal ekonomistler, serbest piyasa ekonomisinin etkin işleyişinin sağlanabilmesi için “sınırlı ve sorumlu devlet” yaklaşımını savunmuşlardır. Devletin adalet, iç ve dış güvenlik, alt yapı hizmetlerini üstlenmesi ve diğer mal ve hizmet üretiminin piyasa ekonomisine bırakması, rekabeti teşvik edecek düzenlemeleri yapması, eğitim ve sağlık alanında genel politikaların belirlenmesi, piyasa ekonomisinin yetersiz kaldığı alanlarda hizmetlerin yürütülmesi, mal ve hizmetlerin kalite kontrolü gibi hizmetleri yerine getirmesi savunulmaktadır. Sınırlı sorumlu devlet, sadece eğitim ve sağlık politikalarını belirlemekte ve bu hizmetlerin arzının özel sektörce yapılmasını teşvik ederken, müdahaleci devlet, eğitim ve sağlık hizmetlerini bizzat sunmaktadır (Akçay, 2007: 25).

Müdahaleci-organik kapitalist devlet anlayışı, devletin amaçlarının kişilerin amaçlarının toplamından ibaret olmadığı, devletin bazen kişisel amaçlara uygun, bazen kişisel amaçlara uygun olmayan daha büyük amaçlar belirleyebileceği fikrine sahiptir. Bu fikrin doğal sonucu olarak da devletin görevleri, kişilerce arzulanan fakat piyasa mekanizmasınca gereği gibi sağlanamayan kamusal hizmetleri yerine getirmekten öteye geniş bir kapsam kazanmıştır. Bu yeni görevine uygun olarak devlete, bireyci-liberal devlet anlayışının öngördüğünden çok daha fazla yetki tanınması gerekir. Tarihi gelişim içinde Merkantilist doktrine ya da Alman maliye geleneğine bağlanabilecek ve Keynes’çi fikirlerin gelişmesiyle birlikte çok yaygınlaşmış bu yaklaşımın, devlet amaçlarını ve devletin faaliyet alanını belirlemede çeşitli ülkeler tarafından uygulamalarında esas aldıkları görülebilmektedir (Uluatam, 2005: 19-20).

Müdahaleci-organik kapitalist devlet anlayışını savunan iktisatçılar, piyasa mekanizması tarafından üretilen mal ve hizmetlerin insanların tüm ihtiyaçlarını karşılamasının mümkün olmadığını düşünmekte ve piyasa mekanizması tarafından üretilmeyen mal ve hizmetlerin devlet tarafından sağlanması gerekliliğini vurgulamışlardır. Ekonomik eylemlerin temelinde piyasa mekanizmasının işleyişi söz konusu olmakla birlikte, piyasa mekanizmasının aksadığı durumlarda devlet müdahalesi ön görülmektedir.

Keynesyen iktisatçılar, ekonomik istikrarın sağlanabilmesi için devletin ekonomideki rolü ve fonksiyonlarının genişletilmesini savunmuşlardır. Keynesyen iktisatçılar “Fonksiyonel Devlet Teorisi” çerçevesinde, kaynak kullanımında ve kaynak

dağılımında etkinlik, iktisadi büyüme ve kalkınma, ödemeler bilançosunda denklik gibi devletin bazı fonksiyonları sağlamak üzere ekonomiye aktif olarak müdahale etmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Ekonomik işleyişte ortaya çıkan bir takım problemler, devletin ekonomik işleyişe müdahale etmesini zorunlu kılmıştır. İlk olarak ABD’de ortaya çıkan ve daha sonra bütün dünyayı etkisi altına alan 1929 Dünya Ekonomik Krizi, sözü edilen müdahaleci devlet anlayışının ortaya çıkmasında büyük rol oynamıştır. Krizin ana nedeni olarak; fiyatlar genel düzeyindeki büyük düşüşün, talebin azalmasından ve dolayısıyla da harcamaların düşmesinden meydana geldiğine inanıldığı için, bu durumda devlet müdahalesinin zorunlu olduğuna ve bunun da devlet harcamalarının artırılmasını gerekli kıldığına karar verilmiştir (Mutluer ve diğerleri, 2007: 18).

Avrupa’da 1929’dan sonra bazı ülkelerde işsizlik oranının %25’lere çıkması ve milli üretimin 1/3 oranında düşmesi, ekonomistlerin devlete karşı olan bakış açılarında değişikliklere neden olmuştur. Piyasanın tek başına başarısız olduğu düşüncesi yayılırken, devletin bu duruma müdahale etmesi gereği savunulmuş, İngiliz ekonomist John Maynard Keynes ekonomik istikrarın ancak devletin müdahalesi ile sağlanacağını ve devlet ekonomik istikrarı sağlamak için girişimde bulunurken, aynı zamanda işsizlik sigortası, sosyal güvenlik, mevduat sahiplerine sigorta, tarım ürünlerini destekleyici önlemler gibi bir takım girişimlerde de bulunması gerektiğini vurgulamıştır (Stiglitz, 2000: 6-7).

Keynes’çi görüşlerin ağırlık kazanmasıyla ortaya çıkmış olan bu devlet anlayışı iktisat literatüründe yerini almıştır. Müdahaleci devlet anlayışında devletin, etkin para ve maliye politikaları uygulayarak, ekonomiyi tam istihdam denge düzeyine getirebilmesi ve ekonomik gelişmelerin sağlanabilmesi amaçlanmaktadır. Çünkü devlet müdahaleleri olmadan, piyasa mekanizmasının, iktisadi etkinlik, ekonomik istikrar, ekonomik büyüme, gelir dağılımı gibi sorunları çözülebilmesinin mümkün olamayacağı inancı vardır (Karabaş, 2005: 11).

1.1.1.3. Marksist – Sosyalist Devlet Anlayışı

Marksist devlet kuramının teorisyenleri Marx, Engels ve Lenin'dir. Bu yaklaşıma göre devlet sınıf çatışmasını denetlemekten doğmuştur. Ekonomik olarak egemen olan sınıf, devletin aracılığı ile siyasal olarak da egemen sınıf olmuş ve ezilen sınıfları sömürmek ve baskı altında tutmak için yeni araçlar elde etmişlerdir. Dolayısıyla sınıf farkları ortadan kalktığı ve bütün üretim halkın elinde toplandığı zaman devlet siyasi niteliğini yitirecektir (2005: 12).

19. yüzyılda, gelir dağılımında ortaya çıkan büyük farkların, işçi sınıfının kötü çalışma şartlarının ve işsizliğin ortaya çıkması bazı iktisatçıları bu sorunlara çözüm aramaya yönlendirmiştir. Bu dönemde Charles Dickens gibi romancılar, işçi sınıfının kötü çalışma şartlarının romanlarına konu ederek gündeme getirmiş, Karl Marks, Sismondi ve Robert Owen gibi sosyal teorisyenler toplumun yeniden organize edilmesi önerisinde bulunmuşlardır. Toplumda ortaya çıkan bütün olumsuzlukların sorumlusu olarak sermaye sahibi özel girişimcileri göstermişlerdir. Özellikle Marks, üretimin devlet kontrolünde yapılmasını savunmuştur. Özel sermaye sahipliğine ve serbest girişimlere izin verilmemesi, üretimin devlet tarafından yapılması düşüncesi, 20. yüzyılda ve özellikle Soğuk Savaş dönemlerinde daha belirgin hale gelmiştir (Stiglitz, 2000: 6).

Devlet, sınıflara ayrılmış, toplumda tüm bireylerin değil sadece iktidardaki sınıfın yararlarını korumaya yönelik bir mekanizma oluşturur. Marksist görüş toplum düzenini alt ve üst yapıdan oluşan iki tabaka olarak ele alır. İktisadi ilişkiler (üretim-bölüşüm ilişkileri) altyapıyı oluşturur. Bu alt yapı üzerine oturan ve bir yanda devlet kurumlarından diğer yanda çeşitli ideolojilerden oluşan üst yapı, esas olarak altyapı tarafından biçimlendirilir. Bu nedenle de devlet - tıpkı din, ahlâk, eğitim, politik ideoloji gibi – iktisadi ilişkiler bütününe belirlenen bir unsurdur. Her ne kadar, diğer üst yapı kurumları gibi, devletinde alt yapıdan kısmi bir bağımsızlığından ve üst yapının alt yapıyı bir miktar etkilemesinden bahsedilebilse de bu etkiler hayli sınırlıdır (Uluatam, 2005: 19-20).

Sosyalizm endüstriyel ölçekte üretim, üretim araçlarının sosyal mülkiyeti ve merkezi planlama olarak üç ögeyle karakterize edilebilir. Endüstriyel ölçekte üretim yapan büyük işletmeler sıkı kurallarla merkezi hükümet tarafından yönetilmektedir. Özel

mülkiyet ve miras hakkının büyük adaletsizliklere, sömürülere yol açtığı düşüncesiyle sosyalizm tarafından reddedilerek üretim araçlarının kamu mülkiyeti benimsenmektedir. Sosyalist sistemde, hükümet veya kamu sektörü neyi, kim için ve hangi fiyatta üreteceği konusunda karar verir. Planlama görevlileri kıt kaynakların dağılımını yaparlar. Artan eşitsizlikler, yükselen işsizlik, büyüyen ve kullanılmayan işgücü gibi sorunlara çare olarak ortaya çıkan sosyalizm, sosyalistlere göre bu sorunları giderecek, yeni bir insan tipi olan, üretim ve zenginliğin temel taşı olacak sosyal bireyi oluşturabilecekti. Fakat insanların büyük bir bölümünü toplumsal idealler uğruna çok uzun süreler boyunca çalışmaya motive etmenin olanaksız olduğu ortaya çıkmıştır (Özgener, 2000: 183-184).

Marksizm, ekonomik sonuçlu bütün karar ve tercihlerin devlete ait olduğu, taşınmaz mal ve sermaye mülkiyetinin devletin hakkı olduğu ve ekonominin merkezi planlama çerçevesinde emir ve kumanda ile yürütüldüğü bir düzendir. Böyle bir düzende kamu kesimi - özel kesim ilişkileri, sermaye mülkiyetinin var olduğu, teşebbüs, karar ve tercih serbestliğinin prensip olarak kabul edildiği düzenlerde olduğundan çok farklıdır. Devlet ekonomik hedefleri belirler, bu hedeflere merkezi plan çerçevesinde ulaşmaya çalışır. Bu sistemde devletin amacı, halkın isteklerini, ihtiyaçlarını karşılayacak mal ve hizmetlerin üretilmesi değil, önceden devletçe belirlenen hedeflere ulaşabilmektir (Akalin, 2000: 25).

1.1.1.4. Yeni Devlet Anlayışı

Günümüz dünyasında ekonomiden siyasete, bilim ve teknolojiye sosyo-kültürel alanlara varıncaya kadar her alanda baş döndürücü gelişmeler yaşanmaktadır. Geleneksel değerler hızla değişmekte ve modern çağ kendi değerlerini oluşturmaktadır. Dünyada yaşanan değişimin dinamikleri şüphesiz ki devlet anlayışını da etkilemektedir. Değişen değerler ve kavramlar yeni bir devlet felsefesi ortaya koymaktadır (Karabaş, 2005: 13).

Çağdaş ülkelerde toplumsal refahın gerçekleştirilmesi için kamu kesimi, güvenlik, savunma, yargı, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi hizmetlerin üretiminde ya da düzenlenmesinde doğrudan ve dolaylı olarak bir rol üstlenmektedir. Gerçekte, ekonomik sistemlerin her birinde devletin üstlendiği rollerin biçimi ve uygulanması arasında ciddi farklılıklar söz konusudur. Bu farklılıklara karşın, devletin ekonomide düzenleyici bir rol

ve fonksiyon üstlenmesi gerekliliği konusunda görüş birliği vardır. Piyasa koşullarının tam rekabet altında çalışmadığı ekonomik sistemler ve bunların doğurduğu koşullar, kamu kesimine önemli görevler yüklemektedir. Piyasa başarısızlıkları, (kamusal mallar, dışsallıklar vs.) kamu kesiminin müdahalesine gerekçe oluşturan nedenlerdir (Aktan ve Işık, t.y. : 1).

Yukarıda da belirtildiği gibi ekonomik kaynakların tümüne sahip olan ve dolayısıyla ekonomik faaliyetlerin tamamının devletin kontrolünde olan sistemlerde sosyalist devlet vardır. Bunun tam tersi olarak devletin ekonomik olarak hiçbir şeyi belirlemediği ve sadece ulusal güvenliği sağladığı bir tanımlama çerçevesinde ise, ultra minimal devletten söz edilebilir. Ancak günümüzde devletlerin hiçbirisi bu iki uç durumu temsil etmemektedir. Bu günün devletleri bu iki uç arasında yer alan ve farklı derecelerde büyüklükte olan sosyal refah devleti ya da minimal devlet olarak nitelendirilebilecek özelliklere sahiptir (Güran ve Cingi, 2002: 57).

Küreselleşme ile dünya, 21. yüzyılda liberal değerlerin yükselişte olduğu bir siyasi ortama girmiş ve bu durum devletin tanımını ve devletin kurumlarını yapı ve işlev bakımında değiştirmiştir. Bu bağlamda, ülke sınırları içinde ekonomiye, kültüre, kişilerin özel hayatına yoğun ve doğrudan müdahalede bulunan devlet yerine kurumsal ve yasal altyapı düzenlemesi yapan, sivil toplum taleplerine göre yenilenen bir devlet anlayışı ortaya çıkmıştır. Küreselleşme olgusu devletin mali alandaki rol ve fonksiyonlarında belirleyici olan bir etkidir. Küreselleşme sürecinin getirmiş olduğu yeni devlet anlayışı ile devletin üretici rolü sınırlı bir boyutta kalmış, koruyucu ve düzenleyici rolü yeniden şekillenmiştir. Devletin koruyucu ve düzenleyici olarak sunduğu; ulusal savunma, yoksullukla mücadele, çevrenin korunması gibi hizmetlerin yanında üstlendiği yeni görevi; piyasa aksaklıkları ve piyasa sürecindeki adaletsizlikleri önleyici şekilde ve küreselleşmenin getirdiği sıkıntılara karşı gerekli hukuki altyapıyı oluşturmamak olarak ifade edilebilmektedir. Küreselleşme süreci ile birlikte dünya, 21. yüzyılda yeni ekonomi anlayışını içeren düzenin benimsendiği bir ortama girmiştir. Bilgi ve iletişimin ön plana çıktığı bu süreç dünya ülkelerinde ekonomik ve toplumsal yaşamı çok yönlü olarak etkilemiş ve bu etkileşim yeni devlet düzenini ortaya çıkarmıştır. Bu değişim doğrultusunda günümüz dünyasında devlet kavramına farklı işlevler yüklenmeye başlanmış ve öncelikle devletin ekonomik rolü yeniden düzenlenmiştir. Devlet ile iktisadi

yaşam arasındaki ilişki devletlerin müdahaleci olma işlevini değil, düzenleyici ve denetleyici olma işlevini ön plana çıkarmıştır (Ener ve Demircan, 2008: 60-61).

Küreselleşme devletin klasik fonksiyonlarında bir miktar daralmaya neden olmuştur. Devlet birçok alanda üretimden çekilmiş, mümkün olan alanları (yarı kamusal mallar, bazı doğal tekeller gibi) piyasaya bırakmaya başlamıştır. Ancak buna karşın devletin ekonomik rolünün ortadan kalktığı veya gelecekte kalkacağı yönünde çok ciddi iddialar bulunmamaktadır. Hatta bazı iktisatçılar, küreselleşen dünyada devletin bu rolünün daha da arttığına ilişkin bulgular öne sürmektedir. Küreselleşme sürecinde devletin fonksiyonlarında nasıl bir değişim olacağı konusunda iki farklı görüş vardır. Birinci görüş, küreselleşmenin devletin fonksiyonlarını zayıflatacağı, yetki alanını daraltacağı ve siyasi erkin büyük ölçüde uluslararası kurumlara devredileceği yönündedir. İkinci görüş ise, küreselleşmenin devletin bazı yetkilerini kaybetmesine neden olmakla birlikte, başka alanlarda, daha güçlü bir ulus devlete ihtiyaç duyulmasına neden olan bir ortam oluşturduğu yolundadır (Kirmanoğlu, 2007: 26).

Mali piyasalarda sermayenin uluslararası dolaşımını sağlamak ve uluslararası ticarete küresel piyasalarda rekabet etmek, ülkelerin arzu ettiği durumlardır. Bu noktada devletin en önemli rolü, bu dolaşımı kolaylaştırmak ve bu rekabeti güçlendirmek olmuştur. Bu amaçla devletin önceki fonksiyonlarının bazıları azalmış ve bazıları artmıştır. Devletin azalan fonksiyonları özellikle sosyal refah devletinde daha belirgindir. Dış ticarete uluslararası rekabetin sağlanması için emek maliyetlerinin düşürülmesi bunlar arasındadır. Ancak bu durum özellikle sermaye üzerindeki yüklerin kaldırılması ya da azaltılması şeklinde olmuştur. Refah devletinin kapsamı bir miktar azalmakla birlikte, birçok sanayileşmiş ülkede çok büyük bir düşme göstermemiştir. Ancak bu hizmetlerin finansman biçimleri değişiklik göstermiştir (2007: 26-27).

Devletin üretici rolünün sınırlı bir alanda kalarak, koruyucu ve düzenleyici rolünün yeni bir boyut kazandığı 1980 sonrası dönemde devletin mali alandaki rol ve fonksiyonları da yeniden şekillenmiştir. Koruyucu devletin ulusal savunma, yoksullukla mücadele gibi alanlar yanında üstlendiği yeni görev, piyasa aksaklıklarını ve piyasa sürecindeki adaletsizlikleri önleyici şekilde ve küreselleşmenin getirdiği sıkıntılara karşı (gelişmekte olan ülkeler gelişmiş ülkeler karşısındaki rekabet açısından karşı karşıya kaldığı

olumsuzluklar, ücretlerdeki düşüşler ve gelir dağılımındaki bozukluklar, teknolojinin ve çok sayıdaki bireyin ve malın önlenemez biçiminde dolaşımının getirmiş olduğu bazı sorunlar ve çevre sorunları gibi) gerekli hukuki altyapıyı oluşturmak olarak ortaya çıkmıştır (Ener ve Demircan, 20007: 209).

1.2. Mal Kavramı ve Çeşitleri

İnsanların ihtiyaçlarını karşılama özelliğine sahip olan maddi varlıklara mal denir (Seyidoğlu, 2002: 398). Bir başka değişle doğada bulunan veya insanlar tarafından üretilen maddi varlığı olan her şeye mal denir (Demir ve Acar, 2005: 268).

Mallar, serbest mallar ve iktisadi mallar olarak temelde iki başlık altında toplanabilir. Serbest mallar, insan isteklerine kıyasla bol olan mallardır; hava gibi. İktisadi mallar ise insan isteklerine kıyasla az olan mallardır. Serbest malların aksine iktisadi malları elde etmek için bir bedel ödemek gerekir. Başka bir değişle serbest malların aksine iktisadi malların bir fiyatı vardır. Bazı mallar, bir isteğin karşılanmasında, çay-şeker, otomobil-benzin örneklerinde olduğu gibi bir arada kullanılırlar. Bu tür mallara tamamlayıcı mallar denir. Bazı mallar ise bir isteğin karşılanmasında, çay-kahve, portakal-mandalina örneklerinde olduğu gibi birbiri yerine geçebilirler. Bu tür mallara ikame mallar denir (Ünsal, 2005: 6-7).

Doğrudan insan ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılan mallara tüketim malları denir. Tüketim malları kendi aralarında dayanıklı tüketim mallar ve dayanıksız tüketim malları olmak üzere ikiye ayrılır. Ekmek ve çay gibi bir defa kullanılmayla bitip tükenen, yok olan mallar dayanıksız tüketim mallarıdır. Uzun zaman kullanılabilen, bir defa kullanıldıktan sonra bitmeyen mallara ise dayanıklı tüketim malları denir. Örneğin, otomobil ve buzdolabı gibi (Seyidoğlu, 2002: 649).

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamaya yarayan mallardan bazıları, ihtiyaçları dolaylı biçimde karşılarlar. Dokuma tezgâhı, torna tezgâhı, kömür, elektrik gibi bu tip mallara üretim malları denir. Dokuma tezgâhı, torna tezgâhı gibi bazı üretim malları, üretim sürecinde fiziksel olarak başka bir mala dönüşmezler veya kısaca yok olmazlar. Bu tip üretim mallarına yatırım malları veya sermaye malları denir. Buna karşılık kömür, elektrik

gibi bazı üretim malları üretim sürecinde fiziksel olarak bir başka mala dönüşürler. Örneğin, fırında kullanılan elektriğin ekmeğe dönüşmesi. Bu tip üretim mallarına ara mallar denir. Dolayısıyla üretim malları kavramı, aslında yatırım malları ile ara mallarının toplamından oluşur (Ünsal, 2005: 7). Bu bölümde sadece mal kavramı ve çeşitlerine değinilmiş, kamusal mallara ilerleyen bölümlerde yer verildiğinden burada bahsedilmemiştir.

1.3. Kamu Hizmeti Kavramı

Devlet anlayışında ve toplumda sunulan hizmetlerin niceliğinde ve niteliğinde meydana gelen gelişmelerin ve değişmelerin ışığında, kamu hizmeti kavramına da yeni anlam ve işlevler yüklenmektedir. Kamu hizmeti kavramının tanımı konusunda öğretilerde genel bir uzlaşma sağlanamamıştır. Bazen kamu kuruluşları anlamında bazen de faaliyet, iş, uğraş anlamında kullanılmıştır. Burada ele alınacak olan kamu hizmetinin ekonomik boyutudur. Ekonomik açıdan kamu hizmeti kavramı, bu faaliyetlerin niteliğine bakılarak tanımlanmasıdır. Buna göre kamu hizmeti, giderilmesinde kamu yararı olan ve toplumsal bir ihtiyacı karşılayan faaliyettir (Söyler, 2008: 54). Köken olarak Arapça'dan gelen hizmet, bir ihtiyacı veya talebi karşılamak üzere yapılan iş ya da harcanan emek gibi maddi varlığı olmayan ekonomik faaliyetlerdir. Hizmetler üretildikleri anda tüketilen ekonomik faaliyetlerdir. Radyo ve televizyon yayını, avukatlık, doktorluk, ısıtma, aydınlatma, taşıma, bankacılık, sigortacılık vb. faaliyetler hizmetlere örnektir (Seyidoğlu, 2002: 262).

Hizmetler, malların aksine üretildikleri anda tüketilirler ve stoklanamazlar. Maddi varlıkları yoktur, dolayısıyla mülkiyetleri başkasına devredilemez. İktisatçılar mallar kavramını tersi belirtilmedikçe mal ve hizmetler kavramı ile eş anlamda kullanmışlardır (Ünsal, 2005: 6). Genel kullanıma uygun olarak bu çalışmada da, mal kavramı mal ve hizmetler anlamında kullanılmıştır. Ayrıca kamu hizmeti kavramı idare hukukunun en temel konularından birisidir.

1.3.1. Kamu Hizmetlerinin Özellikleri

Kamu hizmeti kamu yararına işleyen bir hizmettir. Kamu hizmeti nesnel bir hizmettir. Yani kamu hizmetinde yararlanmada eşitlik ilkesi gözetilir. Ancak kamu hizmetlerinden yararlananların hak ve özgürlükleri, üçüncü kişilerin zararına olmamalıdır.

Kamu hizmetleri sürekli ve düzenli olarak ifa edilir. Kamu hizmetleri gelişen toplumun ihtiyaçlarına göre değişme gösterebilir. Kamu hizmeti kamu tüzel kişileri tarafından, ya da onun denetimi veya gözetimi altında özel kişilerce sunulur. Kamu hizmetleri kural olarak vergi ve benzeri kamu gelirleri ile finanse edilirler. Kamu hizmetleri kamusal karar alma süreci içinde belirlenen bir hizmettir (Söyler, 2008: 55-56).

Bir kamu hizmeti, genellikle bir kamu malı özelliğine sahiptir (rakip olmama ve dışlanamama). Fakat bunların çoğu erdemli mallardır, hizmetler (yaygın toplumsal kurallara göre) piyasaya bakılarak da sunulabilir. Genellikle kamu hizmetleri soyuttur, örneğin civata ve somun gibi imâl edilmezler. Hizmetler yerel veya ulusal tekeller tarafından sunulabilir, özellikle bazı sektörlerde doğal tekeller mevcuttur. Hizmetlerin üretimini, özellikle bireysel çabalara bağlamak veya ana özellikler açısından –örneğin kalite- ölçmek zordur. Hizmetler genellikle yüksek seviyede eğitime ve öğretime gereksinim duyarlar. Hizmetler, sundukları olanaklar sayesinde insanların hayatını kolaylaştırarak, yapacakları işleri daha az maliyetle yapmalarına yardımcı olur [(http://en.wikipedia.org/wiki/Public_services#Characteristics)07.06.2010]

1.4. Mal ve Hizmet Kavramı Arasındaki Farklar

Mallar ve hizmetler tüketicilerin taleplerini karşılamak için üretilen çıktılardır. Temel olarak aşağıdaki dört özellik bakımından birbirlerinden farklılık gösterirler;

a) Mallar somut ürünlerdir. Örneğin, arabalar, giysiler ve makineler. Hizmetler soyuttur. Kuaför hizmetleri, zararlı böcekleri kontrol hizmetleri örnek olarak gösterilebilir. Hizmetlerin fiziksel bir varlıkları yoktur.

b) Bütün mallar bir dereceye kadar dayanıklıdır, yani üretildikleri zamandan daha sonra tüketilebilirler. Hizmetler dayanıklı değildir, üretildikleri, teslim edildikleri/verildikleri anda yok olurlar.

c) Mallar daha sonra kullanılmak üzere depolanabilirler. Böylece genellikle üretimleri ve tüketimleri birbirinden ayrılmıştır. Hizmetlerde ise üretim ve tüketim eş zamanlıdır bundan dolayı hizmetlerin üretimi ve tüketimi ayrıştırılamazlar.

d) Malların kalitesi kontrol edilebilir yani standartlaştırılabilir ve üretim süreçleri sınıflandırılabilir. Aynı anda üretilen hizmetlerin kalitesi ise farklılık gösterebilir.

Bazı ürünler hem malların hem de hizmetlerin özelliklerini bir arada barındırabilirler. Örneğin, şehir kenarlarında bulunan oto tamiri yapılan yerlerde veya hastanelerde yapılan ameliyathanelerde bu tür mal ve hizmetlere rastlanabilir. Aslında bu üretilenler hizmettir, fakat fiziki bir teçhizata bağlıdır. Özellikle 1950'lerden sonra çeşitli nedenlerle hizmetlere olan talep artmış ve bunun sonucunda da ülkelerin üretim mallarına olan taleplerinde bir yükselme görülmüştür (Meyer ve Hazzard, 2001: 416).

1.5. Kamusal Mal Kavramı

Kamu kelimesinin tarihi, Latince "publicus" kelimesine dayanır. Bir anlamıyla insanlarla ilgili olarak yetişkin anlamında kullanılır. İngilizce kullanılan "public" kelimesinin anlamı ise millet, ulus, devlet, halk anlamında kullanılır. Kamunun karşıtı olan özel, kişisel, halka kapalı anlamlarında kullanılan "private" kelimesi de Latince "privare" kelimesinden gelmekte olup bir şeyden mahrum bırakmak, yoksun etmek anlamında kullanılmıştır. İngilizce'de kullanılan "private" kelimesi halkın kullanımına kapalı, yok, kullanılamaz, uygun değil anlamında kullanılıp bireye özgü olanı ifade eder. Mal kavramı ise İngilizce'de bir sıfat olan "good" kelimesinden gelip memnun, memnun edici, hoşagiden anlamında kullanılır. "Good" kelimesi isim anlamında kullanıldığında ise eşya, mal, hammadde anlamında kullanılmakta ve kişisel mülkiyete gönderme yapmaktadır. Kelimenin sıfat anlamı isim anlamını da etkilemiştir. Örneğin, Musgrave ve Hyman bu kavramı "bads" kelimesinin karşıtı olarak kullanmışlar "bads" kelimesiyle de kirliliği kast etmişlerdir. Buradan "good" kelimesinin pozitif bir anlamı olduğu ve faydalı şeyleri ifade etmek için kullanıldığı sonucu çıkarılabilir. Kamu "public" ve mallar "goods" kelimelerinden oluşan kamu malları, toplumdaki bütün bireylerin kullanımına açık ve faydalı olan her şey için kullanılabilir. Buradan kamu malları fiziki bir niteliği olmayan kamu hizmetlerini de kapsadığı sonucuna varılabilir. Çeşitli bilim adamları, kamusal mallar, sosyal mallar, ortak mallar gibi farklı kavramlar da kullanılmışlardır (Trogen, 2005: 171).

Kamusal mallar konusuna başlarken iki yanlış anlama üzerinde durmak faydalı olabilir. Birincisi, devletin arz ettiği mallar her zaman kamu malı olmayabilir. Devletin arz ettiği mallardan sadece bir kısmı kamu malı niteliğindedir. İkincisi ise, kamusal mallar

sadece devlet tarafından sunulmazlar. Bazı kamusal mallar özel kesim tarafından da sunulabilir (Connolly ve Munro, 1999: 57).

Modern kamusal mallar teorisi Samuelson'a dayandırılması nedeniyle başlangıç noktası olarak Samuelson'un tanımı dikkate alınır. Samuelson'dan önce D. Hume, A. Smith gibi bazı önemli iktisatçılar kamusal mallarla ilgilenmişlerdir. Özellikle konuya E. Sax, U. Mozzola, M. Pantaleoni, K. Wicksell gibi iktisatçıların önemli katkıları olmuştur. Samuelson ve Musgrave kamusal mal tanımını yaparken malların sahip oldukları özellikleri esas almışlardır. Bu özellikler, malın tüketimde bireyler arasında bir rekabetin olup olmaması, malın faydasından ilave kullanıcının dışlanıp dışlanamaması, malın tüketiminde üçüncü kişilere yayılan fakat fiyatlandırılmayan faydaların (dışsallıkların) varlığı olarak sıralanabilir. Malların özelliklerine dayalı tanımların çok tartışıldığı ve genel kabul gördüğü bu dönem, piyasa başarısızlıkları nedeniyle devletin ekonomide payının arttığı döneme denk düşmektedir. Ancak daha sonra Buchanan, Malkin ve Wildavsky gibi iktisatçılar bu tanımlara, kamusal faaliyetleri haklı çıkarma çabasında olduğu için karşı çıkmış kamusal mal tanımının malların sahip olduğu özelliklere dayandırılmayacağını savunmuşlardır. Günümüzde ise Kaul ve Mendoza her iki yaklaşımı da içerecek şekilde kamusal mal tanımı yapmaktadırlar (Göker, 2008: 109).

Bazı kaynaklarda sosyal mallar, kolektif mallar olarak da geçen kamusal malları tanımlayabilmek için onları özel mallarla kıyaslamak gerekir. Özel mallar tüketimde rakip ve faydası ya da maliyetinden mahrum bırakılabilir (dışlanabilir), böylece kişilere özel nitelikli mallardır. Üzerinde mülkiyet ve özel mülkiyetten doğan haklar tesis edilebileceğinden, bu malların nasıl, ne kadar üretilbileceği, nasıl kullanılacağı, alınıp satılabilmesi ya da değişime konu edilebilmesi sahiplerinin iradesine kalmıştır. Fiyatlandırılabilirlikleri için de piyasa mekanizmasıyla alınıp, satılıp, kiralanabilirler (Durmuş, 2008: 128).

Toplumsal açıdan önem taşıyan kamusal mallar ve hizmetler, fiyatlandırılmazlar ve bu nedenle de pazarlanamazlar. Küçük kısımlar halinde bölünemeyen ve talebi belli olmayan bu mal ve hizmetler, toplumu oluşturan bireylerin tamamını ilgilendirmektedir. Toplumsal ihtiyaçları karşılamaya yönelik, faydaları toplum bireyleri arasında bölünemeyen ve faydasından o ülke içindeki hiç kimsenin yoksun bırakılmadığı ve ilgili

kararların siyasi süreç içerisinde verildiği mal ve hizmetlerdir. Bu mal ve hizmetlerin faydalarının belirli bir kişi ya da kişi grubuna yönelik olarak düzenlenmesi söz konusu olmadığı gibi aynı anda çok sayıda kişinin tüketebileceği ve finansmanı kamu gelirleriyle yapılan niteliktedirler (Akdoğan, 2006: 41).

1.5.1. Kamusal Malların Tarihsel Gelişimi

Çağdaş ve gelişmiş toplumlarda iktisadi örgütlenmeler gözlemlendiği zaman, bütün ihtiyaçların alışverişle piyasadan karşılandığı bir düzene hiç rastlanmaz. Toplum üyeleri bütün gereksinimlerini fiyat ödeyerek piyasadan ya da kendi öz üretim çabaları ile karşılayamazlar. Bazı mallar vardır ki bunlar piyasa tarafından alışveriş konusu yapılmadan topluma sunulurlar. Kişilerin ihtiyaçlarının bir kısmı piyasa dışında bir mekanizma ile yani devlet kanalıyla karşılanmaktadır (Bulutoglu, 2003: 3).

1.5.1.1. 13. Yüzyıl – 17. Yüzyıl

Günümüzde kamu malı olarak adlandırılan mallar ya da halk tarafından özel olarak üretilen mallar daha önceleri gönüllüler tarafından üretiliyorlardı. Örneğin, 13. ve 14. yüzyıllarda hastaneler, kiliseler ve hayır kurumları tarafından yönetiliyorlar ve finanse ediliyorlardı. Fakat örneğin hastaneler sadece acıma ve merhamet duygusuyla değil, bulaşıcı hastalıklar ve ölüm korkusuyla sağlık hizmeti veriyorlardı. Benzer şekilde huzur evleri, sadece hayırseverlik düşüncesinden değil halk sağlığını korumak, toplumda suç işleme ihtimalini azaltmak ve toplumun refah içinde yaşamasını sağlamak düşüncesinden doğmuştur. Bu dönemlerde özellikle kıtlık zamanlarında şehirler, kırsal kesimde yaşayan yoksul insanlar tarafından yağmalanıyordu. İnsanlar kendilerini bir vatandaş olarak düşünüyorlar ve kendilerine eşit bir biçimde kamu malları sunuluyordu. Kamu mallarının sunumu Orta Çağ'daki duruma benzemiyordu. Kamusal malların miktarı ve kalitesi şehrin ekonomik durumuna bağlı olmakla birlikte daha çok kralla halk arasındaki bağlara ya da kralla kiracılar arasındaki akrabalık bağlarına bağlıydı (Desai, 2003: 66).

Ciddi salgın hastalıklar -özellikle 1348'de Avrupa'daki Kara Veba- başlangıçta kasaba boyutunda etkisini gösterirken daha sonraları büyüyerek kasaba dışına taşmış bu durumda toplumun tümüne yönelik bir hizmet sunulmasını gündeme getirmiştir. Sunulan

hizmetin herkesi kapsaması bir kamu malı özelliğidir. Kamu sağlığını koruma çabaları Almanya ve İspanya’da sağlık sertifikası uygulamasını başlatmıştır.

Orta Çağ feodalitesinden sonra 16. yüzyılda İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde mutlak monarşi yönetim biçimi hâkim olmuştur. Kralların kaynak bulmak için savaşması, ekonomistleri ciddi bir şekilde ilgilendirmiştir. Merkantilist anlayışta amaç, dış ticaret kullanılarak ülkenin hazinesini artırmaktır. Kamu maliyesi prensin hazinesiyle ilgiliydi. Hazine ile ilgilenen uzmanlar bazen halkın refahı ile ilgili konularla da ilgileniyorlardı. Daha sonraları prenslerin servetleri özel sermayeden ayrıldı. Bu durum kapitalizmin doğuşuna sebebiyet vermekle birlikte devletler halkın isteklerine cevap verebilmek için vergi mekanizmasını geliştirmişlerdir (2003: 66).

Kapitalizmin gelişmesi daha güçlü devletlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kapitalizmin ilk evresinde ticaret kralların kontrolü altındaydı. Özellikle 16. yüzyılda devletler kendi ticari şirketleriyle faaliyette bulunmakla birlikte deniz ticaretini, gemi yapımını ve silah üretimini kendi kuruluşlarıyla yapmışlardır. İngiltere’de olduğu gibi, gerekli kaynakların bulunmasında vergilendirme yetkisi kullanılmış ve bu yetki merkezileştirilmiştir. Ayrıca üretim fazlalıkları ticaret yoluyla Afrika, Asya ve Amerika’nın uzak bölgelerine yayılmıştır. Henüz orada kral hazinesi ile ve devlet gelirleri ayrılmamıştır. 18. yüzyılın sonlarında Batı Avrupa’da federalizm çökünce kralların ordunun finansmanında olan sorumlulukları artmış, savaşlar harcamanın temel nedenini oluşturmuşlardır. Toprağı genişletmenin ve kralın hazinelerini geliştirmenin tek yolu savaşmaktır. Böylece bu dönem boyunca devletin rolü ve kamu mallarının üretilme nedeni ilk olarak zenginlerin ve güçlü grupların çıkarlarına karşılık olarak ortaya çıkmıştır. Bu girişimlerin uzantısı fakir insanların refah seviyelerini artırılmasına dayanmaktaydı (2003: 66).

1.5.1.2. 18. Yüzyıl – 19. Yüzyıl

18. yüzyılın sonlarına doğru meydana gelen endüstri devrimi Fransa ve Güney Amerika’da benzer politik değişimlere neden olmuş ve devletlerin doğal yapısını değiştirmiştir. Endüstri kapitalizmi, buhar gücü ile çalışan makinelerin üretimde kullanılmasına neden olurken, insanların şehirlerde toplu olarak çalışmasına yol açmıştır.

Fransız ve Amerikan devrimleri halkın siyasi güç kazanma düşüncesine kaynaklık ederken bazı kuralların da yasallaşmasının hayati derecede önemli olduğu görüşü benimsendi. Halkın zenginleşmesi Avrupa'daki krallıkların siyasi ayaklanma ile kaldırılmasına neden olmuştur. Zenginlik kaynağından uzak kalan kral ve eyaletler, gelir elde etmek için yalvarır hale gelmişlerdirler (Desai, 2003: 67)

Krallık yükümlülüklerinin temel amacı toplumun refahını sağlamak olduğundan, 19. yüzyılın sonlarında Avusturya, Almanya ve İtalya'da kamusal mallarla ilgili devletçi bir bakış açısı ekonomi politikasının temelini oluşturmuştur. Demokratik yönetimle hızlı gelişen ülkelerde benzer kararlar alınmış kamu harcamalarıyla ilgili Adolph Wagner ile başlayan tartışma daha sonra Erik Lindahl, Knut Wicksell ve diğer ekonomistlerle devam etmiştir. Richard Musgrave doktora tezinde kamusal malların sunumu ile ilgili problemlere dikkat çekmiştir (2003: 67).

19. yüzyılda Avrupa'da şehirlerde yaşayan insanların nüfusu üç katına çıkmış bu nüfus patlamasının meydana getirdiği dışsallıklar, kilise müessesesinin veya diğer gönüllü grupların tahammül edemeyeceği seviyeye ulaşmıştır. İngiltere'de baş gösteren kıtlık halkın ayaklanmasına ve Yoksulları Koruma Kanununun çıkmasına sebebiyet vermiştir. Avrupa'nın birçok yerinde, cumhuriyetle veya monarşi ile yönetilen ülkelerde yasama meclisi oluşturulması için seçim yapılması isteği gündeme gelmiş, bu dönemlerde hükümetler haberleşme, taşıma ve hatta sağlıkla ilgili kanunlarda, (örneğin karantina konusunda) uluslararası anlaşmalar yapmışlardır.

Bu dönemde devletler kamu kaynaklarını kullanarak erdemli (merit) malları sunmaya başlamışlar. Adam Smith (1776), devletin eğitime karışmasına çok sert tepki göstermiş ve modern fabrikalarda iş bölümü yapılarak ortaya çıkan olumsuzlukların giderilebileceğini savunmuştur. Adam Smith devletin eğitime karışmasına karşı çıkarken devletin kentin alt yapısına yönelik olarak, yol, su, sağlık önlemleri, iskân ve ulaşım alanlarında faaliyet göstermesi gerektiğini söylemiştir. Bu dönemde bazı devletler, su ve sağlık hizmetleri vermeye başlamışlar, fakat iskân ve ulaşım hizmetleri sunmamışlardır. Fakat devletin bu hizmetleri sunması kendiliğinden değil, reformcuların, politik akımların, işçi sendikalarının, sağlık uzmanlarının kavgası sonucunda meydana gelmiştir. Özel dernekler sağlık problemlerini ve yoksulların durumlarını devamlı açığa vurmuşlardır. Oy

hakkının yaygınlaştırılması ve hizmetlerin geliştirilmesi için baskı yapmışlardır. Büyük Britanya’da meydana gelen 1832 Reform Hareketini 1867 ve 1882’de oy hakkının genişletilmesi takip etmiş şehirde yaşayanların parlamentodaki temsilcilerinin sayısı artmıştır. 1830 ve 1848’de Fransa’da meydana gelen devrimler, devletin gündemine popüler talepleri getirmiştir. Alman Bismarck gibi politikacılar demokratik kuralları yadsırken, refah devletinin etkinsiz olacağını vurgulamıştır. Erdemli (merit) malların sunulmasına karşı politikalara rağmen bu malların sunulmasına devam edilmiştir (2003: 67).

Bu tür kamusal malların kullanımından kimse dışlanamaz ve bu mallar kullanımda rakip değillerdir. Bu malların sunulmaması negatif dışsallıklara neden olur. Ayrıca bu mallar küçük bir bölgede geniş insan gruplarını etkilemektedir. Bu tür malların ilk örnekleri modern zamanda kentte oturanlara ve çalışan sınıfa yönelik olarak ortaya çıkmıştır. Çok hızlı artan nüfus nedeniyle, hatta “bırakınız yapsınlar bırakınız geçsinler” felsefesi ve bütçe dengesi üzerine önemli vurgular yapılırken, Avrupa devletleri bu tür malların sunumuna devam etmişlerdir. Böylece bu mallardan ne kadar sunulacağı ve tüketicilerin tercihlerinin belirlenmesi gündeme gelirken, seçilen temsilcilerin kararlarını etkileyen parlamento dışında baskı gruplarını da göz önünde tutmak gerekliliği ortaya çıkmıştır (2003: 67).

1.5.1.3. 20. Yüzyıl

20. yüzyılda genel olarak özgürlüklerin artması kamusal malların sunumunda bir artış meydana getirdi. Devletlerin GSYİH içindeki payı 1870’lerde %10 iken bu dönemde ABD’de ve Güney Avrupa’da %30, Fransa, Almanya ve İngiltere’de ve hatta diğer İskandinav ülkelerinde %40-50’lere ulaşmıştır. Keynesyen ekonomi anlayışının “altın çağı” olarak nitelendirilen 1945 ile 1965 yılları arasında kamu sektörünün büyümesi doruğa çıkmıştır. Kişisel gelirin artması toplumsal geliri arttırmış ve sonuçta halkın devletten beklentisi artmıştır (2003: 68). Kamusal mal sunumları üç açıdan değişmiştir;

- a) Hâlihazırda sunulan kamu malları örneğin, yollar ve eğitim hizmetleri daha yaygın ve daha cömertçe sunulmaya başlanmıştır.

- b) Kamu malları sunumu daha geniş alanlara yayılmış ve sağlık, konut, yüksek öğrenim gibi yeni hizmetler eklenmiştir.
- c) İhtiyacı olanlara transfer ödemeleri yapılmış, daha önce yapılan transfer ödemeleri arttırılmış, emekli aylığı ödemeleri, sosyal güvenlik hizmetleri ve yoksullukla ilgili diğer hizmetler gündeme gelmiştir.

Kamusal mallar teorisi -kamu ekonomisi- bu dönemde olgunlaşmıştır. Dönem başlarında enflasyon düşüktür. Vasıfsız işçilere olan talep artmıştır. Bayanlar emek piyasasına katılmamışlar ve sayıları artan endüstriyel işçiler, sendikalarını kurarak özellikle OECD ülkelerinde ulusal politikalara etki etmeye başlamışlardır. Fakat 1960'ların sonuna gelindiğinde, OECD ülkelerinde eş zamanlı olarak enflasyonist baskı etkisini göstermiş, kamusal malların fiyatları özel mallardan daha hızlı artmaya başlamış ve mali kriz meydana gelmiştir.

Bu krizi 1973'te petrol fiyatlarının artması daha kötü bir duruma getirmiştir. Gelir vergisi gibi dolaylı vergilerden daha çok vatandaşlar dolaysız olarak vergilendirilmiş bu durum OECD ülkelerinde vergiye karşı bir ayaklanmaya sebebiyet vermiştir. Öncelikle devlet tarafından yapılan transfer ödemelerinin daha sonra da kamusal malların gerekli olup olmadığı sorgulanmıştır. Böylece kamusal mallarla ilgili süreç 1970 ve 1980'lerde tersine dönmüştür. Özelleştirmeler kamu mallarının sunumunu oldukça daraltmıştır. Bu mallar için kullanılan fonlar azaltılmış, sunulan malların kalitesi düşmüştür. Sosyal transferler için yetkiler sınırlandırılmıştır. Birçok ülkede emekli aylıkları ortalama gelirin düşmesine paralel olarak azalmıştır (2003: 69).

Bütün bu olanlar demokratik bir sürecin oluşması aşamasında meydana gelmiştir. Seçmenler ve vergi mükelleflerinin davranışları siyasi değişimin bir göstergesi olmuştur. Seçimlerde kamusal malların sunumunun kısılmasını savunan politikacılar başarılı olmuşlar ve dolayısıyla kamusal malların sunumu azalmıştır. Kamusal mallar analitik olarak incelenmiş, politik durumlardan dolayı uygulamada da değişiklik gözlenmiştir. Samuelson'un karakterize ettiği kamusal malların sunumunda, optimal sosyal refah fonksiyonuna ulaşmak ve kamusal tercihleri belirlemek siyasi bir süreçtir ve bu süreçte seçimler ve siyasi partiler aracı vazifesi görürler.

Samuelson'un görüşlerini ortaya koyduğu 1950'li yıllarda dünya ölçeğinde devletler ekonomide aktif rol oynuyorlardı. Keynesyen makro ekonomi ve Pigou'nun refah ekonomisi birçok ülkenin ekonomisinde uygulanıyordu. Dolayısıyla devletin kamu malı üretmesi doğal karşılanıyor ve halkın bir kısmı devletin böyle bir rol üstlenmesine tepki gösteriyordu.

Samuelson'un yeni ufuklar açan görüşlerinden sonra uzun zaman geçmiş ve birçok ekonomik olaylar meydana gelmiştir. Öncelikle kamusal mallar hakkındaki yapılan analitik çalışmalar derinleştirilmiştir. Bugün kamusal mallar daha farklı olarak, tam kamusal mallar, tam olmayan kamusal mallar ve kulüp malları gibi dışsallıklar da dikkate alınarak sınıflandırılıyor. Ayrıca son zamanlarda kamusal mallar konusu uluslararası bir boyutta global kamusal mallar konusuyla çalışılmaya başlanılmıştır (bkz. Kaul, Grunberg, Stern 1999 ve Sandler 1997).

Kamusal mal üretimi, devletin temel görevleri arasında varsayılmakla birlikte, son zamanlarda devletin kamusal mal sunma fonksiyonunda oldukça değişimler meydana gelmiştir. Devletin fonksiyonlarıyla ilgili tartışmalar Keynesyen politikaların tartışmasıyla başlamış ve devletin görevleri yeniden gözden geçirilmiştir (bkz, Buchanan ve Musgrave'nin 1999'da tartıştığı bir konuda yer almaktadır).

Kamusal mallar teorisinin tarihi oldukça yenidir. Analitik esasları Paul A. Samuelson tarafından "Kamu Harcamalarının Saf Teorisi" adlı makalesiyle oluşturulmuştur. Samuelson'un ortaya attığı fikirler 19. yüzyılın sonlarına doğru Avusturya'da, İtalya'da ve İsveç'te ekonomistler tarafından geliştirilmiştir. Kamusal mallar özel mallara benzer bir şekilde analiz edilmiştir. Genel bir varsayım olarak kamusal malların devlet hazinesinden finanse edildiğidir. Kâr gayesi gütmeyen bir otorite tarafından, kamusal mallara olan tercihler belirlenir. Samuelson kamusal malları, iki veya daha fazla insanın fayda fonksiyonuna aynı anda giren mallar anlamında "tüketim dışsallığı" oluşturma özelliğine sahip mallar olarak tanımlar (Göker, 2008: 110). Kamusal mallarla ilgili devletçi bir bakış açısı, Avusturya, Almanya ve İtalya gibi ülkelerde 19. yüzyılın sonlarına doğru ekonomi politikasına kaynaklık etmiştir (2003: 68).

Kamusal malların hikâyesi devletin ekonomiye müdahaleleriyle özdeşleşmiştir. Özellikle bu teorinin analitik alt yapısının oluşturulduğu Samuelson döneminde (1950'ler)

–bu dönem devlet müdahalelerinin en yoğun olduğu dönem olduğundan- kamusal mal teorisi devletçi bir bakış açısına sahip olmuştur. Oysa günümüzde devletçi sunumdan özel ve gönüllü sunuma doğru bir gidiş söz konusudur (Durmuş, 2008: 129).

Kamusal mal üretimi konusu bazı yazarlara göre ortaçağa kadar uzansa da ekonomi literatüründe ilk kez 18.yy’da David Hume (Treatise of Human Nature, 1739) ve bundan otuz yıl sonra A. Smith tarafından ele alınmış, ancak teorik temel Samuelson tarafından atılmıştır (1954, 1955). Samuelson’un kamusal mallara ilişkin çalışmasından ardından Musgrave (1959, 1969), Buchanan (1965), Tiebout (1990), Sandler ve Tschirhart (1980), Sandmo (2003), Kaul ve Mendoza (2003) gibi iktisatçılar tarafından bu alana önemli katkılar yapılmıştır. Diğer yandan, kamusal mal üretim mekanizması açısından Wicksell, Lindahl, Arrow, Buchanan, Downs gibi yazarların “sosyal seçim teorisi” çerçevesinde büyük katkıları olmuştur (Durmuş, 2008: 129-130).

1.6. Kamusal Malların Çeşitleri

Literatürde kamusal mallar, rakip olup olmamalarına ve dışlanılıp dışlanılmamalarına göre farklı kategorilere ayrılmaktadır.

1.6.1. Tam Kamusal Mallar

Ekonomistler özel mallarla kamusal malları ayırt etmek için iki temel sorudan yararlanırlar. Birincisi, söz konusu mal tüketimde rakip midir? Tüketimde rakip olmak demek, bir mal bir kişi tarafından tüketilince diğer bir kişi tarafından tüketilememesidir. Örneğin Ali bir bardak meyve suyunu içerse, Veli aynı meyve suyunu içemeyecektir. Buna karşın tüketimde rakip olmama söz konusudur. Şöyle ki, bir kişinin tüketimi diğer kişilerin tüketimini kısıtlamaz veya etkilemez. Bu duruma klasik örnek ülke savunmasıdır. Eğer devlet, dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı önlem alırsa bu durumdan bütün vatandaşlar faydalanacaktır. Yeni doğan bir çocuk veya bir göçmen ülke savunmasının maliyetine etki etmeyecektir. Bu durum özel mallarda tam aksinedir. Ali ve Veli aynı bardak meyve suyunu içemeyeceklerinden ikisine de ayrı ayrı meyve suyu sağlamak ek kaynak maliyetine neden olacaktır. Rakip olamayan mallara bir örnekte deniz feneridir. Deniz

fenerinden yararlanan gemilere bir gemi daha eklenmesi deniz fenerinin maliyetine etki etmeyecektir (Stiglitz, 2000: 128).

Kamusal mallarla özel malları ayırt etmek için sorulan bir diğerk soru, bireyleri söz konusu malın faydasından dışlamanın mümkünlüğüdür. Kamusal malların faydasından bireyler mahrum bırakılamazlar. Devlet dışarıdan gelecek tehlikelere karşı kendisini savunmak için önlem alıyorsa bu durumda ülke içinde yaşayan bireylerin hepsi korunmuş olacak ve kimse bu durumdan mahrum bırakılamayacaktır. Bazı vatandaşları bu faydadan mahrum bırakmak çok zordur. Eğer dışlama söz konusu değılirse, sunulan malları fiyatlandırabilmenin de mümkün olamayacağı açıktır. Çünkü bireylerde bir ödeme güdüsü söz konusu değıldir. Buna karşın özel mallarda her zaman dışlama özelliğı mevcuttur. Birey maliyetine katlanmadığı hiçbir özel maldan faydalanamaz. Genel olarak özel mallar tüketimde rakiptirler ve bireyler özel malların faydalarından dışlanabilirler. Kamusal mallar ise tüketimde rakip değıllerdir ve bireyler kamusal malların faydasından dışlanamazlar. Bir mal için tüketimde rakip olma durumunu söz konusu değılirse ve bu malın faydasından bireyler dışlanamıyorsa bu mal tam kamusal mal olarak adlandırılır. Bu tür mallar piyasa başarısızlığına neden olan mallardır (2000: 128).

Örneğın vaktini bitki yetiştirmekle geçiren bir bahçıvan için yetiştirdiğı güllerden komşusunu ya da yoldan geçenleri mahrum etmek zor olabilir. Eğer bunu yapmak isterse bahçesine yüksekçe bir duvar örmenin maliyetine katlanmak zorunda kalacaktır. Bu durumda çiçeklere gelebilecek olan güneş ışınlarını da kesme ihtimali olabilir. Bahçıvanın böyle davranışı akıllıca bir seçim olmayacağı açıktır. Bu örnekteki bitkiler kamu malı olarak düşünülürse, kamu mallarından bazı bireyleri dışlamanın gereksizliğı ve maliyeti ortaya çıkacaktır (Connolly ve Munro, 1999: 58).

Tam kamusal mallarda (her iki özelliğı bir arada taşıyan kamusal mallarda) piyasa başarısızlığı ortaya çıkar. Ancak, bu tür tam kamusal malların sayısı son derece azdır. Örneğın, teknik olarak eğitim ve sağılık hizmetlerinden hem bazı grupları (örneğın yabancıları) mahrum etmek mümkündür, hem de bu tür hizmetlerde tüketimde birbirine rakip olma durumu söz konusudur. Bu nedenler tüm kamusal malların bütünüyle ücretsiz olarak sunulmaları iktisadi açıdan anlamlı değıldir. Çünkü bu malların tümü tam kamusal mal özelliğı taşımazlar. Tam kamusal malların finansmanı vergileme ile gerçekleştirilir.

Geleneksel tam kamusal malların özelliklerine ait bir özet yapılırsa, bu mallar hiçbir şekilde tüketimde birbirine rakip olmayan ve tüketimden mahrum edilmeyen mallardır. Yani bu tür hizmetleri ilave bir kişiye sunmanın marjinal maliyeti sıfırdır ve bedavacılık özellikleri nedeniyle bireylerin ücretlendirme yoluyla bu malların faydalarından yoksun kalmaları sosyal olarak arzu edilmez. Bu malların özel piyasalarda üretilmeleri halinde eksik üretim ve eksik tüketim gibi piyasa başarısızlıkları ortaya çıkacağından kamuca arz edilirler ve finansmanları vergiyle sağlanır (Durmuş, 2008: 133).

1.6.2. Yarı Kamusal Mallar

Bazı mallar tüketimde rakip olmama ve dışlanamama özelliklerinden ikisine birden sahip olmayabilirler. Tüketimden rakip olmayan mallar dışlanabilme özelliğine sahip olabilirler. Bu tür mallara literatürde yarı kamusal mallar denir. Örneğin televizyon yayınlarından faydalanmada bireyler birbirlerine rakip değilken, ücret ödemeyen bireyler televizyon sinyallerinden mahrum bırakılabilir (Stiglitz, 2000: 129).

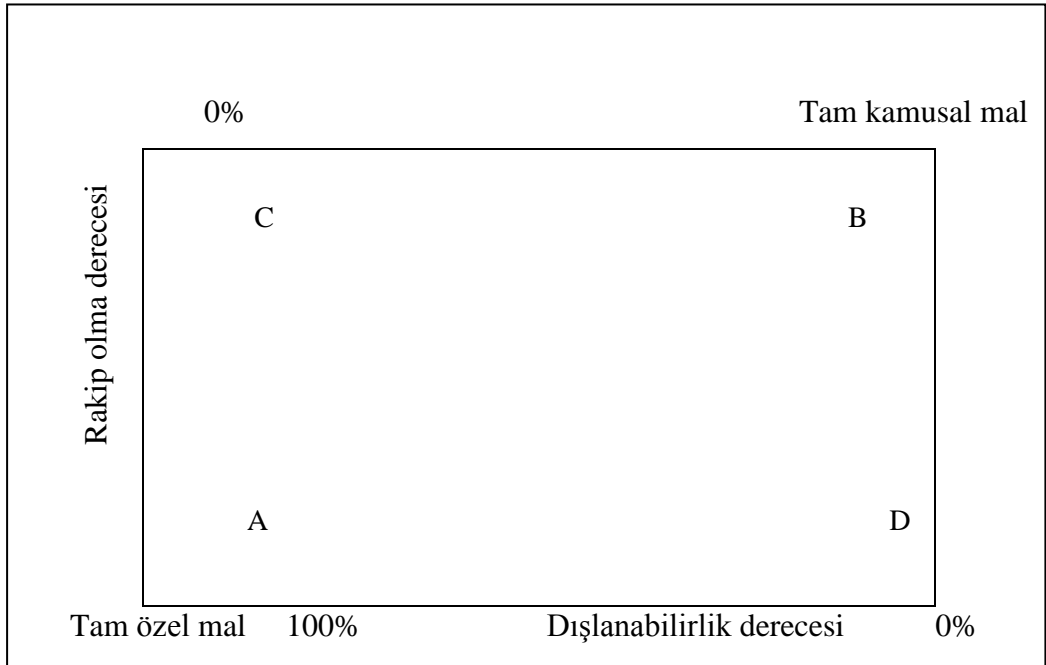
Bu mal ve hizmetler, parçalar halinde bölünebilir ve fiyatlandırılabilir. Topluma faydaları tam kamusal mal ve hizmetlerdeki gibi, bireye faydaları ise özel mal ve hizmetlerdeki gibidir. Bu mal ve hizmetlerin bir diğer özelliği, bu mal ve hizmetlerden yararlananlara olan direkt yararları yanında, toplum üyelerine olan marjinal yada ek katkılarıdır. Bölünebilir nitelikteki mal ve hizmetlerde her tüketici değişik tüketim paylarına sahip olabildiğinden, fiyat uygulamasına geçilebilmekte, buna bağlı olarak tüketiciler tercihlerini belirtebilmekte ve belirli bir dışlama yapılabilmektedir. Yarı kamusal mal ve hizmetler, nitelikleri itibarıyla piyasa tarafından üretilebilir yapıdadırlar ancak bu malların toplum açısından taşıdığı önem, toplumsal faydası veya yeterince üretilmezler ise neden olacakları toplumsal maliyetler, piyasa yanında devletin de üretimde bulunmasına neden olmuştur. Bu bakımdan eğitim ve sağlık hizmetleri örnek olarak gösterilebilir (Akdoğan, 2006: 46-47).

1.6.3. Erdemli Mallar

Erdemli mallar, özel mallar niteliğinde olmakla birlikte, toplumsal refahı arttırmak ve yaygınlaştırmak amacıyla devlet tarafından üretilen veya piyasa güçleri tarafından üretilirken devlet tarafından üretimi desteklenen mallardır (Pehlivan, 2005: 47).

Bireyler refah seviyelerini en üst düzeye çıkarma düşüncesiyle hareket ederken, bir mal veya hizmetten sağladıkları özel faydaya gereğinin altında bir değer biçmeleri durumunda kaynak tahsisinde etkinsizlik ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle, toplumda öyle mal ve hizmetler vardır ki, çeşitli nedenlerden dolayı bireyler bunların gerçek erdemlerini yeterince anlayamazlar. Örneğin insanlar kendi başlarına hiç hastalık veya kaza gelmez düşüncesiyle sağlık ve kaza konularında özel sigorta yaptırmaktan kaçınabilirler. Benzer şekilde özel emeklilik sigortası yaptırmayabilirler. Böylece ortaya çıkabilecek muhtemel sorunlar hafife alınmış olup, dolayısıyla da bu sorunların ortaya çıkarabileceği zararları azaltmak için hizmetlerin erdemlerinin farkında olunamayabilir. Bu tür mallar sahip olduğu olumlu dışsallıklara rağmen erdemlerinin yeterince doğru algılanmaması nedeniyle piyasaya bırakıldığında eksik üretilip tüketilebilirler. Erdemli malların, bireylere tek tek faydaları varken aynı zamanda toplumsal faydaları da olabilir. Fiyatlandırılabilen bu malların tüketiminden iktisadi olarak mahrum bırakmak mümkündür fakat sosyal olarak mahrum bırakılmamalıdır (Durmuş, 2008: 134-135).

Şekil 1: Özel ve Kamusal Mallar

Kaynak: Connolly ve Munro, 1999: 59

A, bir bardak meyve suyudur ve tam özel maldır. Çünkü meyve suyundan sadece fiyatını ödeyen tüketici faydalanabileceğinden, fiyatını ödemeyenler tüketimden dışlanabilirler. Bir bardak meyve suyu bir tüketici tarafından tüketildikten sonra başka bir tüketici tarafından tüketilemeyeceğinden tüketimde rakiptirler.

B, ulusal parktır ve kamusal maldır. Ulusal parka ziyaretçilerin girişini kısıtlamak oldukça pahalı olacağından ulusal parkın faydasından bireyler dışlanamazlar. Parka gelen yeni bir ziyaretçi diğer ziyaretçilerin faydasını etkilemeyeceği için ulusal park tüketimde rakip değildir.

C, bir tiyatrodur. Bu tiyatrodaki gösterilen bir oyunu bir çok izleyicinin aynı anda izleyebilir olması tiyatronun tüketimde rakip olmadığını gösterir. Fakat tiyatro bir kamu malı değildir, çünkü tiyatroyu izleyebilmek için bilet alınması gerekliliği tüketimde dışlamanın mümkün olduğunu gösterir.

D, kumsaldır. Kumsalın faydalarından kimse dışlanamazken, kalabalık bir grubun kumsalda toplanması, tatil yapan diğer bireylerin eğlence alanlarını daraltabilir. Böylece kumsal dışlanamayan fakat tüketimde rakip olan mallara örnek olabilir(Connolly-Munro, 1999: 59).

Bir kamusal malın tüketiminden dışlamanın mümkün olup olmaması veya dışlama maliyetinin yüksekliği teknolojinin gelişmesine bağlı olarak değişebilir. Örneğin televizyon yayınlarını sınırlamak için kablolu televizyonun geliştirilmesi gibi.

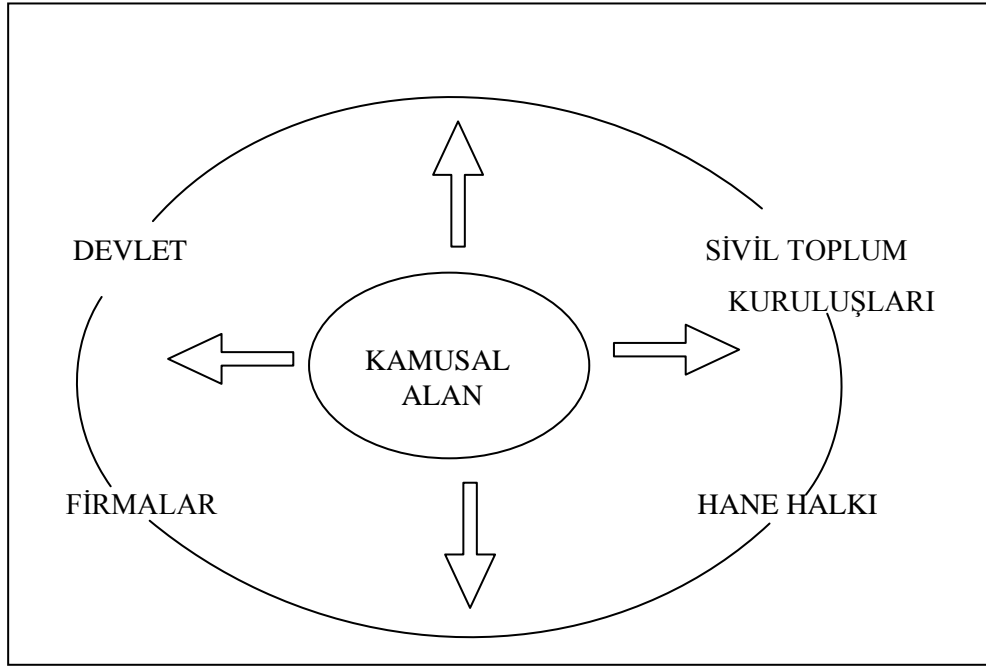
1.6.4. Kamusal Mallar Kavramına Farklı Bir Yaklaşım

Son yıllarda kamusal ve özel mal kavramları düşüncesinde ele alınış şekillerinde büyük değişiklikler olmuştur. Ekonomik liberalizasyon, teknolojik gelişme ve özelleştirme uygulamaları piyasaların yeni ürünlerle ulusal sınırları aşmasına olanak tanımış halka açık özel şirketlerin sayısının artması mevcut piyasalara katılımı da arttırmıştır.

Bu arada devlet programları piyasa prensiplerini takip etmiş, özel kesim için dışarıdan kaynak sağlamaya zemin hazırlarken, içerde ücretleri iyileştirme çabalarına girişilmiştir. İster özel şirket isterse sivil organizasyonlar olarak adlandırılınsın bu kuruluşlar

devlet organizasyonlarına nazaran daha açık ve daha sorumluydular. Daha sonra gelişen literatürde iyi bir devlet yönetiminin göstergesi piyasaya müdahale ile ters orantılı olarak değerlendirilmiştir. Kamu ve özel arasındaki değişiklikler, başlıca aktörler arasında -devlet, firmalar, sivil toplum örgütleri ve hane halkı- kamu mallarında daha büyük bir paylaşımın bir göstergesi olmuştur. Bir diğer düşünce de bu tür özel girişimlerin diğer ekonomik birimler üzerinde nasıl etkili olacağıdır. Bu durum daha geniş bir ekonomik alan meydana getirmiştir. Şekil 2’de görüldüğü gibi genişleyen bir kamu alanı söz konusudur (Kaul ve Mendoza, 2003: 78).

Şekil 2: Genişleyen Kamusal Alan

Kaynak: Kaul ve Mendoza, 2003: 79.

Bazı analistler Adam Smith’in “görünmez eli” gibi daha fazla özgürlüğü savunmuşlardır. Hissedarlar ve mülk sahipleri tarafından yönetilen vahşi “turbo” kapitalizmin hüküm sürdüğü bir dünyaya doğru ilerleniyor olması bazı yazarları endişelendirmiştir(Luttwak 1999).

Piyasa ve devlet ekonomik aktiviteleri iki sosyal mekanizma ile düzenlerler. Her ekonomik birimin hem özel hem de kamusal malların sunumunda özel bir rolü vardır. Bazen bir mekanizma bazen de diğer mekanizma diğerlerinden daha iyi çalışabilir. Hepsi bir malın ve hizmetin üretimi ile ilgilidir. Bundan dolayı kamu malı ile özel mallar arasındaki dengenin nasıl kurulacağı gayet zordur. Aslında dengenin temelinde, insanların nasıl daha fazla refah içinde yaşayacağı sorusuna cevap arama vardır.

Ekonomi ders kitaplarında özel mallar tanımlanırken, bu malların tüketimde rakip olduğu ve faydasından veya maliyetinden dışlanabilirliğin mümkün olduğundan bahsedilir. Özel malların bir kişi ya da grup tarafından tüketilmesi diğer kişiler veya gruplar tarafından tüketilmesi olanağını azaltır ve bir kişi ya da grup diğer kişileri ya da grupları tüketimden dışlayabilir. Özel mal talebi piyasa mekanizması tarafından karşılanır. Bu malların sahipleri bu malları başka yere transfer edebilirler veya onların fiyatlarını ödeyerek piyasadaki diğer kullanıcıların tüketimlerine engel olabilirler. Kamusal mallar ise özel malların aksine özelliklere sahiptir, kamusal mallar tüketimde rakip değildirler ve faydalarından kimse dışlanamaz. Bu tür mallar piyasada etkin bir şekilde fiyatlandırılmazlar. Böylece piyasa mı, devlet mi soruları gündeme gelirken özel malları piyasa, kamu mallarını devlet tedarik etmesi yönünde çözüm önerilir. Böylece piyasanın ve devletin görevlerini yaptığı alanlar ortaya çıkar. İkisinin birleşimiyle kamu ve özel alan oluşur. Malların özellikleri özelden kamusal, kamusaldan özele çevrilebilir (Kaul ve Mendoza, 2003: 80). Literatürde kamusal mallar geniş kapsamlı ve çeşitli olmasına rağmen, bu malların tanımında temel iki özellik ön plana çıkar bunlar rakip olmama ve dışlanamamadır. Fakat kamusal malların bu özellikleri standart tanıma her zaman uymayabilir.

1.6.5. Sosyal Yapıya Göre Kamusal ve Özel Mal Kavramları

Yukarıda da belirtildiği üzere özel ve kamu ayrımı, rakip olup-olmama ve dışlanılıp-dışlanılamama gibi iki özelliğe dayandırılır. Tablo 1'de mallar temel özellikleri olan tüketimde rakip olup/olmama ve tüketiminden dışlanılıp/dışlanılamama özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. Buna göre tablonun 1. çeyreğinde yer alan malların tüketiminden dışlanmanın mümkün olması ve

tüketimlerinde rekabetin olmasından dolayı özel mal olarak adlandırılırlar.

Tablo 1: Malların Temel Özellikleri: Geleneksel Kamusal Mal Yaklaşımı

	RAKİP	RAKİP DEĞİL
DIŞLANABİLİR	<p>I. ÇEYREK</p> <ul style="list-style-type: none">*Süt*Toprak*Eğitim	<p>2. ÇEYREK</p> <ul style="list-style-type: none">*Araştırma ve geliştirme*Ticari olmayan bilgi*Kurallar ve standartlar*Mülkiyet hakları rejimi*İnsan haklarına saygı*Televizyon yayınları
DIŞLANAMAZ	<p>4. ÇEYREK</p> <ul style="list-style-type: none">*Atmosfer*Vahşi yaşam	<p>3. ÇEYREK</p> <ul style="list-style-type: none">*Ay ışığı*Barış ve güvenlik/karmaşa*Kanunlar ve düzen/anarşi*Finansal istikrar/aşırı finansal oynaklık*Ekonomik istikrar*Büyüme kalkınma potansiyeli (eğitimli iş gücü gibi)*Etkin/etkin olmayan piyasalar*Bulaşıcı hastalıkların kontrolü

Kaynak: Kaul ve Mendoza, 2003: 82.

Örneğin bir kişi bir bardak sütü tüketirse artık bu bir bardak süt diğer kişiler tarafından elde edilemez. Tüketimde rakip olma ile dışlanabilirlik arasında her zaman kendiliğinden bir bağlantı olmamasına rağmen bu örnekte bir bardak süt tüketimde rakip bir maldır ve bir birey diğerlerini bu bir bardak sütün kullanımından dışlayabilir. Bu düşünceyle süt hem rakip hem de dışlanabilir bir maldır.

Bir diğer örnek, toprak, ilk haliyle hem rakip hem de dışlanabilir bir maldır. Tarih boyunca toprak anlaşmazlık kaynağı olmuştur. Toprak üzerindeki m¼cadeleler devam etmektedir. Fakat biręok toplum arazi m¼lkiyeti haklarını d¼zenlemiř, belirsizlikler en aza indirilmiştir. Gelebilecek saldırılara karşı devamlı dikkatli olma durumu azalmıştır. Fakat m¼lk hakları açısından toprak dışlanabilir bir maldır. Özel mallar kim tarafından kullanılıyorsa bu kişi tarafından mahrum edilebilir ve piyasada ticareti yapılabilir. Toprak her ne kadar rakip ve dışlanabilir bir mal olsa da geleneksel biręok ¼lkede mera olarak ve av alanları olarak kullanılabilir. Bazı ¼lkelerde doğal kaynaklar olarak toprak, ormanlar, su, bitki ve hayvan t¼rleriyle birlikte muhafaza edilebilirler. Bu yaklaşımla dışlanabilen kaynakların özel olmasının zorunlu olmadığı s¼ylenebilir. Atmosfere baktığımızda Tablo 1'de 4. ęeyrekte rakip bir mal olarak ve dışlanamaz olarak açık erişimli bir mal olarak g¼r¼lmektedir.

Tablo 2'de de atmosfer 4. ęeyrekte yer almaktadır. Atmosfer, 4B ęeyređinde kamusal alanda karşımıza ęıkmaktadır. Fakat bug¼n atmosfer için bir rekabet s¼z konusudur. Global ¼lęekte politik tartışmalar yeni boyutlar kazanmıştır. İnsanların ¼retim faaliyetleri sırasında atmosferi kirletmeleri için izin belgesi verilebilir (zellikle karbondioksit gazı ęıkarmak için). Bu t¼r izinler atmosferi ¼zel mala d¼n¼řt¼rmezler fakat bazı akt¼rlerin onu belli bir y¼ne kullanmasını sınırlandırır.

Tablo 2'de malları stat¼s¼n¼n belirlenmesinde malların sahip oldukları ¼zellikler yanında toplunum rol¼ de dikkate alınmaktadır.

Tablo 2: Malların Statülerinin Toplum Tarafından Belirlenmesi: Genişletilmiş Kamusal Mallar

RAKİP		RAKİP DEĞİL	
DİŞLANABİLİR	I. ÇEYREK	2. ÇEYREK	DİŞLANAMAZ
	<p><u>ÖZEL MALLAR</u></p> <p>*Süt</p> <p>*Toprak</p> <p>*Eğitim</p>	<p><u>2A: DİŞLANABİLİR RAKİP OLMAYAN MALLAR</u></p> <p>*Patentli bilgi</p> <p>*Kablolu televizyon</p> <p><u>2B: DİŞLANMAYAN RAKİP OLMAYAN MALLAR</u></p> <p>*Kamu televizyonculuğu</p> <p>*Mülkiyet hakları rejimi</p> <p>*Kurallar ve standartlar</p> <p>*Ticari olmayan bilgi (Örn. Pisagor Teoremi)</p> <p>*İnsan haklarına saygı</p>	
	4. ÇEYREK	3. ÇEYREK	
	<p><u>4A: DİŞLANABİLİR RAKİP MALLAR</u></p> <p>*Atmosfer: Havayı kirletme izinleri</p> <p>*Balık stokları: Avlanma kotaları</p> <p>*Ücretli otoban</p>	<p><u>TAM KAMUSAL MALLAR</u></p> <p>*Ay ışığı</p> <p>*Barış ve güvenlik/karmaşa</p> <p>*Kanunlar ve düzen/anarşi</p> <p>*Finansal istikrar/aşırı finansal oynaklık</p> <p>*Bulaşıcı hastalıkların kontrolü</p> <p>*Ekonomik istikrar</p> <p>*Büyüme kalkınma potansiyeli (eğitimli iş gücü gibi)</p> <p>*Etkin/etkin olmayan piyasalar</p>	
	<p><u>4B: DİŞLANAMAZ RAKİP MALLAR</u></p> <p>*Atmosfer</p> <p>*Vahşi hayat: Balık yatakları</p> <p>*Kamu parkları</p> <p>*Temel eğitim ve sağlık hizmetleri</p>		

Kaynak: Kaul ve Mendoza, 2003: 83.

Kyoto Protokolü gibi bazı uluslararası anlaşmaların yürürlüğe girmesi bazı kamusal kaynakların özel kaynaklara dönüşmesine neden olabilir. Atmosferi kirletme hakkı verebilirler. Bu tür uygulamalar atmosferi korumaya yöneliktir ve bu durumdan genellikle herkes hoşnut olur. Bu haliyle atmosfer 4. kısımda iki kez yer alacaktır. Sırasıyla izinlerle 4A ve mevcut doğal rezerv haliyle 4B'de yer alacaktır (Kaul ve Mendoza, 2003: 84). Balıkçılık, avcılık kotalar gibi örneklerden de görüleceği gibi diğer bazı doğal rezervlerin de ikili statüleri mevcuttur. Benzer bir durum zehirli atıkların kamusal sulara boşaltılmasını sınırlayan ya da yasaklayan normlar ve standartlar için içinde söz konusudur (Durmuş, 2008: 142).

Rakip olmayan mallarda da benzer çift tarafta yer almalar söz konusudur. Nicholson (1998), Rosen (1999), Stiglitz (2000) gibi bazı akademisyenler rakip olmayan malların tanımını genişletmişlerdir. İlave edilen bir kullanıcının maliyetinin çok az veya hiç olmaması durumunu incelemişlerdir. Örneğin bir kimyasal formül akademik alanda tek bir e-mail ya da devlete ait tv kanalları aracılığıyla maliyetsiz paylaşılabilir. Bazı mallar - bilgi ve özel mülkiyet hakları gibi- , patent, lisans, özel kullanım yetki belgeleri aracılığıyla kişiye özel hale getirilebilir. Yani doğal haliyle rakip olmayan ve mahrum edilemeyen bazı mallar yasal düzenlemelerle kullanımları bedelini ödeyenlerle sınırlandırılabilir. Tablo 2'de 2A alanında yer alan patentli bilgi ve kablolu tv uygulamaları bu tür mallara örnektir (Durmuş, 2008: 143).

Eğitim ve sağlık genelde insan hakları olarak görülür ve içsel değerleri vardır. Tobin'in (1970) vurguladığı gibi, sosyal adalet, eğitimin herkese verilmesini gerekli kılar. İkincisi eğitim ve sağlık hizmetleri hem özel fayda hem de kamusal fayda sağlar. Eğitilmiş insan daha üretken olmakla birlikte ekonomik gelişmeye daha fazla katkı sağlar. Bu nedenle eğitim birçok ülkede sadece bedava değil aynı zamanda zorunludur. Eğitim sadece teknik özelliklerine göre tanımlanırsa 1. çeyrekte yer alır. Eğitim gerçek biçimiyle Tablo 2'de üç kez gösterilir. 1. çeyrekte eğitim bir özel maldır. Genel katkısı nedeniyle tüketimden dışlanamaz, fakat 4B'de bireylerin eğitim hizmetleri alma konusunda rakip olması yarı kamusal mal özelliğini gösterir. 3. çeyrekte ülke üretimine katkısı olması ve ekonomik gelişme üzerindeki potansiyel etkisi nedeniyle tam kamusal bir mal olarak gösterilecektir. Bunlardan ikisi (4B ve 3) kamusal alan, biri özel alandır. Böylece sosyal kurumlar geliştikçe birçok mal özel, kamusal veya karma mal haline dönüşebilir ve hem

dışlanabilme hem de dışlanamama özelliklerini gösterebilirler. Tablo 1 ve 2'de 3. çeyrekteki mallar hem teknik olarak dışlanamazlar hem de fiilen dışlanamazlar. Örneğin ay ışığı. Bu durum onun tabiatından gelen bir durumdur. Ay ışığı teknoloji yardımıyla tüketimden mahrum bırakılamaz. Böylece de beşeri müdahalelerle kamusal olmayan, doğalarında geleneksel iki özelliği taşıyan nadir mallardan biri haline gelir. Bazı mallar sahip olduğu özelliklerden dolayı üretilip üretilmemesi toplum tarafından belirlenmez. Fakat bazı mallar yeni teknolojinin gelişmesiyle durumları değişebilir. Örneğin televizyon yayınları. Televizyon yayınlarının teknoloji gelişmeden önce yani bazı yayınların kısıtlanmaya başlamadan önce, özel yada kamusal olduğu yönünde bir tartışma yoktu. Şimdi bazı kanalları sadece ücretini ödeyenler izleyebilir. Sonuç olarak televizyon kısmen tablo 3'te 2A çeyreğinde kısmen de 2B çeyreğinde yer alır (Kaul ve Mendoza, 2003: 85).

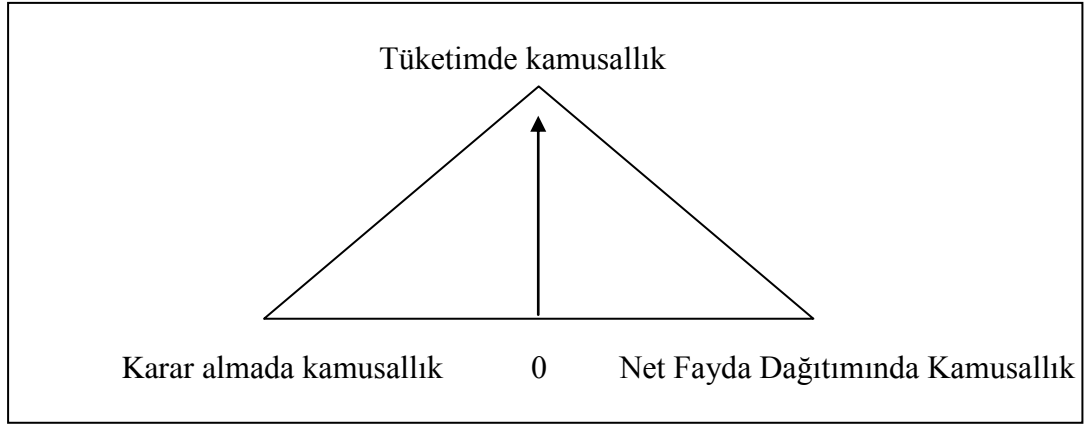
Tablo 2'de 3. çeyrekteki mallar, ya politika sonuçlarıdır ya da barış, düzen ve intizamın temini, finansal istikrarın temini, bulaşıcı hastalıklardan korunma gibi hallerdir. Bu şartların varlığı bütün insanların tüketimi içindir. Malların faydaları bölünemez ve bu mallar sunulmadıklarında eksiklikleri fazlasıyla belli olur. Savaş, barıştan daha fazla dikkat çeker. Tablo 2, kamusal ve özel olma durumunun toplumun yapısıyla ilgili olduğunu göstermektedir. Uzun uğraşlar sonucunda bir mal kamusal alanda görülebilir, eşit insan hakları gibi. Benzer şekilde politik kararlar sonucunda bir mal özel olabilir (2003: 85). Kamu mallarının standart bir tanımını yaparken bedavacılık sorunu ve mahkûm ikilemi de dikkate alınmalıdır. Kamusal malların tam olarak bir tanımını yapmak gayet zor olmakla birlikte yeni çıkan politik yaklaşımları da hesap etmek gerekir. Sonuçta bir çok kamusal mal hala pasif bir analize tabi tutulur. Genel bir varsayım olarak rakip olmayan ve dışlanamayan mallar kamusal, rakip olabilen veya dışlanabilen mallar özel veya piyasa malı özelliği gösterir.

Malların dışlanamama özellikleri genellikle devlet politikasını güçleştirir. Çoğu kamusal malların özellikleri kendi doğalarından değil toplumun içinden gelen unsurlarla belirlenir. Bu duruma kamusal mal literatüründe dikkat çekilmiştir (Cornes ve Sandler 1994, 1996; Malkin ve Wildavsky 1991; Marmolo 1999; Wildavsky 1994). Çünkü kamusal malların tanımlamasında standart bir formül yoktur ve siyasiler bu malların temel özellikleri olan dışlanabilirlik/dışlanamazlık ve rakip olma/olmama gibi özelliklerin belirlenmesinde etkin rol oynarlar.

1.7. Gelişen Kamusal Mal Kavramı

Kamusal malların tanımında ortaya çıkan sorun piyasada tam olarak kamu ve özel kavramlarının niteliklerini belirlemeyiştir. Bu durumda politik sürecin de dikkate alınması gerekir. Gelecekte kamusal alandaki malların hepsini kapsayacak bir tanım geliştirilebilir (bkz. Şekil 2). Bu mallar tipik olarak üç gruba ayırmak mümkündür; teknik olarak mahrum bırakılamayanlar, siyasi düzenlemelerle kamusal olanlar ve doğal olarak kamusal olanlar. Bu yeni açıklamalardan yola çıkarak kamusal mallar yeniden tanımlanabilir;

Şekil 3: Kamusallık Üçgeni

Kaynak: Kaul ve Mendoza, 2003: 92.

Mahrum bırakılamayan veya dışlanamayan veya her iki özelliği bir arada taşıyan mallar kamusallaşma hususunda özel bir yere sahiptirler. Bu tanım mevcut kamu ekonomisi kitaplarında bulunan tanımdır. Kamu mallarını tanımlarken mahrum bırakılmama ve rakip olmama gibi iki temel özelliğinden bahsedilir. Eğer bir malın tüketiminden hiç kimse dışlanamıyorsa bu fiilen kamusal bir maldır. Bu tanımda daha çok malların geçici özellikleri vurgulanır. Bir mal bu gün kamusal alanın içinde iken yarın olmayabilir, daha öncede kamusal alanın içinde olmayabilir. Belki yeni teknolojiden dolayı kamusallaşmıştır. Örnekler yeni olayları da kapsayabilirler, örneğin bilgisayar virüsleri ve internet suçları gibi. Kamusal malların kapsayıcı tanımında fiilen bütün tüketimde

olmalarıdır. Kamusal mallar sadece piyasa başarısızlığından veya devletin ürettiği mallardan ibaret değildir. Kamusal ve özel alanlar devlet ve piyasanın ötesinde mevcuttur (2003: 85). Kamusal alanda bütün insanlar gerçekten bu alan içinde bulunan mallara erişebilirler. Kamusal malların tüketimi isteğe bağlıdır, bazıları güneş ışığını severken bazıları hoşlanmazlar. Ya da trafik kurallarında olduğu gibi zorunludur.

Kamusal alan fikri kamusal mal fikrinden daha hararetli bir şekilde tartışılmaktadır. Bazı toplumlarda kamusal alan açıkça belirlenmemiştir. Çünkü özel alan ve kamusal alan birbirinden farklı olarak gelişmiştir, bireysel hane halkından uzaklaşarak kamusal ve özel alanlar oluşturulmuştur. Kamusal alandaki ilk aktörler sivil toplum kuruluşları ve devlettir. Kamusal alanda belirlenen parametrelere uygun olarak firmalarda faaliyet gösterirler. Burada kamusal alandaki malların çoğu –somut ve soyut olanlar- kamusal mal olarak adlandırılması önerilir.

Kaul ve Mendoza, kamusallık kavramına değişik bir yorum getirmişlerdir. Bunu bir kamusallık üçgeni ile açıklarlar. Bu üçgenin boyutları sırasıyla; net fayda dağıtımında kamusallık, karar almada kamusallık ve tüketimde kamusallıktır. Sırasıyla malın faydasının herkesçe eşit paylaşılması, malın kamusal alanda yer almasına, eşit katılımı karar verilmesi ve malın herkes tarafından tüketilmesi anlamına gelen bu üç unsur bir arada olmadığında kamusallık gerçek anlamda ortaya çıkamamaktadır. Buna göre net fayda dağılımı ve karar almada kamusallık gerçekleşirse tüketimde kamusallık gerçekleşecektir (Durmuş, 2008: 145).

Samuelson'un 1954 yılında yazdığı makalesi hem kendinden öncekilere göre yeni bir yaklaşım olması hem de matematiksel yaklaşımı pek çok iktisatçıyı kamusal mallar konusunda araştırmaya yönlendirmiştir. Bu çalışmaların piyasa başarısızlıkları nedeniyle devletin ekonomik rolünün arttığı bir döneme denk gelmesi ilginçtir. Malların temel özelliklerine dayanan Samuelson'un tanımı, günümüzde genişletilerek toplumsal tercihlerin rolüne vurgu yapılmaktadır. Bu tanıma göre pek çok nedenle malların özellikleri değiştirilerek özel mallar kamusal mal haline getirilebilir. Buna karar veren ise sadece toplumdur. Ne tür kamusal malların üretileceği ekonomilerin gelişme düzeyleri ile yakından ilişkili olmakla birlikte, devletin düzenleyici rolünün ön plana çıkarıldığı günümüzde genel eğilim somut kamusal mallar yerine (huzurevi), soyut kamusal mallar

(finansal istikrar, bilgi yönetimi, hukuk kurallarının sağlanması) yönünde gerçekleşmektedir (Göker, 2008: 117).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAMUSAL MALLARDA BEDAVACILIK SORUNU

2.1. Tam Kamusal Malların Sunumu: Piyasa Başarısızlığı

Paul Samuelson, 1954 yılında yaptığı çalışmayla tam kamusal malların tüketimde rakip olmama ve tüketimden dışlanamama gibi iki temel özelliğini ortaya koymuştur. Tüketimde rakip olmama özelliği; tüketime katılan bir kişinin tüketimi diğer tüketicilerin tüketimini etkilememesi anlamını taşır. Bu durum mecazi bir anlatımla, bilginin muma benzetilerek, bir mumun diğer bir mumu aydınlatması sonucunda kendi ışığından bir eksilme olmayacağı şeklinde anlatılmıştır. Yani bir kişi bir bilgiyi öğrenince aynı miktarda bilgi başkalarının öğrenmesi için hala aynı miktarda bulunmaktadır. İkinci özellik olan tüketimden dışlanamama ise; bilgi örneğinden yola çıkarak, bir matematiksel teoremi kamuya duyurduktan sonra herkes bu teoremden yararlanabilir. Toplumdaki bireyleri bu teoremin faydasından dışlamak çok zordur veya imkânsızdır.

Kamusal malların bu iki temel özelliğine dayanarak, bu tür malların devlet tarafından sunulmaması durumunda eksik arzın söz konusu olacağı genel kabul görmüş bir durumdur. Benzer şekilde iyi çalışan bir piyasa mekanizmasının özel malları etkin üreteceği konusunda da görüş birliği vardır. Piyasa mekanizmasının başarısızlığı genellikle kamusal mallarla ilişkilendirilmiştir. Çünkü kamusal mallarda bedavacılık problemi ortaya çıkmaktadır. Rasyonel davranan bir birey eğer kamusal malın faydasından herhangi bir ödemede bulunmadan faydalanabiliyorsa ödeme yapmaktan kaçınacaktır. Bireylerin kamusal malların sunumunda güçlü bedavacılık eğiliminde bulunmaları, kamusal mallara olan talebin doğru olarak belirlenememesi ve üretim maliyetlerinin finansmanı için yeterli kaynak bulunamaması nedeniyle piyasa mekanizmasının kamusal malların sunumunda başarısız olması sonucunu doğuracaktır (Stiglitz, 2006: 150-151).

Kamusal malların kamu kesimi tarafından üretilmesine işaret eden Samuelson, kamusal malları ilk formüle ederken kamu sektörü üretiminin esaslarını da belirlemeye çalışmıştır. Bireylerin kamusal mallara olan taleplerini belirleyecek mekanizma

olmadığından özel kesim bu malları etkin üretmeyecektir. Talebi belirlenemeyen bir malın fiyatlandırılmaması sorununu ortaya çıktığından dolayı piyasa mekanizmasının bu malların sunumunda isteksiz davranacaktır. Dolayısıyla kamusal malların üretiminde etkinliğin sağlanması için kamu kesiminin bu malları üretmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Samuelson'un, kamusal mallarla ilgili çalışmalarının devletlerin kamu harcamalarının arttığı bir dönemde olması, yapılan çalışmaların kabul görmesini kolaylaştırmıştır. Kamusal malların etkin üretimi ve bölüşümü konusunda Tibeout, Clarke, Tideman ve Tullock gibi yazarlarda çalışmalar yapmış, kamusal malların üretiminin kamu kesimi tarafından yapılması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir (Holcombe, 1997: 5).

Sonuç olarak, kamusal mallar merkezi bir kurum aracılığıyla daha etkin olarak sunulabilir. Böyle bir kurumun sadece kamu mallarını üretmesi değil aynı zamanda finansman kaynaklarını elde edebilecek bir durumda olması gerekir. Bir başka deyişle vergilendirme yetkisine sahip olması, gerektiğinde ceza veya ödüllendirme gibi yaptırımlarının bulunması ve kamusal malları ülke düzeyinde sunabilecek olanaklarının olması gerekir. Bununla birlikte bu kurumun ekonomik birimler arasında transfer yapabilme kabiliyetinin olması ve üretim için gerekli teknolojiye sahip olması gerekir. Bu gerekliliklerden açıkça anlaşılıyor ki kamusal malların sunumu devlet gibi güçlü bir otorite tarafından gerçekleştirilmelidir (Gerber ve Wichardt, 2008: 430).

2.2. Kamusal Malların Sunumunda Gönüllülük Esası

İnsanların kamusal malların sunumuna gönüllü olarak katılmalarının çeşitli nedenleri olabilir. Bu nedenler Olson'un (1965) ifadesiyle; itibar kazanmak, saygı görmek, arkadaşlık edinmek gibi sosyal ve psikolojik nedenlerdir. Becker (1974) bu durumlara hayırseverlik ve toplum tarafından övülmek gibi faktörleri de eklemiştir. Sosyal baskı, günahlardan arınma duygusu, acıma veya sadece iyi bir insan olma isteği ekonomik birimlerin verdikleri kararlarda önemli rol oynamaktadır. Bireylerin kararlarında özel malların tüketimlerinden ve kamusal malların tüketimlerinden elde ettiği maddi faydaların yanında manevi hazlarında etkili olduğu ortaya konulmuştur. Daha sonra yapılan bazı çalışmalarda fedakârlık duygusunun, ekonomik birimlerin kararları üzerinde belirleyicilik etkisinin düşük olduğu yönünde bulgular ortaya konulmuştur. Devlet tarafından yapılan bir takım iktisadi faaliyetlerin de bireylerin tercihleri üzerinde etkili olduğunu düşünen

araştırmacılar konuyla ilgili olarak deneysel çalışmalar yapmışlardır. İlk olarak; Warr (1982) ve Roberts (1984), devlet desteklerinin, kamusal mallara olan özel destekleri dışladığı yönünde yaptıkları çalışmalara karşılık, Abrams (1978) ve Schmitz (1984) yaptıkları deneysel çalışmalarla dışlamanın oldukça düşük seviyede olduğunu savunmuşlardır. İkincisi; Warr (1983) ve Bergstrom (1986) teorik olarak, kamusal malların gönüllü sunumu durumunda, kamusal malların üretiminin, gelir dağılımından bağımsız olduğunu savunmuşlarken; Hochman ve Rodgers (1973) bölgesel olarak yaptıkları ampirik çalışmalarda kamusal mallara hayırseverlik düşüncesiyle gönüllü katılımın, gelir dağılımına duyarlı olduğunu ortaya koymuşlardır. Üçüncü olarak Andreoni (1988) büyük ekonomilerde fedakârlık duygularıyla kamusal malların finansmanına katılımın olmadığı yönünde bir genelleme yapmıştır (Andreoni, 1990: 464).

Kamusal malların sunumunda bireylerin bedavacılık eğilimleri bu tür malların sunumunda optimal seviyenin yakalanması karşısında bir engel teşkil etmektedir. Kamusal malların gönüllü sunumunda bazı belirsizlikler bireylerin kararlarını önemli derecede etkilemektedir. Bu belirsizlikler çeşitli şekillerde olabilir. Birey karar vereceği zaman elde edeceği fayda hakkında, üretim teknolojisi hakkında, kamusal malların üretim seviyeleri hakkında bir dizi şüpheler içinde olabilir. Kamusal malların gönüllü katılımlarla üretilmesi konusunda iki noktaya odaklanılmıştır. Birincisi, grup büyüklüğünün kamusal malların sunumunda optimal seviye üzerinde değişikliğe neden olduğudur. İkincisi, kamusal malların optimal seviyedeki sunumu, gelirin yeniden dağıtılması üzerinde etkilerinin varlığıdır (Grandstein ve diğerleri, 1993: 372).

Kamusal malların gönüllü katılımlarla eksik sunulduğu genel kabul edilmiş bir durumdur. Bu konuyla ilgili oldukça geniş bir literatür söz konusudur. Örneğin Warr (1983), Bernheim (1986), Bergstrom, Blume, Varian (1986) ve Andreoni (1988) gönüllü katılımlarla ilgili çalışmalar yapmışlardır. Andreoni çalışmasında, gelişen ekonomilerde zengin bireyler hariç diğer bireylerin bedavacı olma eğilimlerinin yüksek olduğu sonucuna varmıştır. Dickson ve Shepsle'nin (2001) çalışması "bastırılmış nesil modeline" dayandırılarak, genç nesillerin cezalandırma ile korkutarak kamusal malların katılımına teşvik edilmesiyle ilgilidir. Slavov statik ve dinamik ortamlarda yaptığı çalışmalarda, farklı sonuçlara ulaşmıştır. Statik ortamda, kamusal malların özel sunumunda bedavacılık sorununun ortaya çıktığını ve kamusal malların sunumunun yetersiz olduğu sonucuna

varmıştır. Kamusal mallar gelir vergisine orantılı olarak sunulursa kamusal malın miktarı sonuçta ya az yada fazla olup fakat bedavacılık eğiliminin az olduğu sonucuna varılmıştır. Dinamik ortamda ise kamusal malların gönüllülük esasına göre sunumunun güçlü bir işbirliği ile yeterli miktarda olacağı sonucuna varılmıştır. Kamusal malların gönüllü sunumunda vergiler, gelirlere oranla sınırlandırılmamış böylece gelir dağılımı kamusal malın seviyesiyle birlikte belirlenmiştir (Slavov, 2006: 22).

Kamusal malların gönüllü sunumu eksik sunuma neden olduğundan pareto etkinliği sağlanamamaktır. Toplumun bir bütün olarak refah seviyesini daha iyi duruma getirmek için özel mallarda karşılıklı ticari ilişkilere girilirken, kamusal mallar için böyle bir durum söz konusu değildir. Piyasa mekanizması özel mallar için bireylerin bedavacı olmalarına izin vermediğinden, bu malların üretiminde etkinlik sağlanırken, kamusal malların üretiminde bedavacılık gibi yapısal bir sorunla karşı karşıya kalınmaktadır. Eğer kamusal malların eksik sunumuna razı olunursa gönüllülük esasına göre sunum yapılabilir. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar kamusal malların üretimi için bağış talebinde bulunabilirler. Gönüllülük esasına göre sunulan bir televizyon yayını hizmetinde gönüllülerin hizmet maliyetlerini karşılama konusunda taahhütte bulunmaları, hizmetin devamlılığı için gereklidir. Gönüllü kamu malı sunumlarında her zaman eksik sunulma durumu olabilir veya bazı bölgelere hiç sunulmayabilir (Troger, 2005: 198).

2.3. Kaynakların Kamusal Mallara Optimal Tahsisi

Kamusal malların temel özelliklerinden dolayı, piyasa fiyat mekanizması, bireylerin kamu malı tercihlerini belirlemede çalışmaz. Dışlanamama özelliğinden kaynaklanan, kamu malının finansman şekli bireylerin beyan ettikleri tercihlere bağlı olursa bireyler gerçek tercihlerinin altında bir beyanda bulunacaklar ve bedavacı olmaya çalışacaklardır (Moğol, 1999: 5). Kamusal malların özellikleri sayılırken bu malların tüketimlerinde bölünmezlik, rakip olmama, dışlanamazlık, tükenmezlik gibi niteliklerden bahsedilmiştir. Birbiriyle bağlantısı olan kamusal malların bu özellikleri arasında tüketimde rakip olmama özelliği ön plana çıkmaktadır. Diğer özellikler kamusal malların tüketimde rakip olmama özelliğini destekler niteliktedir. Kamusal malların en uygun üretim seviyesi belirlenmeye çalışılırken rakip olmama özelliği anahtar rol oynar. Rakip olmamamın anlamı; kamusal malın bir kişi tarafından tüketilmesi diğer tüketicilerin söz konusu maldan elde edecekleri

faydayı azaltmaması anlamına gelir. Diğer bir deyişle kamusal malı sunulduğu alan içinde olan bireyler kamusal malın faydasından eş zamanlı olarak faydalanırlar. Topluluğa eklenen bir kişi için sunulacak kamusal malın maliyeti sıfırdır. Buchanan'ın örneğinde olduğu gibi sivrisinekleri uzaklaştırmanın faydasının ek bir bireye sunumunun maliyeti sıfırdır. Bu durumda akla birkaç soru gelmektedir; kamusal malların sunumunun optimal miktarı ne kadar olmalıdır? Kamusal malların sunumunun finansmanında etkinlik nasıl sağlanacaktır? Kamusal malların maliyetini eşit dağıtan bir formül var mıdır? Bu sorular birbirleriyle yakından ilgilidirler. Ekonomistler bu sorulara cevap aramaya çalışmışlar ve bir takım zorluklarla karşı karşıya kalmışlardır. Kamusal malların optimal sunumunun belirlenmesinde temel sorun bireylerin bu mallara olan tercihlerinin belirlenememesidir. Bu durum ekonomistleri politik analizlere yönlendirmiş ve birçoğu politikanın ekonomik teorisi ile doğrudan veya dolaylı olarak ilgilenmişlerdir. Örneğin, Wicksell kamusal mallara olan tercihlerin toplanmasında ve tercihlerin açığa çıkarılmasında siyasi kurumların ve yöntemlerin etkili olabileceği üzerinde durmuştur. Oy birliği ile aynı yapıdaki nüfus topluluklarının kamusal mallara olan tercihlerinin belirlenebileceğini savunmuştur. Fakat toplumların aynı yapıda olduğu varsayımı pratikte mümkün değildir. Sonuçta farklı tekliflerin olduğu bir durumda topluluk için hangisinin doğru olduğu tartışmalıdır. Topluluktaki birey sayısının artması oy birliği için yapılan maliyetlerin artmasına neden olurken, bireylerin tercihlerini gizleme olasılığı bulunması nedeniyle eleştirilmektedir (Agiobenebo, t.y. : 2-3).

Kamusal malların üretilmesi ve adaletli gelir dağılımının sağlanması, kamu kesiminin iki temel faaliyetleri arasında sayılır (Bruce, 1998). Bu aktiviteler birbirinden ayrı gibi görünmekle birlikte birbirleriyle bağlantılıdır. Kamusal malların üretiminin bir yönüyle gelir dağıtıcı etkileri vardır. Aynı zamanda gelirlerin değişmesi kamusal malların sunumunda da değişiklikler meydana getirmektedir. Fayda ilkesine göre bireyler, kamusal mallardan elde ettikleri faydaya dayanarak ödeme isteğinde bulunabilir. Eğer her bir tüketici, elde ettiği marjinal fayda kadar ödeme isteğinde bulunursa ve bunların toplamı, toplam marjinal maliyetlere eşit oluyorsa, kamusal malların sunumunda optimal seviyeye ulaşılmış demektir. Tam kamusal malların, tüketimde rakip olmama ve bireyleri tüketimden dışlayamama özelliklerinden dolayı, bireyler kamusal mallara ödeme konusunda istekli davranmazlar. Bundan dolayı da fayda ilkelerinin uygulanabilirliği zordur. Tam kamusal mallarda malın maliyetine katılmayanları dışlamak zor olduğundan

kullanıcılar ile ödeyiciler farklı bireyler olabilir. Tüketicilere mallara olan istekleri sorulduğunda ise kamusal mallara yapacakları ödemeleri asgari düzeye indirmek için tercihlerini gizleyeceklerdir. Özel kesimde üretilen mallara sahip olabilmek için malın fiyatının ödemesi gerekli iken kamusal mallarda durum oldukça farklıdır. Firmalar özel mallara ödeme isteğinde bulunacak olanların taleplerine bakarak fiyatların en uygun noktada oluşacağını bilirler. Bu fiyatlar rekabetçi koşullar altında marjinal maliyetlere eşittir, böylece bireyler özel malları alırken gönüllü ve memnun olarak satın alırlar (Sandler, 2001: 4).

2.4. Kamusal Malların Arzında Ortaya Çıkan Sorunlar

Kamusal malların üretiminde karar alıcılar genelde iki noktada sorun yaşarlar. İlk olarak kamusal malların arz miktarının nasıl belirleneceği konusudur. Kamusal malların arz miktarını belirleyecek olan mekanizmalar veya kamusal malların üretim düzeylerinin pozitif analizi, kamusal tercih teorisi olarak tanımlanmaktadır. Kamusal tercih, piyasa dışı karar almanın ekonomik analizi olarak tanımlanabilir. Bir başka deyişle ekonomi ilminin politika ilmine uygulanması denilebilir. İkinci olarak ise karar alıcıların bireylerin kamusal mallara olan gerçek tercihlerini açıklamama yönündeki eğilimlerden kaynaklanmaktadır. Bu konuyla ilgili bireylerin gerçek tercihlerini açıklayacak mekanizmaların uygulanabilir olup olmadığı ise tartışma konusudur (Moğol, 1999: 11).

Kamu sektöründe kararların nasıl ve kim tarafından alındığı, kaynakların kamusal mallara nasıl tahsis edildiği ile ilgili olarak temelde üç model vardır.

- Oylama Modelleri

-Bürokratik Modeller

-Çıkar Grupları Modelleri

Oylama modellerinde kamusal kararların doğrudan veya dolaylı olarak seçmenler tarafından seçim yoluyla alındığını belirtilmektedir. Bürokratik modeller, seçmenlerin kamusal kararların alımında sınırlı bir etkisinin olduğunu ve bürokratların bu kararlarda daha etkin olduğunu savunmaktadır. Çıkar grupları modellerinde ise baskı grupları,

pazarlık veya sınıf mücadeleleri içerisinde kararların alındığı düşünülmektedir. Burada oylama modellerinden iki tanesi üzerinde durulacaktır (1999: 12).

2.4.1. Ortanca (Medyan) Seçmen

Kamu kesiminin kamusal malların üretiminde etkinliği sağlayıp sağlayamayacağı düşüncesi tartışma konusu olmuştur. Merkezi planlamacıların, kamusal malların etkin üretim miktarları konusunda uygulamada tam anlamıyla bilgi sahibi olmalarının zorluğu çeşitli vasıtalarla aşılmaya çalışılmıştır. Kamusal mallarda üretim miktarının oylama yöntemiyle belirlemenin yöntemlerinden bir tanesi de ortanca seçmen teorisidir (Sobel, 2005: 29).

Kamusal malların üretimiyle ilgili değişken faktörlerin tahmin edilmesi, taleplerin bütçeye yansımaları açısından önemlidir. Tiebout'un (1956) düşüncesine göre, birlikte yaşayan vatandaşların kamusal mallarla ilgili tercihleri benzer olacaktır. Devletin kamusal malların üretiminde medyan seçmenin isteklerine göre hareket ettiği varsayılmaktadır. Buna bağlı olarak da medyan seçmen modeli, kamu ekonomisinde deneysel çalışmalar arasında yerini almıştır. Bowen (1943) medyan seçmen teorisinin kamusal malların sunum seviyesinin belirlenmesinde kullanılabileceğini belirtmiştir (Gramlich ve Rubinfeld, 1982: 536).

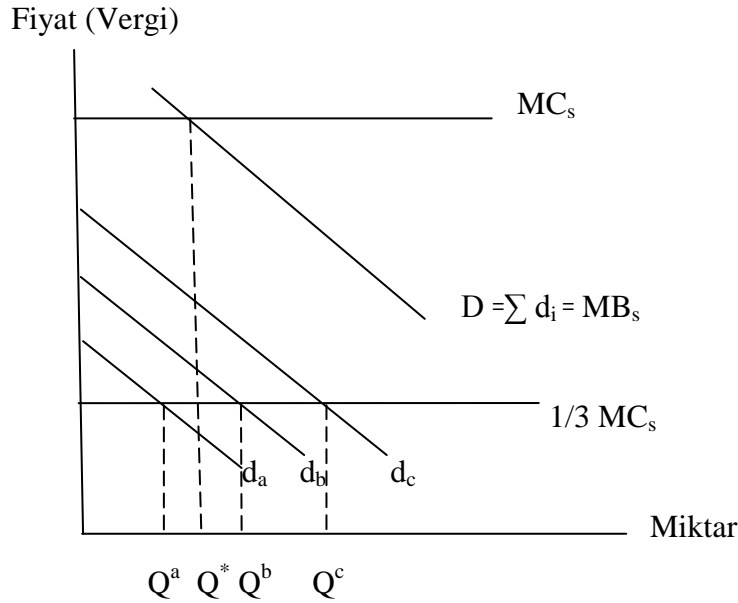
Ortanca seçmen grubunun tercihleri, toplumsal tercihlerin bir yansıması olduğu varsayımına dayanan medyan seçmen teorisi, doğrudan seçime dayanmaktadır. Fakat günümüzde kamusal kararların alınmasında, zorunlu olarak doğrudan değil temsili demokrasiler söz konusudur. Seçmenlerin oy verdiği temsilciler parlamentoda bireyler adına tercihlerde bulunurlar. Burada temel sorun temsilcilerin tercihlerinin medyan seçmenin tercihlerini yansıtmadığıdır (Milanovic, 2000: 396).

Kamusal malların üretiminin vergi paylarıyla ilgili olduğu durumda optimal vergi paylarının bireyler arasındaki dağılımının nasıl olması gerektiği sorusuna iki farklı cevap verilebilir: Birincisi, bireylerin kamusal malları oylaması, ikincisi, bütün bireylerin vergi mükellefi olması durumudur. Genel bir dağıtım mekanizmasıyla bireysel fayda fonksiyonları bilinebilir. Böylece bireysel tercihlerle kamu mallarının üretim kararları alınabilir. Seçim mekanizmalarında seçmenlere genellikle kamu malının türü veya üretim

miktarı sorulmaz. Sadece kamu mallarını üretim miktarındaki artışlar için "evet" veya "hayır" oyu kullanılır. Böyle bir oylama yönteminde her bir seçmen fayda fonksiyonlarından bağımsız olarak kamu mallarının sunumu üzerinde aynı etkiye sahiptirler (Bierbrauer ve Sahm, 2010: 1).

Ortanca seçmen teorisi mükemmel olmasa da kamusal mallarda Pareto etkin sunuma yaklaşılabılır. Üç kişinin olduğu bir toplulukta üretimin üçte birinin her bir birey tarafından ödendiği varsayımıyla her bir seçmenin tercih ettiği miktarlar Q^a , Q^b , Q^c gibi şekilde görülmektedir.

Şekil 4: Kamusal Malların Üretiminde Medyan Seçmen Modeli

Kaynak: Sobel, 2005: 29

Oylamada çoğunluk kuralı altında ortanca seçmen teoreminde ortanca seçmenin en çok tercih ettiği ürünler üretilir. Burada ortanca seçmen B'dir. Üretim miktarı ise birlikte seçim mekanizmasıyla Q^b ile gösterilir. Fakat etkin üretim miktarı olan Q^* üretim miktarıyla, Q^b nasıl karşılaştırılacaktır? Ortanca seçmenin vergi paylaşım miktarları tam olarak marjinal faydaya Q^b ve Q^* noktalarında eşittir. Eğer ortanca seçmenin ödediği vergi elde ettiği faydadan daha büyükse Q^b Q^* 'den daha az olacaktır. Eğer ortanca seçmenin ödediği vergi elde ettiği faydadan daha az ise Q^b Q^* 'den daha fazla olacaktır. Burada

seçmenlerin vergi paylarıyla elde ettiği faydalar arasındaki bağlantı ile kamusal malların etkin üretim miktarına yaklaşımı gösterilmiştir. Bu durumda etkin üretim düzeyinde her bir birey başına düşen vergi yükü elde edilen marjinal faydaya eşit olur ve bu "Lindahl fiyatı" olarak bilinir. Bu durumu Lindahl (1919) çalışmış ve son olarak Johansen (1963) tarafından formüle edilmiştir (Sobel, 2005: 29).

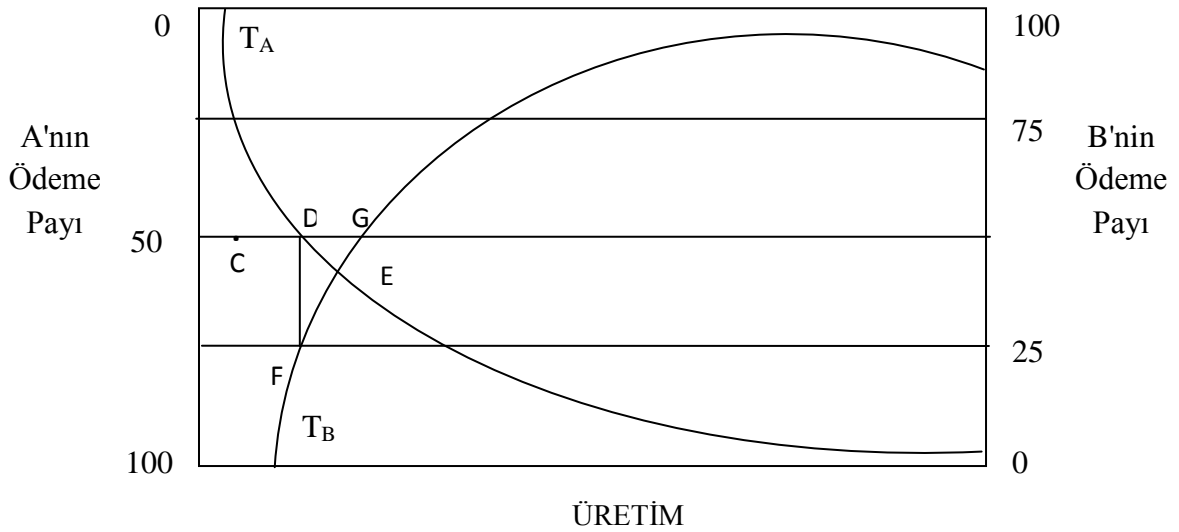
2.4.2. Gönüllü Mübadele

Kamusal malların üretimi ve tüketimiyle ilgili bir teori de Lindahl dengesidir. Bu teori İsveçli Erik Lindahl (1919) tarafından ortaya konulmuştur. Bu teoride, bireylerin marjinal faydalarına göre kamusal malların sunumunda "Lindahl vergisi" diye adlandırılan vergiyi ödeyerek kamusal mal sunumunun dengesinin sağlanması amaçlanmaktadır. Lindahl vergisi "fayda vergisi" olarak da tanımlanabilir. Knut Wicksell'in öğrencisi olan Erik Lindahl, kamusal malların finansmanında toplumsal bir fikir birliği sağlanabileceğini göstermeye çalışmıştır. Çünkü Lindahl'a göre bireylerin tercihleri ve durumları farklı olduğundan bir vergi fiyatı üzerinde görüş birliği sağlanabilmektedir. Eğer her bir bireyin vergi miktarı elde ettiği marjinal faydaya eşit olursa kamusal malların sunum dengesinde etkinliğin sağlanması beklenir. Bu durumda her bir birey ile ödeyecekleri vergi miktarı konusunda anlaşma sağlanacaktır. Lindahl mekanizmasının Pareto etkinliği farklı durumlarda gösterilmiştir. Ama Lindahl vergisinin miktarını belirlemek için her bir bireyin kamusal ve özel mallara olan talep fonksiyonunun bilinmesi gerekir. Ayrıca marjinal faydaların miktarı bireylerin kendilerinden elde edilebilir. Fakat bu durumda da gerçek tercihleri belirleyememe gibi bir durum ortaya çıkabilir. Bireylerin kamusal mallardan elde ettikleri faydadan daha az vergi ödeme eğilimleri söz konusu olmaktadır. Bireylerin tercihlerinin açıklamak amacıyla yapılan anketler de Lindahl vergisini belirlemede etkili olamamaktadır. Bireyler kamusal mallara olan gerçek tercihlerini gizleyebilirler Bu problemin çözümü için bir takım tercih açıklama mekanizmaları geliştirilmişse de problem tam olarak çözülememiştir (http://en.wikipedia.org/wiki/Lindahl_equilibrium, 12.05.2010).

Bireylerin, kamusal malların finansmanına katılırken ödeme miktarları konusunda nasıl anlaşma yapacaklarını Lindahl incelemiştir. Şekil 5'te, zengin olan A bireyi ile fakir olan B bireyinin kamusal malların değişik miktarda üretimi için ödeme payları

gösterilmiştir. A bireyinin ödeme payı artarken B bireyinin ödeme payı azalmıştır. Bu iki bireyin talep eğrileri aynı şekilde gösterilmiştir. İki talep eğrisinin kesiştiği noktada iki birey gönüllü olarak ve oy birliğiyle E üretim düzeyinde karar kılmaktadırlar (Moğol, 1999: 16).

Şekil: 5 İki Bireyin Gönüllü Mübadelesi

Kaynak: Moğol, 1997: 17

Ancak sağlanan bu denge noktası özel mallarda olduğu gibi istikrarlı bir denge değildir. Üretimin C noktasında olması durumunda A'nın talebi D ve B'nin talebi G'dir. İki talep eğrisinin kesiştiği E noktası optimal denge noktasıdır. Fakat bu noktaya gelebilmek için B'nin gerçek tercihini göstererek vergi payını artırması gerekmektedir. Rasyonel bir birey olan B bu tür bir davranış içine girmeyecektir ve tercihini gizlemeyi tercih edecektir.

Bundan dolayı A ve B'nin gerçek denge noktası olan E'ye gönüllü olarak ulaşmaları mümkün değildir (Moğol, 1999: 17). Eğer bireyler doğru tercihlerini açıklarsalar ödeme yapmak için istekli olacaklardır. Fakat rasyonel davranan bireylerden bu davranış beklenemez.

2.5. Bedavacılık Sorunu

Bedavacılık sorunu, kamusal malların sunumunda bireylerin bir davranış tarzı olarak kamu ekonomisi literatüründe genişçe yer almaktadır. Tüketicilerin kamusal malların faydasının dışında bırakılmaları imkansızdır veya oldukça maliyetlidir. Kamusal malların üretimine katılmadan tüketilebilmesi tartışma konusu olmuştur. İnsanların tüketim sepetlerinde temelde iki farklı mal bulunmaktadır; özel mallar ve kamusal mallar. Özel malların faydasından bireyler dışlanılabilir. Yani özel mala sahip olan söz konusu malın kullanımını başkaları için kısıtlayabilir. Bu tür mallar piyasada alım-satımına konu olabilirler. Bireyler bu tür malları kendi kullanımları için elde edebilirler. Örneğin gıda maddeleri olan ekmek ve süt, haberleşme aracı olan telefon ve barınmak için ev özel mallar grubunda yer alır. Bu tür mallar genellikle tüketimde birbirlerine rakiptirler. Bu tür malların bir kişi tarafından elde edilmesi başkaları tarafından elde edilmelerine engeldir. Dolayısıyla malın sahibi, diğer bireyleri bu malın faydasından dışlayabilir. Tüketimde rakip olmanın anlamı sadece bireyleri tüketimden dışlamak değil, aynı zamanda bireyleri sahip oldukları malları korumaya yönlendirmektedir. Kamusal alanda söz konusu olan kamusal malların faydasından ise herkes faydalanabilir. Ay ışığı ve açık denizler örnek gösterilebilir. Bu durumda bireyleri bu tür malların faydasından dışlamak imkânsız, çok zor veya maliyetlidir. Tüketicilerin fazla veya az olmasının bir önemi yoktur. Kamusal malların tüketimde rakip olmama özelliği vardır. Kamuya sunulmuş bilimsel bir bilginin faydasından kimse dışlanamayacağı gibi bu bilgiden ilave bir kişinin faydalanması diğer bireylerin elde ettiği faydayı azaltmayacaktır (Kaul, 2004: 12)

Bedavacılık sorununun anlaşılması açısından, tarlasına kanal kazmak isteyen iki çiftçinin birlikte bu işi yapmayı planladıkları ve bu iş için bir proje geliştirdikleri varsayalım. Fakat çiftçilerin her biri diğerinin bu projeye destek vermeyeceği düşüncesiyle, katılımdan vazgeçecek ve proje gerçekleşmeyecektir (Trogen, 2005: 197).

Bir mal varlığı özel mülkiyete ait değilse kamusal mülkiyettir. Bazı ekonomistlere göre, mülkiyetin devlete ait olması ekonomik başarısızlığa neden olur. Kamusal mallarda başarısızlığın ana nedeni, ortak mülkiyetin bedavacılığı teşvik etmesidir. Toplumsal mülkiyet, bireysel anlamda kişisel çabalarla malların üretilmesini teşvik etmeyebilir. Bazı bireyler üretimde aktif rol alırken bazıları pasif durumda kalabilir. Bu durumda üretim

sürecinde kişisel çabalar ve üretim sonrasında ortaya çıkan mal tüketimi arasında tatmin edici bir oran sağlanamamaktadır. Birileri ekerken birileri hasadı toplamaktadır. Bu da çok geçmeden genel üretim tembelliğiyle ve dolayısıyla toplumsal zararlar sonuçlanmaktadır. Daha çok üretime katkı sağlayan ve bunun meyvelerini toplayacak kişi yaptığı üretimi ortak havuza katmış olmakta ve böylece yaptığı üretimin daha az katkı sağlayan diğer ortak tarafından tüketilmesine seyirci kalmaktadır. Bu denklemde tembeller kazançlı çıkmaktadır. Bu durum, bedavacılık probleminin klasik bir örneğidir (Bethell, 1990: 36).

Problem kurumsal yapının mülkiyet haklarını net bir şekilde belirlememesinden kaynaklanır. Bedavacılık insan tabiatının bir özelliğidir. Şöyle ki bireye bedava bir mal sunulduğunda birey bunu şiddetle kabul etme eğilimindedir. Üretim sürecinde pasif olan bireylerin, üretimden hak etmediği oranda pay alınması üretime aktif katılanların iş motivasyonunu düşürür. Bu durumu ekonomi kitapları genellikle piyasa başarısızlığı bağlamında ele alırken, kamusal bir başarısızlıktan söz etmezler. Kamusal mallara ödeme yapmayanları teknik olarak dışlamak mümkün olmadığından, bedava yararlanma problemi gündeme gelmektedir. Bazı ekonomistler sosyalist ülkelerde bedavacılık sorununun olmadığını iddia etmişlerdir. Buna karşılık Hayek, merkezi planlamanın zorluğuna dikkat çekerek, bilgi eksikliği problemine vurguda bulunmuştur. Yöneticiler çalışanları doğru organize ettiklerinde çalışanların çalışma motivasyonlarının artacağını vurgulamıştır. Eğer bu organizasyonda çalışanla çalışmayana aynı karşılık verilirse çalışanların çalışma motivasyonları düşecektir. Bu durumda çalışanların bedavacılık eğilimleri artacaktır (1990: 37).

İnsanların, maliyetlerini minimize ederek faydalarını maksimum seviyeye çıkarmaları rasyonel bir davranış olarak değerlendirilir. Fakat topluluk için üretilecek bir mal söz konusuysa, malın maliyetine katılma konusunda topluluk içerisinde bulunan bireylerin birçoğu bu yönlü bir davranış içinde bulunurlarsa, söz konusu üretilecek malın maliyetinin finansmanında problemler ortaya çıkacaktır. Sosyal seçim sürecinin bir parçası olarak bireylerin üretim sürecinde ödeme isteklerine göre ödemede bulunmaları veya üretim gayreti içine katılmaları arzu edilen bir durumdur. Kamusal mallar arzı gerçekleştikten sonra topluluk içindeki bireylerin güçlü bir bedavacılık eğilimi içerisinde olduğu görülmektedir. Bu durum kamusal malların arz ve talep seviyesinin

belirlenmesinde problem teşkil etmektedir. Kamusal malların üretim miktarının artmasıyla toplum içindeki bireylerin refah seviyeleri arasında doğru orantı kurulurken, literatürde "bedavacılık sorunu" olarak adlandırılan bu durum toplum için üretilen bir kamusal malın arzının en alt seviyede gerçekleşmesine neden olur (Kim-Walker, 1984: 3).

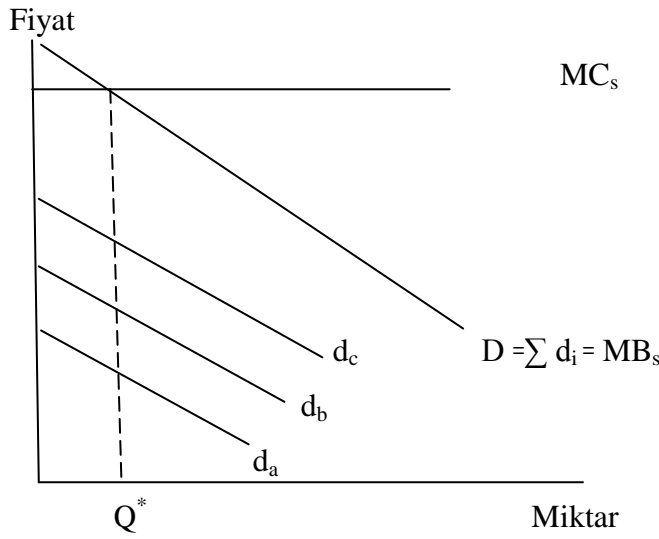
Bedavacılık davranışının altında yatan temel sorun, bireylerin tüketimden dışlanamamasıdır. Çünkü bireyler ödeme yapmadan ortaya çıkan faydalardan istifade etmek isterler. Bireyleri bazı faydalardan dışlama bazen teknik olarak imkânsız (sivrisineklerin sayısını azaltmak gibi) bazen uygulaması elverişsiz (kamuya açık bir yolu düzeltme gibi) veya faydasızdır (köprüler, okullar, sağlık merkezleri gibi) (Bolnick, 1976: 138).

Bazı doğal kamusal malların faydasından insanlar serbestçe yararlandığı gibi (açık denizler gibi) insanlar tarafından ortaya konulan bazı kamusal malların faydasından da yararlanabilirler (yollar, sulama kanalları, güvenlik gibi). Kamusal kötüler olarak da bilinen hava kirliliği, finansal kriz, karışıklık ve savaş gibi negatif dışsallıkların da söz konusu olduğu durumlarda, bu tür kötülerin neden olduğu negatif dışsallıklardan korunmak için üretilen kamusal malların finansmanına katılma durumunda da bedavacılık söz konusu olabilir (Mendoza ve diğerleri, t.y. : 8).

Bedavacılık sorunu, kamusal malların üretiminde piyasa başarısızlığının en önemli nedenlerinden biridir. Kamusal mallarda etkin sunumun sağlanabilmesi için bedavacılık probleminin çözülmesi gerekmektedir. Herhangi bir malın etkin üretim düzeyinde marjinal sosyal fayda ile marjinal sosyal maliyet eşittir. Özel malların marjinal sosyal maliyet eğrileri, kamusal malların marjinal sosyal maliyet eğrilerinden farklı olarak, bireylerin marjinal sosyal fayda eğrilerinin yatay toplamları alınarak elde edilir. Kamusal malların birlikte tüketilmeleri nedeniyle bireylerin marjinal fayda eğrilerinin dikey toplamı alınır. Bu temel farklılık kamusal malların birlikte tüketilmelerinden kaynaklanır. Özel mallarda ise bireyler tüketimde rakiplerdir bu yüzden üretilen bir malda elde edilen toplam sosyal faydayı sadece malı tüketen birim elde edecektir. Kamusal mallar için talep ve arz eğrilerini üç kişinin bireysel talep eğrilerinden yola çıkarak şöyle belirlenebilir. A, B ve C bireyleri için bireysel talep eğrileri d_A , d_B , d_C olduğu ve marjinal sosyal fayda eğrisi (MB_S) ile gösterilecek olunursa kamusal malların etkin üretim miktarı şekilde Q^* ile gösterilebilir.

Bu nokta, marjinal sosyal fayda eğrisiyle marjinal sosyal maliyet eğrisinin kesiştiği yerdir. Kolaylık sağlanması açısından kamusal malların üretiminde marjinal sosyal maliyetin sabit olduğu varsayılmıştır. Bu noktada marjinal ikame oranı marjinal maliyetlere eşittir. Bu koşullar kamusal malların etkin sunumunda Samuelson koşulları olarak bilinir (Sobel, 2005: 26-27).

Şekil 6: Kamusal Malların Sunumunda Etkinlik

Kaynak: Sobel, 2005: 27

2.6. Kamusal Malların Sunumunda Pareto Optimali

Bireyler refah düzeylerini daha yüksek seviyeye çıkarmak için ekonomik faaliyetlerde bulunurlar. Ekonomistler, bireyleri genellikle refahlarını veya faydalarını en üst seviyeye çıkarmak için piyasada hareket eden rasyonel bireyler olarak kabul ederler. Piyasada bireylerin davranışları gönüllülük esasına dayanmaktadır. Böylece bireyler refah ve faydalarını düşürecek davranışlardan kaçınırlar. Bireylerin böyle ekonomik faaliyetlerde bulunmaları, karşılıklı refah seviyelerini yükseltmelerini ve serbest piyasa koşullarında Pareto etkinliğini sağlayacaktır (Trogen, 2005: 194).

Ekonominin temel konularından bir tanesi de üretilen malların, tüketiciler arasında dağılımını sağlamaktır. Piyasa, tüketicilerin ihtiyaçlarını karşıladığı, üreticilerin üretim amaçlarını gerçekleştirmeye çalıştıkları karşılıklı ticari faaliyetlerde buldukları alan

olarak tanımlanır. Rekabetçi piyasalarda alıcılar mallarla ilgili bilgilere sahip olduğu varsayılır. Toplumda bulunan bireylerin refah seviyelerinde bir azalma olmadan, diğer bir tüketicinin refah seviyesini arttıracak şekilde kaynaklar yeniden dağıtılamıyorsa, Pareto optimalite sağlanmış demektir. Pareto optimalitesi sosyal refah fonksiyonunun maksimum olduğunu da ifade etmektedir (Teugels ve Sunot, t.y. : 35).

Bireylerin kamusal mal tercihlerinde birbirine uymayan davranışları varsayımı altında, kaynakların kamusal malların üretimine tahsisinde devletin Pareto optimalini sağladığı yaygın bir düşüncedir. Samuelson bu düşüncüyü güçlü bir şekilde savunarak rekabetçi piyasa ekonomisinin bu dağıtımda karşılaştığı güçlükleri göstermiştir (Groves ve Ledyard, 1977a: 783). Birçok çalışmada araştırmacılar piyasa ekonomisinin kamusal malların sunumunda başarısız olduğunu ortaya koymuşlardır. Toplum ile birey arasındaki çıkar çatışması, bireylerin kamusal malların finansmanına katılımında isteksiz davranacağı varsayımından, bu tür malların optimal seviyede sunulmasını engellemektedir. Bu durum sadece teorik olarak değil aynı zamanda uygulamada da ortaya konulmuştur. Kamusal mallardan elde edilen faydalarla katılımlar arasında bağlantı kurulması ekonomi politikasında anahtar rol oynamaktadır (Gerber ve Wichardt, 2009: 429).

2.7. Kamusal Mallarda Bedavacılık Sorununun Ortaya Çıkma Nedenleri

Kamusal mallarda bedavacılık sorunu, bu tür malların aşağıda sayılan özelliklerinden kaynaklanmaktadır.

2.7.1. Tüketimde Rakip Olmama ve Bireylerin Gerçek Tercihlerini Saklaması

Bireyler tüketimlerinde rakip olmayan malların faydalarından yararlanabilirler. Bundan dolayı üretilen bu tür mallara gerçek tercihlerini ifade etmezler. Örneğin parkta çalan bir müziğe olan beğenilerini ödeme yapmamak için gizleyebilirler. Dolayısıyla bu tür malların üretimini piyasa mekanizması rasyonel bulmayacaktır (Troger, 2005: 196).

Kamu mallarının tüketimde rekabet olmaması durumu ise, bir kişinin tüketimi sonucu elde ettiği faydanın ikinci bir kişinin faydasını azaltmamasıdır. Oysa özel mallarda bu özellik kesin olarak vardır. Eğer bir ekmeği bir kişi tüketiyorsa başka bir kişi tüketemez. Kamu mallarında ise belirli bir kapasite noktasına kadar (bu kapasite sonsuz ise faydada

rekabet hiçbir zaman yoktur) bir kişinin faydası ikinci bir kişinin faydasını azaltmaz. Bu kapasite noktasından sonra, ilave bir kişinin kamusal malları kullanımı daha önceki kullanıcıların faydasını azaltacaktır. Bu durumda yapılması gereken, ya kapasite noktasından sonra fiyatlandırma yaparak talebi düşürmek ya da kapasiteyi arttırmaktır. Dışlamanın mümkün olduğu durumlarda bir hizmetin sunumu, teknik olarak, özel kesime bırakılabilir, ancak tüketimde rekabet yoksa, yani ilave bir kullanımın maliyeti sıfır ise, bu durum sosyal optimuma uygun değildir. Çünkü özel sektörün, etkinlik koşulu olan marjinal maliyet fiyatlaması uyarınca, sıfır fiyat uygulaması beklenemez. O halde sosyal optimumun sağlanması için, kapasite noktasına kadar fiyatlama yapmamak, kapasite noktasından sonra ise, kamusal fiyatlandırma teknikleri kullanmak gerekir. Marjinal maliyet sıfır olduğu halde, fiyatlandırma yapmak talebi kısacağı için toplumsal fayda kaybına neden olacaktır (Kirmanoğlu, 2007: 120).

2.7.2. Tüketimden Dışlanamama

Kamusal malların bir diğer özelliği olan bireylerin ödeme yapmadan üretilen kamusal malın faydasından yararlanmalarıdır. Bu duruma kısaca dışlanamazlık denir. Bireylerin bedavacı oldukları bu durumda üretilen kamusal malın faydasından ödeme yapmadan da yararlanabileceğini bilen rasyonel bireylerin ödeme yapması beklenmez (Troger, 2005: 197).

Faydadan dışlanabilirlik, bir malın bedelini ödemeyen kişinin o malın tüketiminden mahrum bırakılabilmesidir. Bir malın piyasa içinde üretilebilmesi için bu özelliğinin olması zorunludur. Ancak kamu malları bir bütün olarak topluma sunuldukları için ve bir kez sunulduktan sonra herkes tarafından tüketilebildikleri için (herkes eşit fayda sağlayabilir) bedel ödemeyeler tüketimden dışlanamaz. O halde hiç kimse bedel ödemeye istekli olmaz, yani bedavacılık problemi ortaya çıkar. Bireylerin taleplerini açıklamaları için hiçbir sebep yoktur. Bu durumda, kamu malından fayda elde edecek kişilerin ödemeye istekli oldukları bedel tutarı, söz konusu malın marjinal maliyetinin altında kalacağı için mal üretilemez. Bu tür malların özel kesim tarafından üretilmemesi malların fiyatlandırılmamasından kaynaklanır. Bunun nedeni bedel ödemeyenin de bu malları kullanabilmesidir. Dışlama teknik olarak yapılabilir ancak çok maliyetli olabilir. Yukarıda da belirtildiği gibi teknolojinin gelişmesi bazı durumlarda dışlanmayı mümkün

kılabilir (kablolu televizyon) veya dışlanma maliyetlerini düşürebilir (paralı otoyollar) (Kirmanoğlu, 2007: 119).

Kamusal mallar, tüm topluma yönelik olarak fayda sağlarlar. Bu mal ve hizmetlerin faydası herkes tarafından hissedilmekle birlikte, faydanın bireysel boyuttaki değerinin ölçülmesi olanağı yoktur. Buna bağlı olarak, sırf o hizmete yönelik, kişisel boyutta bir bedel ödenmesi de mümkün olamaz. Bu malların faydasının herhangi bir kimseye yalnız başına tahsisi de yapılamaz. Bütün toplumun kesimleri, yurt dışı temsilcilikleri hizmetlerinden, adalet hizmetlerinden, araştırma faaliyetlerinden doğan genel faydanın kapsamı içindedir (Akdoğan, 2006: 43).

2.7.3. Fiyatlandırmanın Mümkün Olmaması

Fiyatlandırmanın mümkün olmadığı bir malın en belirgin örneği, milli savunmadır. Sözgelimi, eğer milli savunma başka bir ülkeden gelecek muhtemel saldırıları caydırarak amaçlarına ulaşıyorsa, bundan o ülkede oturan bütün kişiler yarar sağlar. Herhangi bir bireyi bu faydadan mahrum etmenin yolu yoktur. Çocuk felci aşılması gibi belli salgın hastalıkların yayılması riskini azaltan bir ulusal sağlık programının faydalarından bir bireyi mahrum etmek de esas itibarıyla imkânsızdır. Bazı kamu malı örneklerinde, mahrum etme mümkün fakat maliyetlidir. Söz gelimi insanları küçük mahalle parklarını kullanmaktan mahrum etmek çok maliyetli olacaktır. Bunu yapmak için parkın etrafına parkın görsel güzelliğini engelleyecek bir çitle çevrilmesi ve orada her zaman giriş kartlarını denetleyecek ya da giriş ücreti tahsil edecek birinin bulunması gerekecektir.

Fiyat sistemi yoluyla fiyatlandırmanın mümkün olmayışı, rekabetçi piyasanın, Pareto etkin miktarda kamu malı üretemeyeceğinin bir göstergesidir. Herkesin milli savunmaya değer verdiği; ancak devletin bu malı arz etmediği varsayımıyla, bir özel firmanın bu işe girip bu boşluğu doldurması beklenemez. Bunu yapmak için firmanın, sunduğu kamusal mallar için bedel koyması gerekmektedir. Ne var ki her birey, sunulan kamusal maldan ister katkıda bulunsun ister bulunmasın yararlanacağına inandığından, faydalanma bedelini gönüllü biçimde ödemeye istekli olmayacaktır. Bireylerin kamu mallarını desteklemek için gönüllü katılım konusundaki isteksizliklerine bedavacılık sorunu denilir (Stiglitz, 1994: 150). Yani bir mal veya hizmet, aynı anda dışlanmazlık ve

rekabet olmaması ve fiyatlandırılmama özelliklerinin hepsine birden sahipse bu tür mal ve hizmetler için “tam kamusal mal” tanımlaması yapılır. Bedavacılık sorunu da esasen tam kamusal mallarda ortaya çıkar. Bu mallar topluma bir kez sunulduktan sonra bedel ödemeyenler de yararlanabildikleri için taleplerin doğru olarak açıklanması ve talebin göstereceği "ödemeye razı olunan fiyat" kavramları önemini kaybetmektedir. Bu durumda söz konusu mal ya hiç üretilmez veya optimal düzeyin altında üretilir.

2.8. Topluluk İçerisinde Rasyonel Bir Davranış Olarak Bedavacılık Eğilimi

Ekonomistlerin rasyonel insanı bireysel faydasını en üst seviyeye çıkarmaya çalışan bir ekonomik birim olarak tanımladıklarında, bu tanımın bedavacılık davranışıyla uygun olduğu görülmektedir. Bu bakış açısına göre bireyler elde edecekleri faydayı maksimum yapacak olan özel mal ve kamusal mal karmasını araştıracaklardır. Kamusal mallar için yapılan her bir birim harcama özel mallar için yapılacak harcamayı kısacağından bireyler kamusal malların harcamasına katılmaya isteksiz davranabilirler. Basit bir örnekle, bir ekonomide özel mal olarak ekme ve kamusal mal olarak milli savunmanın üretildiği varsayımından hareketle, bir birey gelirinin büyük bir kısmını milli savunma hizmetlerine harcanması durumunda özel mal olan ekmeğe ayıracağı miktar azalırken milli savunmadan elde edeceği miktarda bir artma söz konusu olmaz. Diğer bir durumda ise, birey gelirinin özel mal olan ekmeğe ayırdığı miktarı artırdığında, özel maldan elde edeceği miktarı artırma durumu varken kamusal mal olan milli savunmadan elde edeceği fayda yine bir eksilme söz konusu olmaz. Rasyonel davranan bireyin ikinci durumu seçeceği ve kamusal mal için bedavacı olmak isteyeceği açıktır. Toplumdaki bireylerin çoğunluğu bu yönlü bir davranış içerisinde bulunurlarsa kamusal malın üretiminde yetersizlik gündeme gelebilir (Troger, 2005: 198).

İnsanlar çeşitli şekillerde işbirliği içinde bulunabilirler. Bu işbirlikleri finansal işbirliği veya emek işbirliği şeklinde olabilir. Bir yapıyı inşa etmek için geniş işçi topluluğu bir araya geldiğinde her bir işçinin üzerine düşen işi yüklenmesi beklenir. Ya da modern sosyal hizmetlerde veya yönetimde bir dizi yenilikler yapılması gerektiğinde ya da bir partinin seçim için bir aday çıkarması durumunda konuyla ilgili her bir bireyin yapılan iş birliğinin başarıya ulaşabilmesi için üzerine düşeni yapması beklenir. Bu toplu iş birliğinde bireyler kendi katılımlarının grubun elde edeceği başarıya etkisinin olmayacağı

düşüncesiyle iş birliğinden kaçarlarsa ve birçok birey aynı davranış içerisinde bulunursa, sonuç olarak grubun faaliyetlerinde başarısızlık söz konusu olabilir. Bireylerin bu türlü davranışlarının etkisi sadece kendilerini değil aynı zamanda grubu da etkilemektedir. Bireyleri birtakım iş birliklerine zorlamakla kendi istekleriyle katılacakları işbirliklerinden daha etkili bir sonuç alınamayacaktır (Tuck, 2008: 1).

Bedavacılık teorisi toplumsal bir durum olarak; "kamusal problem" (Edney, 1980), "sosyal tuzak" (Platt, 1973) ve "sosyal ikilem" (Dawes, 1975; Orbell & Daves, 1981) durumlarıyla ilgilidir. Bu sosyal sorunların temel mantığında ise mahkum çıkmazı (Flood, 1952; Luce & Raiffa, 1957) yatmaktadır. Bedavacılık sorununa klasik örnek olarak "Kamunun Trajedisi" (Hardin, 1968) verilebilir. Bu çalışmada bireyler ortak kazancın bireysel gelirlerini düşürdüğüne inanarak ortaklıktan kaçındıkları ortaya konulmuştur. İnsanların kamusal mallara gönüllü olarak katılmaları; dürüstlük duygusu, toplumsal kurallar, karşılıklı minnet duygusu, üretimden elde edeceği gelir, bedavacı davranışından dolayı bazı faydalardan mahrum kalacağı düşüncesi gibi bir takım faktörlere bağlıdır (Lipford, 1995: 292).

2.9. Topluluk Büyüklüğüyle Bedavacılık Eğilimi Arasındaki İlişki

Olson (1965), Buchanan (1968), Frohlich ve Oppenheimer (1970), ve Chamberlin (1974) gibi birçok ekonomist, kamusal malların sunumunun topluluk büyüklüğü ile ilişkisini araştırmıştır. Araştırmacılar temelde n sayıda bireyi içeren mahkûm çıkmazı teoremini kullanarak konuyu incelemişlerdir. Tam kamusal malların tüketiminde rakip olmama özelliğinden kaynaklanan, topluluğa eklenen ilave bireyin elde ettiği fayda diğer bireylerin elde ettiği marjinal faydayı etkilemez. Topluluk büyüklüğüyle bedavacılık arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için deneysel çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalarda ekonomistler farklı sonuçlara ulaşmışlardır. Örneğin; R. Marck Isaac ve James M. Walker yaptıkları çalışmada, grup büyüklüğü ile bedavacılık davranışı arasında doğru orantı olduğunu ortaya koymuşlardır. Kamusal malların gönüllü katılım mekanizmasıyla sunulduğu varsayımından hareketle, grup büyüklüğünü %150 arttırdıklarında ve grup içindeki bireylerin elde edecekleri marjinal faydayı düşürdüklerinde bireylerin bedavacılık eğilimlerini arttırdıklarını ortaya koymuşlardır (Isaac ve Walker, 1988: 196).

Kamusal maldan faydalananların sayısı arttıkça maldan elde edilen marjinal fayda da düşme söz konusu olabilir. Bu durumda bireylerin bedavacılık yönündeki eğilimleri artar. Topluluk büyüklüğü ile bireylerin topluluk halinde yapılan faaliyetlere katılma arasında ters orantı söz konusudur. Küçük topluluklarda bireylerin yüz yüze gelerek birlikte çalışma motivasyonları yüksek iken, topluluktaki insan sayısı arttığında bireylerin birlikte çalışma motivasyonlarında bir düşüş gözlenmiştir. Çünkü sosyal güdülenme ve sosyal baskı küçük gruplarda söz konusudur. Büyük topluluklarda faaliyetlere kimlerin katıldığını kimlerin katılmadığını belirlemek zordur. Söz konusu faaliyet kamusal malların finansmanı olduğunda topluluk büyüklüğü bireyi kamusal malın maliyetine katılmama yönünde bir olanak sunuyorsa "rasyonel" davranan bireyin bedavacılık eğiliminde bulunacağı açıktır (Bolnick, 1976: 139).

Grup büyüklüğü ve bedavacılık davranışı arasında ilişkiyi test etmek için Olson (1965) ve Sweeney (1973) tarafından yapılan deneylerde, genel kanıyı destekleyen sonuçlar elde edilmiştir. Laboratuvar ortamında kontrollü deneylerin sonucunda grup büyüklüğü arttıkça bireylerin bedavacılık eğilimlerinin de arttığı sonucuna varılmıştır (Sweeney, 1974: 261).

Bedavacılık sorunu ile topluluk büyüklüğü arasındaki ilişkiyi araştıran bilim adamları, genellikle küçük topluluklarda bedavacılık eğiliminin daha az olduğu yönünde gözlemlerde bulunmuşlardır. Çünkü küçük topluluklarda toplumsal ayıplama, bireylerin bedavacılık davranışlarına ve bedavacılık davranışının kabul edilebilir bir davranış olduğunu benimsemesine engel olabilir (Kim ve Walker, 1984: 3). Küçük gruplarda bir bireyin gruba katılımı grubun elde edeceği toplam faydaya etkisi büyüktür. Dolayısıyla da bireyin elde edeceği fayda da bu oranda büyük olabilir. Bu durumda bireyler üretime katılıma istekli olacaklardır. Bir grupta hiçbir kimse üretilen kamusal maldan büyük oranda bir fayda sağlayamıyorsa kamusal malların finansmanına katılma konusunda isteksiz davranacaklardır.

2.10. Bedavacılık Teorisinin Ögeleri

2.10.1. Bireyler

Bedavacılık teorisinde bireyler sosyal durum içerisinde birer aktördürler. Paylar aynı değer sisteminde değerlendirilir. Bireylerin aynı bilgiye sahip oldukları ve gerçekleri aynı ölçüde algıladıkları varsayılmaktadır. Yani bireylerin rasyonel davrandıkları genel kabul edilmiş bir durumdur. Burada geçen rasyonellikle ima edilen, bireyler kararlarını verirken bencillik güdüsüyle, sadece kişisel kazançlarına bağlı olarak verdikleri ve bireysel tercihlerde başarının bu davranış biçimiyle gerçekleşeceği (Albanese ve Fleet, 1985: 245).

2.10.2. Grup

Bedavacılık teorisinde grup büyüklüğü ile ilgili genel bir tanım yapılmamıştır. Olson yaptığı çalışmada küçük ve büyük grup arasında özel bir nitelik belirtmemiştir. Hatta grubun tipine de vurgu yapmamıştır. Yani bu grup ticari firma olabilir, ticari ortaklık olabilir, siyasi bir grup olabilir. Bedava yararlanma motivasyonu hem küçük hem de büyük gruplarda gözlenebilir. Gruplar üretimlerine bakılarak temelde ayrıştırılmazlar, faydaları birleştirilmiştir. Grupların genel bir ilgi alanları olmakla birlikte grup üyelerinin de bireysel ilgi alanları olabilir. Grup üyelerinin bireysel kazançları olabilir, fakat grubun genel kazancının ayrı bir boyutu vardır (1985: 245).

2.10.3. Üretim

Özel mallar ile kamusal mallar arasında farkın merkezinde bedavacılık teorisinin olduğu, Buchanan ve Tullock (1962), Olson (1965), Samuelson (1954) gibi ünlü ekonomistler tarafından vurgulanmıştır. Mallar ve hizmetler somut veya soyut olup bireylerin arzu ve isteklerini tatmin etmek için üretilen her şey olarak ifade edilebilir. Mallar dışlanılabilirlik özelliklerine göre farklılaştırılabilir. Sunulan özel bir maldan grup içerisindeki bir birey veya bireyler bu malın tüketiminden dışlanabilirler. Bireye katılımından dolayı verilen iş promosyonundan grup içindeki diğer bireyler dışlanabilir. Kamusal mallar için bu durum farklıdır. Kamusal malların faydasından grup içindeki hiçbir birey dışlanamaz. Bireylerin kamusal malların tüketiminden dışlanamaması grubun elde

edeceği toplam faydada bir azaltma meydana getirmez. Grup içindeki bireyler ortaya çıkan faydadan eşit olarak yararlanamayabilir. Kamusal mallar bireylerin memnuniyetinden daha çok grubun genel memnuniyeti ile ilgidir. Bu durumda kamusal mallar bedavacılık teorisinin odak noktası olmuştur (1985: 245).

2.10.4. Organizasyon Maliyeti

Bedavacılık teorisi rasyonel bireylerin oluşturduğu bir grup olup, bu grubun organize bir grup olması ya da genel bir amaç için hareket etmiyor olması mümkündür. Geniş grup içindeki bireyler grubun elde ettiği faydadan yararlanırlarken, organizasyonun maliyetlerine katılmayabilirler. Büyük organizasyonların muhtemelen büyük miktarlarda maliyetleri olacaktır. Rasyonel davranan bir grup üyesi, organizasyon maliyetine katılmadan da grubun elde ettiği genel faydadan yararlanacağını bildiği için organizasyonun maliyetine katılmama yönünde bir davranış içine girebilir. Böylece her bir üye başkalarının maliyetine katlandığı faydalardan en iyi şekilde yararlanmak isteyecektir. Eğer bütün üyeler böyle bir davranış içine girerlerse bu durumda grup şekillenmeyecek ve kamusal mal üretilmeyecektir (1985: 246).

2.10.5. Grup Büyüklüğü

Grup oluşturulduğunda grubun büyüklüğü üyelerin verecekleri kararlar üzerinde etkilidir. Grup büyüklüğü bedavacı davranışlar üzerinde etkisi vardır. Küçük gruplarda bireylerin bedavacı olması diğer bireylere daha fazla maliyet yükler. Çünkü bedavacılar kamusal malların sunum maliyetlerinin diğer üyeler için söz konusu olan payın büyümesine yol açarlar. Küçük gruplarda bireylerin kamusal malların maliyetine katılmadıkları kolaylıkla belli olur. Dolayısıyla bireylerin kamusal malların maliyetine katılmama yönündeki davranışlarında bir azalma görülebilir. Bu durumda bazı bireylerin bedavacı olmaları diğer bireyler tarafından fark edileceğinden diğer bireyler de bedavacı olmak isteyeceklerdir. Bütün bireylerin bu yönde bir davranış ortaya koyması ise kamusal malların sunumunun finansmanında problemler ortaya çıkaracağından kamusal malların üretilmemesi gibi bir sonucu da doğurabilir. Grubun büyümesi ise üyelerin maliyetlere katılma motivasyonlarında düşüşe neden olabilir. Küçük gruplarda bireylerin kamusal mallara katılma miktarlarındaki farklılıklar ve kamusal maldan elde ettikleri fayda

farklılıkları üyeler tarafından hissedilebilir. Grup büyüdükçe bu farklılıkların algılanması azalacağından rasyonel davranan bireylerin bedavacı olma yönündeki eğilimleri artacaktır (1985: 247).

Samuelson (1954) farklı bir bakış açısıyla kamusal mallara olan tercihlerin yanlış gösterilerek bedavacılık yapıldığını ve bu durumun kamusal malların etkin sunumuna engel olduğunu söylemiştir. Piyasa mekanizmasının bu sorunu çözemeyeceği üzerinde durulmuştur (Chari ve Jones, 1999: 2). Bedavacılıkla ilgili yapılan çalışmalarda sorunun çözümüne odaklanılmış ve probleme sebep olan psikolojik nedenler araştırılmıştır.

2.11. Bedavacılık Sorununa Bir Örnek

Fiyat mekanizması içinde gönüllü işbirliğinin kamu malının tahsisini sağlayıp sağlayamadığı ciddi bir sorundur. Kamusal mallarda ödeme yapmayanların dışarıda bırakılmaması özelliğinden dolayı bedavacılık sorunu ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu mallardan fayda sağlayanlar gönüllü bir işbirliği içinde üretim maliyetine katılmaktadırlar. Kamusal mallarda gönüllü işbirliğinin niçin çalışmadığını anlamak için örnek olarak; 100 kişilik bir toplulukta, sel baskınlarını azaltmak için bir barajın yapılması gerekliliği düşünülün. Barajın inşaatının nasıl finanse edileceği sorusu akla gelecektir.

Barajın, bu toplum için kamusal mal olduğu varsayımından hareket ederek, malın toplam maliyetinin 5 trilyon TL olduğunu ve bu barajın her bir bireye sağladığı koruma değerinin 100 milyar TL olduğunu varsayalım. Baraj inşa edilirse, her birey 100 milyar değerinde fayda sağlayacak ve toplam fayda da 10 trilyon TL olacaktır. Sonuçta, fayda maliyeti aştığı için, barajın inşası toplumun yararına olacaktır. Eğer barajın finansmanı için her birey 50 milyar TL katkıda bulunursa, inşaat yapılacaktır ve her birey 50 milyar TL maliyet karşılığında 100 milyar TL'lik fayda elde ederek, daha iyi bir refah düzeyine çıkacaklardır.

Bireyler arasındaki gönüllü işbirliği, barajın inşa edilmesini sağlayıp sağlamayacağı sorununu ortaya çıkarmaktadır. Çeşitli durumlar söz konusu olabilir. Varsayalım ki, yüz kişiden biri, diğer doksan dokuz kişinin barajın inşaatı için yeterli finansmanı sağlayacağına inanmakta ve bu nedenle gönüllü işbirliğinden kaçınmaktadır. Yüksek

maliyete rağmen eğer baraj inşa edilirse, maliyete katılmayan bu kişi yine de barajdan fayda sağlayacaktır. Kişi hiçbir maliyete katılmadan bu tür bir hizmetten faydalanacağını bildiği için gönüllü olarak maliyete katılmak istemeyecektir. Kamusal maldan yararlananların sayısı arttıkça, bireylerin katılım motivasyonlarının düşeceğinden bedavacılık sorununun büyümesi söz konusu olabilir. Bu nedenle kamusal malın gönüllü finanse edilmesi olasılığı da ortadan kalkmaktadır.

Tam kamusal mallar arasında sayılan ulusal güvenlik hizmeti de bu duruma örnek olarak verilebilir. Kamuda memur olarak çalışan ve bu nedenle vergisini düzenli olarak ödemek zorunda kalan bir X kişisi ve bu X kişinin serbest çalışan bir komşusu olarak Y kişinin ise vergi ödeme konusunda motivasyonunu düşük olduğu varsayalım. X kişisi ulusal güvenlik hizmetleri için her yıl epeyce yüklü bir bedel ödemesine karşın, komşusu olan Y kişisi hiçbir ödeme yapmadan ulusal güvenlik hizmetlerinden fayda sağlar. Bu durum X kişisini ve X kişisiyle aynı durumda olan diğer toplum üyelerini rahatsız edebilir. Dolayısıyla X kişinin ve diğer kişilerin de vergi ödeme motivasyonlarında bir düşüş ortaya çıkacaktır. Bir diğer deyişle, X ve X ile aynı durumda olan toplumun diğer üyeleri de bu hizmetlerden bedava yararlanma olanağını düşünmeye başlayacaklardır. (http://www.ekodialog.com/Konular/kamusal_mallar_bedavacilik_sorunu.html(05.04.2010))

2.12. Ortak Karar Alma Mekanizmaları ve Bireysel Dürtüler

Çağdaş ekonomik analizlerde bilgi yetersizliğinin sadece özel kesim için değil aynı zamanda farklı organizasyonlar için de geçerli olduğu vurgulanmaktadır. Bu duruma bağlı olarak bireysel dürtülerin amacı belirlenmeye çalışılmış ve bireylerin oluşturduğu kurumsal mekanizmalarda ortak kararların nasıl alındığı üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Çalışmalardan ortaya çıkan oyun teorisi ile ekonomik birimler ile ilgili stratejik analizler yapılmış ve bu analizlerin tutarlılığı ve farklı şartlar altında değişimleri incelenmiştir. Bireysel dürtüleri anlamak ekonominin tarihini anlamayı kolaylaştırmaktadır. Örneğin piyasa başarısızlığına sebep olan kamusal malların faydasından dışlanamazlıkta bireysel dürtülerin etkisini anlamak önemlidir. Samuelson (1954) ardından da Wicksell (1986) tarafından kamusal malların optimal sunum seviyesi ile ilgili çalışmalarında, bireylerin kendi refahlarını maksimum seviyeye çıkarma eğilimlerinden dolayı toplu kararlar alınırken gerçek tercihlerini açıklamaması bu malların sunumunun merkezileştirilmesini gerektirdiğini vurgulamışlardır. Samuelson özel malların sunumunda rekabetçi bir

ekonominin olması gerekliliğine inanırken, kamusal malların sunumunda tercihlerin gizlenebilmesinden dolayı merkezi sunumun zorunlu olduğunu savunmuştur. Buna dayanak olarak da kamusal malların talep ve arzıyla ilgili bilgi yetersizliği problemini göstermektedir (Aspremont, Cloude ve Louis-Andre Gerard-Varet, 2002: 156).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KAMUSAL MALLARDA BEDAVACILIK SORUNUNA ÇÖZÜM ÖNERİLERİ: TERCİH AÇIKLATMA MEKANİZMALARI

3.1. Tercihlerin Açıklanması Problemi

Bireyler özel bir mal yerine bir başkasını isteme konusundaki görüşlerini malı almak ya da almamak şeklindeki basit bir eylemle ifade edebilirler. Fakat bireylerin bir kamu malı yerine diğerini arzulamaları konusundaki görüşlerini ifade edecekleri karşılaştırmalı etkili bir yol yoktur. Seçimler yoluyla belli kamu mallarına yönelik seçmen tavırları hakkında ancak sınırlı bilgi elde edilebilir. Bireyler kendilerine sunulacak olan kamusal malın faydasının maliyetini geçtiğini tahmin ettiklerinde oylamaya katılacaklardır. İktisatçılar, bu koşullar altında bireylere tercihlerinin neler olduğunu sorduklarında, onların bu tercihleri doğru biçimde açıkladıklarından emin değildirler. Özel kararlarda, karar alıcı kişi kendi tercihlerini bilir. Kamusal kararlarda ise kararları alan kişi temsil ettiği bireylerin kamusal tercihlerini bilmek durumundadır. İşte bu durum kamu ve özel kaynak dağılımları arasındaki önemli farktır (Stiglitz, 1994: 181-182).

Kamusal malları sunarak vatandaşlarının refah seviyesini yükseltmek devletin amaçları arasındadır. Devletin böyle makul amaca ulaşmak için kamusal malları kullanması, kamusal malların pozitif dışsallığa sahip olmalarından kaynaklanır. Net toplumsal faydanın pozitif olarak belirlenebilmesi için, devletin toplumun bireyelerine sunduğu kamusal malların bireyler için meydana getirdiği fayda ve maliyetini bilmesi gerekir. Fakat bu bilgiler önsel değildirler. Devletin bu bilgileri önceden toplaması ve elde edilen bilgilere göre hareket kabiliyeti geliştirmesi gerekir. Kamusal malların net sosyal faydası pozitifse bu mallar sunulmalıdır. Tercih açıklatma mekanizmaları bireylerin gelecekteki bireysel faydalarını belirlenmesi adına önemlidir. Her bir birey mekanizma işleyişinde kendi tercihlerini diğer tercihlerle karşılaştırarak en iyi tercihi belirlemeye çalışır. Herhangi bir mekanizma, doğru tercihleri açıklatma konusunda bireyleri harekete geçirebiliyorsa bu mekanizmanın uygunluğundan bahsedilebilir. Eğer her bir birey, tercih

açıklatma sürecinde gerçek tercihlerini gizleyerek daha yüksek bir refah düzeyine çıkamayacağını tahmin ediyorsa, söz konusu mekanizma ayrı ayrı bireylerin isteklerine uyumu olduğu sonucu çıkarılabilir. Tek tek bireylerin yerine grup söz konusu olursa mekanizmanın grubun isteklerine uyumlu olduğu söylenebilir (Bennett ve Conn, 1977: 95).

Üniversitelerde lisans düzeyindeki öğrencilere kamu ekonomisi derslerinde özel kesimin kamusal malların sunumunda, bu tür malların tüketimden dışlanamazlık ve rakip olmama özelliklerinden dolayı, etkinsiz olduğu anlatılır. Merkezi hükümetin, yerel kamusal mallar söz konusu olduğunda, bireylerin farklı yapıdaki istekleri ve farklı yapıdaki maliyetler dolayısıyla bu tür malların sunumunda etkinsiz olacağı vurgulanmaktadır. Buradan yerel kamusal malların, ne merkezi hükümet ne de özel kesim tarafından etkin olarak sunulmadığı sonucuna varılabilir. Tiebout (1956) yerel kamusal malların sunumunda etkinlik sorununu, rekabetçi piyasaya benzer şekilde politik kuruluşlarla çözülebileceğini savunan bir makale yazmıştır. Tiebout, çok sayıda insanların bulunduğu bir toplulukta, bireylerin farklı isteklerini bağdaştırmak için, bireylerin seçimine sunulan en uygun kamusal mal ve vergi paketlerini, bireylerin sıraya koyduklarını ve topluluklar arasındaki bu rekabet, yerel kamusal malların en düşük maliyetle sunulmasını sağladığını vurgulamıştır. Tiebout, birbirinden ayrılmış topluluklara eşit baş vergisinin konulmasını önermiştir.

Tiebout kalabalık olan topluluklarda, topluluk büyüklüğünün her bir tercih için test edilmesi gerekliliği üzerinde durarak, dışsallıkların ve ölçek ekonomilerinin olmadığı, bireylerin alternatif seçenekler arasında bilgilerinin tam olduğu ve bu tercihleri sıralamanın maliyetsiz olduğunu varsaymaktadır. Böylece kaynakların dengeli dağılımı gerçekleştirilmiş ve sosyal refahın maksimum olması sağlanmıştır. Tiebout'un yaptığı deneyde ilk olarak farklı tercihlere sahip olan öğrenciler tek bir sınıfta toplanmış, bunlara yurt grubu adı verilmiştir. Öğrencilerin basit oylama mekanizmasıyla kullanacakları kamusal mallara göre vergi seviyelerinin belirlenmesi istenmektedir. Daha sonra öğrenciler tercih ettikleri kamusal malların seviyelerine göre iki gruba ayrılmışlardır. Öğrencilere kamusal mal ve vergi paketlerini değiştirme fırsatı verilir. İlk önce bazı öğrenciler özgün konumlarında kalırlarken daha sonraki seçimlerde bütün öğrencilerin tercihlerinde değişikliklerin olduğu gözlenmiştir. Her bir yeni sıralamada topluluk kendileri için değişik seviyelerde kamusal mal ve vergi paketlerini seçmişlerdir. Bu değişik seçimler sonrası

öğrencilerin daha yüksek refah seviyesine geldikleri görülmüştür. Bu deney yerel kamusal mallarda etkinliğin sağlanması yönünde yapılan bir çalışmadır (Brouhle ve diğerleri, 2005: 333).

Teoride ve pratikte kamusal malların finansmanı konusunda tartışmalar yapılmış bu konu ekonomist ve siyasilerin dikkatlerini çekmiştir. Bireylerin gerçek tercihlerinin belirlenmesi yönünde kurumsal bir yöntemin varlığının söz konusu olmadığı 1970'lerde, kamusal mallarda bedavacılık sorunu üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Eş zamanlı olarak kamu sektörünün güçlü olduğu ülkelerde alternatif vergilerle kamusal malları finanse etme yolları araştırılmıştır (Bohm, 1984: 127).

Kamusal mallarda bedavacılık sorununa yönelik çalışmalar, bu sorunun çözümü için çeşitli görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bazı araştırmacılar, toplumsal kurullarla kamusal malların finansmanına katılımın teşvik edilmesi başarılırsa bedavacılık sorunun çözülebileceğini savunmuşlardır. Kamusal mallarla ilgili Samuelson tarafından ortaya konulan çalışmadan (1954) sonra konuyla bağlantılı olarak analitik çalışmalar yapılmıştır. Örnek olarak, McAdams (1997), Cooter (1996, 1998, 2000). Bu çalışmalarda bedavacılık sorununun çözümüyle ilgili olarak birbirinden bağımsız olarak farklı sonuçlara ulaşılmıştır.

3.2. Tutuklunun İkilemi

Tutuklunun ikilemi ya da mahkûm çıkmazı (Prisoner Dilemma) iyi bilinen oyun teorilerindedir. Bu oyun oyuncuların eş zamanlı olarak tercihte bulunduğu durumları analiz eder. Normalde bir oyun bazı özel oyuncular seçerek bu oyuncuların davranış stratejilerini ve ödeme biçimlerini inceler (Ahlersten, 2008: 89). Tutuklunun ikilemi modeli bedavacılık probleminin çözümünde de kullanılır. Oyun teorisi modellerinde oyuncular belirli stratejilere sahiptirler ve uygulayacakları her strateji sonucunda karşı karşıya kalacakları kazançlar (ve kayıplar) diğer oyuncunun seçeceği stratejiye bağlı olarak değişecektir. Tutuklunun ikilemi modelinde, iki tutuklunun stratejileri suçlarını itiraf ya da reddetmek şeklindedir. Bir tanesi suçu itiraf eder ve diğeri reddederse, itiraf eden adalet yardımcı olması nedeniyle serbest bırakılacak, diğeri ise 20 yıl hapse mahkûm edilecektir. Her ikisi de itiraf ederse 5'er yıl hapis cezası alacaklar, her ikisi de reddederlerse 1'er yıl

hapis cezası alacaklardır. Bu durumda rasyonel ve öz çıkarıcı birbirlerinden habersiz olarak seçecekleri strateji (hâkim strateji) ne olacaktır? Oyun teorisi varsayımına göre rasyonel bireyler minimax stratejiyi seçerler, yani maksimum zararı minimum kılmaya çalışırlar. Tutuklunun ikilemi modelinde bu strateji her iki birey içinde itiraf etmektir. Çünkü 1. birey reddetme stratejisini seçtiği durumda, 2. birey itiraf etme stratejisini seçerse, reddeden taraf 20 yıl ceza alacak, diğeri serbest kalacaktır. Aynı nedenle, 2. bireyde itiraf etme stratejisini seçecektir. Ancak bunun sonucunda, her ikisi de, reddetme stratejisini seçtikleri duruma göre daha kötü durumda kalırlar.

Tablo 3: Tutuklunun İkilemi Modeli

		2. Sanık	
		İtiraf	Ret
1.Sanık	İtiraf	-5, -5	0, -20
	Ret	-20, 0	-1, -1

Kaynak: Kirmanoğlu, 2007, s.128.

Tutuklunun ikilemi modeli, bireysel rasyonellik ile kolektif rasyonelliğe varılamayacağını göstermesi bakımından önemlidir. Bu modelin kamu ekonomisine uygulanışında bedavacılık davranışının baskın strateji olacağını ve bireylerin bu şekilde davrandığı durumda bundan bütün bireylerin zarar göreceğini aşağıdaki örnek ile gösterilebilir.

Bahçeleri komşu olan ve bahçelerinin arasına bir çit yaptırma talepleri olan iki birey düşünölsün. Burada çit tam kamusal mal özelliği göstermekte olup, bir kez yaptırıldıktan sonra bundan her iki taraf da yararlanacak ve bir tanesinin faydası diğerrinin faydasını azaltmayacaktır. Burada bireylerin karşı karşıya olduğu iki strateji vardır; çitin maliyetine katlanmak veya katlanmamak (bedavacılık). Bu çitin yapıldığı durumda her iki bireyinde 500 birim fayda elde edeceğini ve çitin toplam maliyetinin 800 birim olduğunu varsayölsün. Eğer maliyet bireyler çitin maliyetini eşit bir şekilde bölüşürlerse sonuçta her biri 100 birim fayda elde edeceklerdir. Eğer bir tanesi bedavacılık yapar, maliyetin tümüne

diğeri katlanırsa bedavacılık yapan 500 birim fayda elde edecek, ödeme yapan ise 300 birim zarar ile karşılaşacaktır. Eğer her ikisi de bedavacılık stratejisini seçerse çit yapılmayacak; ne fayda ne de zarar ortaya çıkacaktır. Bu durumu şöyle tablolastırılabilir:

Tablo 4: Tutuklunun İkilemi Modelinin Kamu Mallarına Uygulanması

		2. Birey	
		Ödeme	Bedavacılık
1. Birey	Ödeme	100, 100	-300, 500
	Bedavacılık	500, -300	0, 0

Kaynak: Kirmanoğlu, 2007: 129.

Bu durumda her iki birey için de hâkim stratejinin bedavacılık olduğu ve kamu malının (çit) üretilemeyeceği görülmektedir. Oysa bireyler aralarında anlaşarak ödeme stratejisini kabul etmiş olsalardı bundan her ikisi de kazançlı çıkacaklardı. Bu örnek çok sayıda birey için genişletilecek olunursa, rasyonel bir toplumun ödeme stratejisini zorunlu hale getireceğini, çünkü bu durumun toplumun çıkarına olduğu söylenebilir. Yukarıda sayılan varsayımlar altında, devletin iktisadi rasyoneli bu koordinasyonu sağlamaktır (2007: 129).

3.3. Bireyleri Çeşitli Yaptırımlarla Gönüllü Olarak Katılımlarının Sağlanması Durumu

Bireylerin bedavacı oldukları durumlarda bir takım parasal müeyyidelerle kamusal malların finansmanına gönüllü olarak katılmalarında bir artışın olduğu deneysel çalışmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu tür deneysel çalışmalarda, bireylerin ceza olarak bazı parasal maliyetlere katılmalarının kamusal malların finansmanına katılmaya teşvik edip etmediği, fiyatın ve talep eğrilerinin oluşumunu karşılıklı etkileyip etkilemediği araştırılmıştır (Anderson ve Putterman, 2006: 1).

Yapılan deneysel çalışmalarda, gruplara bir takım yaptırımlar uygulamanın kamusal mallara katılımı arttırdığı yönünde sonuçlar elde edilmişse de, bazı çalışmalarda katılımcılara uygulanan yaptırımların kamusal mallara katılımı düşürdüğü yönündeki bulgular elde edilmiştir. Bu durum sosyal bir ikilem olarak kabul edilmektedir. Özellikle gruplara uygulanan cezalandırma ve ödüllendirmeyi içeren yaptırım türlerinin katılım oranını düşürdüğü gözlenmiştir. İngiltere ve Amerika'da kan bankaları üzerinde yapılan çalışmalarda ücretli çalışan organizasyonların gönüllü olarak çalışan organizasyonlardan daha etkin çalıştığı gözlenmiştir. Bu tür çalışmalarda karşılaşılan bir başka sonuç da ahlaki değerlerin bireylerin kamusal mallara olan katılımını etkilediğidir. Hatta bazı çalışmalarda ahlaki değerlerin bireylerin kamusal mallara katılma konusunda yaptırımlardan daha etkili olduğu sonucu çıkarılmıştır (Chen ve diğerleri, 2009: 241).

3.4. Tercih Açıklatma Mekanizmalarının Tarihi Gelişimi

Bedavacılık olgusu kamusal mallara aktarılacak kaynakların optimal dağıtılması karşısında bir engel teşkil etmektedir. Bu engel karşısında, Groves ve Lobeb (1975), Tideman ve Tullock (1976), Groves ve Ledyard (1977), Clarke (1977) ve diğer araştırmacılar kamusal mallarda bedavacılık sorununun çözümü için bir takım çalışmalar yapmışlardır. Yapılan bu çalışmalarda kaynakların kamusal mallara aktarımında tercih açıklatma mekanizmalarının etkili olduğu deneysel ortamlarda kanıtlanmıştır. Fakat bu tür mekanizmaların gerçek hayatta uygulanmasında bir takım zorluklar söz konusu olabilmektedir (Groves ve Ledyard, 1977b: 107).

Tercih açıklatma süreci sadece teorik bir merak mıdır yoksa kamusal kararların alınmasında önemli sayılacak bir etkisi var mıdır? Bu sorunun cevabını verebilmek için deneysel çalışmalara ihtiyaç duyulur. Birçok araştırmacı kamusal kararların nasıl alındığı ile ilgilenmişler ve çeşitli sonuçlara varmışlardır. Ferejohn, Forsythe ve Noll, kamusal radyo ve televizyon yayınları ile ilgili deneysel çalışmalar yapmışlar ve Vernon Smith'in açık arttırma mekanizması ve Bohm'un tercih açıklatma mekanizmalarının uygunluğu yönünde karara varmışlardır. Bu mekanizmalar, kamusal mallara gönüllü olarak katılımı teşvik eden mekanizmalardır. Plott (1979) mekanizmalarla ilgili yaptığı çalışmalarda, tercihlerin açıklanmasıyla ilgili genel bir kural bulamamıştır. Plott'nun bulgularına göre herkesi tatmin edecek bir çözüm söz konusu değildir. Ayrıca bu mekanizmaların gerçek

kamusal katılımlarla ilgisi olmadığından katılımcıların gerçek tercihlerine ulaşmanın önünde bir engel olduğunu vurgulamaktadır. Gerçek organizasyonlarda gerçek tercihlere ulaşmanın daha kolay olacağı yönünde çıkarımlar yapılmıştır (Tideman, 1983: 388). Tercih açıklatma mekanizmalarının genel mantığı bireylerin kamusal mallara olan doğru tercihlerinin vergi benzeri bir takım teşvik edici araçlarla belirlenmesidir (Brouhle ve diğerleri, 2005: 339).

Tercihlerin ortaya çıkarılma sürecinde oylamalarla ilgili olarak rüşvet ve şantajları engellemeye yönelik mevcut yasalar tam anlamıyla düzenlenememiştir ve bu mümkün de görünmemektedir. Tekliflerin gizli olmaması diğer önemli bir koşuldur. Riker açıkça bu koşulun tercih açıklatma mekanizmasında gerekli olduğunu; ama uygulamada böyle olmadığını düşünmektedir. Bir yönden, teklifin oy kullanan ve bilgisayarın dışında başka herhangi birileri tarafından bilinmesinin bir mantığı yoktur. Öte yandan yapılan teklif en az mevcut gelir vergileri kadar gizli tutulabilir. Eğer insanlar ödeme yapmak zorunda iseler onların ücretleri gizli tutulmaları biraz daha zor olur. Oy kullananlar ilk veya seçim öncesi anketlerden sonra iletişime girebilirler. Riker'in buradaki düşüncesi kamuoyu anketlerindekiyle aynı şeydir. O zaman anket yapılan insanlar mevcut durumda yaptıkları gibi, anket yapan kişiye karşı yalan söyleme konusunda bir motivasyon kaybı yaşamayacaktır. Başlangıçta dürüst teklif yapmak, stratejik bir saldırıya açık olduğundan bireyler daha teklifin başında dürüst olunup olunamayacağını veya oy kullananların manipülasyon yapıp yapmayacağını kestiremezler.

Benzer durum Tullock' un (1977: 103-519) çalışmasında daha geniş şekilde tartışılmıştır. Pazarlık aşaması, yanlış ön teklifler yapmayı içerdiğinden birleşmelerin zorluğu gündeme gelmektedir. Bir oy kullanıcı gerçek bir oylamada, kamuoyu anketinde verdiği cevabın aynısını vermesine kesin gözüyle bakılamaz. Bu yüzden genel anlamda tercih açıklatma mekanizmasını söz konusu bir manipülasyonun olması durumunda gerçek tercihlere ulaşmada başarılı olamayacağı görülmektedir. Tercih açıklatma mekanizması altında birleşmelerin olmayacağı garantisi de verilemez. Kamusal malların özellikleri hesaba katıldığında büyük sayıda oy verenin oluşturduğu birleşmelerin gerçekleşme olasılığı oldukça düşüktür (Tideman ve Tullock, 1981: 324).

Tercih açıklatma mekanizmalarının amacı bireylerin ödeme isteklerinin olup olmadığını ortaya çıkarmaktır. Doğru tercihlere ulaşabilmek için bireylere bağımsız olarak bir takım sorumluluklar yüklenmektedir. Bireylerin ödeme isteklerinin açığa çıkarmak yeni üretilen mallar için önemlidir. Dolayısıyla fayda maliyet hesaplaması yapmak mümkün olacak arz miktarı hakkında bilgi sahibi olunabilecektir. Deneysel iktisatçılar açık arttırma yoluyla tercih açıklatma mekanizmalarını fiyat sınırlaması yaparak çeşitli tüketim mallarına olan tercihleri belirlemeye çalışmışlardır (Noussair ve diğerleri, 2003: 726).

3.5. Kamusal Malların Tercihlerinin Ortaya Konulmasında Önerilen Birtakım Mekanizmalar

Kamusal mallarda fiyat mekanizmasının işlememesi nedeniyle, özel firmalar bu tür malları üretmek istemeyeceklerdir. Çünkü özel firmalar, arz ettikleri mal ve hizmet karşılığında gelir elde etmek isterler. Bununla birlikte, özel malların tüketiminde bireyler rekabet halindedirler ve ödeme yapmayanlar bu malların faydalarından mahrum bırakılırlar. Bu mekanizmada herkes elde ettiği fayda karşılığında belli bir ödeme yapmaya gönüllüdür. Diğer bir ifadeyle ekonomik aktörler arasında gönüllü bir işbirliği vardır. Oysa kamusal mallar piyasa mekanizması içinde fiyatlandırılmadığından, herkesin fayda sağlamasına karşılık, maliyete katılma konusunda bir isteksizlik söz konusudur. Çünkü faydası bölünemeyen ve tüm topluma fayda sağlayan bu tür malların finansman kaynağı yine toplumdur. Her birey, kendisi finansmana katılmasa da bu malların diğer kişilerce finanse edileceğine inanır. Bu düşünce tarzının toplum içinde yaygınlaşması bedavacılık sorununa yol açmış ve kamusal malın üretilmemesi olasılığını artırmıştır. Bu yüzden, kamusal malların üretimini devletin bizzat üstlenmesi ya da piyasaya devlet müdahalesi söz konusu olmaktadır.

Kamusal malların başlangıç noktası olarak kabul edilen Samuelson'un yaptığı "Kamu Harcamalarının Teorisi" (1954) adlı çalışmasında, özel sunumun kamusal mallar için etkinsiz olduğunu ortaya konulmuştur. Bu durumda kamusal malların devlet tarafından üretilmesinin bir zorunluluk olduğu ortaya konulmuştur. Piyasa fiyatlarının belirlenememesi yanında bireylerin kamusal mallara biçtikleri karşılıkları ortaya çıkarmak temel problemi oluşturmaktadır. Clarke (1971), Groves (1973) ve Groves ve Ledyard (1977) yaptıkları çalışmalarla, tercih açıklatma mekanizmaları literatürüne önemli katkılar

yapmışlardır. Diğer taraftan Tiebout (1956), bazı kamusal mallar için tüketicilerin değerlendirme prensiplerini ortaya koymaya çalışmıştır. Yaptığı çalışmalarda yerel kamusal malların yerel yönetimler tarafından üretilmesi gerektiği sonucuna varmıştır (Brouhle ve diğerleri, 2005: 339).

Bedavacılık sorunuyla ilgili yapılan deneysel çalışmalarda değişik sonuçlar elde edilmiştir. Bazı araştırmacılar, (Scherr and Babb, 1975; Bohm, 1972; Marwell ve Ames, 1979; Brubaker, 1984), bedavacılık sorunun uygulamada çok güçlü olmadığı yönünde bulgular elde etmişlerdir. Clarke (1971) mekanizması taleplerle ilgili doğru bilgileri elde etmeye yönelik olarak kurulmuş ilk mekanizmadır. Bu sistem ile tercihlerini gerçek tercihlerinin daha altında gösteren bireyler, grubun diğer üyelerinin tercihlerinin açıklandığı zaman cezalandırılacaklardır.

Bir teşvik mekanizması da Groves ve Ledyard (1977, 1980) tarafından geliştirilmiştir. Bu mekanizma, Clarke mekanizmasında sunulan bütçe fazlası olmaması durumunda doğru baskın stratejiyi belirlemek için geliştirilmiştir. Kamusal malların sunumunda optimal seviyenin belirlenmesiyle ilgili, Smith (1979) Groves ve Ledyard mekanizmasını (G-L) açık arttırma mekanizmasıyla ve gönüllü katılım mekanizmasıyla karşılaştırmış sonuçta gönüllü katılım mekanizmalarının kamusal malların sunumunda ciddi eksikliklere neden olduğunu ortaya koymuştur. Bunun yanında tercih açıklatma mekanizmalarının da karışık bir işleyişe sahip olması ve uygulamasının maliyetli olması dezavantajlarındanır. Buchanan (1968) küçük gruplarda kamusal malların katılımı konusunda bireylerin daha istekli olduğunu vurgulamıştır. Grup boyutuyla ilgili Marwell ve Ames (1979) tarafından yapılan deneysel testlerde de yine küçük gruplarda kamusal mallara katılımın daha yüksek düzeyde olduğu yönünde sonuçlara ulaşılmıştır. Daha sonraları Isaac ve Walker (1988); Isaac, Walker, and Williams (1991) gibi bir takım araştırmacılar bedavacılıkla grup büyüklüğü arasındaki bağlantıları araştırmışlardır. Isaac ve Walker'ın yaptığı çalışmalarda, grup büyüklüğü ile bedavacılık arasında güçlü bir ilişki bulunmasa da grubun büyüklüğü arttıkça kamusal malların marjinal getirisinin bireyler arasında etkin dağılımının azalacağı yönünde bulgular elde edilmiştir. Sosyo-ekonomik bir olgu olarak gelir düzeyi, insanların tercihleri üzerinde etkili olmaktadır. Strauss ve Hughes (1976) tarafından yapılan çalışmalarda, eğitim seviyesi ile gelir arasında bir bağlantının olduğu ve kamusal malların talebinde kadınlar ve erkekler arasında farklılıkların olduğu

ortaya çıkmıştır. Gönüllü katılım mekanizmalarında elde edilecek faydanın boyutu katılımcıları teşvik konusunda büyük etkisinin olduğu ortaya konulmuştur. Katılımcılar elde edecekleri faydanın küçük olacağı konusunda beklentileri olursa katılım oranlarının düşük olacağı beklenmektedir (Loehman ve diğerleri, 1996: 37).

3.5.1. Vickrey'in Tercih Açıklatma Mekanizması

Tercih açıklatma mekanizmalarından ilki olması açısından Vickrey'in tercih açıklatma mekanizması önem arz etmektedir. Hem kesikli hem de sürekli değişken durumlarına uygulanabilen mekanizma, bazı yazarlarca ikinci fiyat artırması olarak adlandırılmaktadır. İkinci fiyat artırmasında alıcılar mallar için ödeme isteklerini yazarlar. Burada dikkat edilmesi gereken ödeme isteklerinin gerçek olup olmadığının bilinmemesidir. En yüksek fiyatı veren birey arttırmayı kazanırken, ödeyeceği fiyat verilen ikinci en yüksek fiyattır. Bu durumun farkında olan tüm alıcılar aynı durumdadır. Arttırmayı kazanmak için gerçek tercihlerinden fazla bir fiyat verirlerse ve kazanırlarsa fazla fiyat ödeme durumu ile karşı karşıya kalma durumu söz konusudur. Bunun aksine düşük bir teklif yaparlarsa arttırmayı kaybedip söz konusu mala sahip olamama durumuyla karşı karşıya kalırlar (Moğol, 1999: 53-54).

Yaygın olarak kullanılan Vickrey'in geliştirdiği mekanizmada bireylerin aynı anda mallara verdikleri fiyatlar alınır fakat kazanan ikinci en yüksek fiyattan ödeme yapar. Benzer olarak, Becker-De Groot-Marschak (BDM,1964) tarafından geliştirilen mekanizmada, her bir katılımcıdan eş zamanlı olarak mallara olan fiyat teklifleri alınır. Daha sonra satış fiyatı rastgele çekilir katılımcılar arasında ödenmeye razı olunan fiyat belirlenir. Mal grubunun satış fiyatından en yüksek fiyatı ödemeye istekli olan katılımcıda satış fiyatı üzerinden ödeme yapar. Bu iki mekanizmayla ilgili üniversite öğrencileri üzerinde deneysel çalışmalar yapılmış sağlam bir literatür oluşturulmuştur. Bu çalışmaların bazılarında uyarlanmış değer tekniği kullanarak hayali mallar için fiyat sınırlaması yapılmıştır. Deneyi yapanlar katılımcılara önceden belirli bir fiyattan malları tekrar satın almayı garanti ederler. Konuyla ilgili Coppinger, Smith ve Titus (1980), Cox, Roberson ve Smith (1982), Kagel, Harstad, ve Levin (1987), Kagel ve Levin (1993) gibi bir çok araştırmacı Vickrey'nin açık arttırması ile ilgili çalışmalar yapmışlardır. Yapılan çalışmalarda değişik sonuçlara varılmıştır. Bunlardan örneğin, Kagel ve Levin (1993),

Vickrey'in mekanizmasında kazanan çoğu katılımcının yüksek değerler ödediği ortaya konmuştur (Noussair ve diğerleri, 2003: 726).

William Vickrey tarafından geliştirilen modelde, gizli fiyat teklifiyle bireylerin ödeme istekleri incelenmektedir. Aynı zamanda Vickrey, verilen tekliflerin doğruluğunu belirlemeye çalışmıştır. E. H. Clarke (1971) ve T. Groves (1973) Vickrey'in bulgularını rekabetçi süreç için genelleştirmiştir. Vickrey'in açık artırması Vickrey-Clarke-Groves (VCG) yönteminin özel bir durumudur. VCG mekanizması fiyat teklif edenlerin yararına olacak şekilde tasarlanmış, gerçek tercihleri ortaya çıkarmaya çalışmıştır (Rothkopf, 2007: 191).

Sürekli değişken durumunda Vickrey, özel bir mal için piyasada az sayıda alıcı ve satıcının olduğu durumda talep açıklama mekanizmasını incelemiştir. Piyasada az sayıda alıcı ve satıcı olduğunda, ekonomideki bireylerin fiyatları satın almayı stratejik davranış içine girebildikleri gözlenmiştir. Vickrey yaptığı çalışmayı bedavacılık sorununa bir çözüm olarak sunmamakla birlikte mekanizma tercih açıklama mekanizmalarından biri olarak değerlendirilir. Vickrey mekanizmasının büyük bir bütçe açığı meydana getireceği düşüncesiyle eleştirilmektedir (Moğol, 1999: 55-56).

3.5.2. Groves ve Ledyard'ın Tercih Açıklatma Mekanizması

Groves-Ledyard'ın optimal tercih açıklama mekanizmaları memnun edici olsa da bütçe dengesi şartlarında önemli sınırlılıkları vardır. Bu sınırlılıklar, mekanizmanın optimal olmasında başarısızlığa neden olurlar. Baskın strateji dengesi bu optimal mekanizmada ortaya çıkmamaktadır. Tüketiciler için en iyi bilgi diğer tüketicilerin istatistikleridir. Bu süreçte bazı düzenlemeler çözüm için gereklidir. Fakat yapılan bu düzenlemeler bedavacılık sorununun çözümü için birer zorluk içermektedir. Groves ve Ledyard aslında bu süreçte bir müdahale öngörmemişlerdir. Tüketicilerin bu süreçte rekabetçi olması ve hükümete isteklerini önceden ayarlanmış bir şekilde göndermesi gerçek tercihlerin belirlenmesinde bir sorun teşkil etmektedir. Mekanizmadaki varsayımlar tüketicilerin stratejik davranmasıyla sınırlanmaktadır. Örneğin tüketicilerin bu süreçte kendi tercihlerinin diğer tüketiciler tarafından bilinmesi onların tercihleri üzerinde etkili olmaktadır. Talebin gelir esnekliği kamusal mallarda sıfıra eşit değilse tercih açıklama

mekanizması istikrarsız olup dengeye gelmede zorlanacaktır (Greenberg ve diğeri, 1977: 129). Groves ve Ledyard mekanizmasında her bir birey rekabetçi davranır ve diğeri bütün bireylerden gelen denge haberleriyle yüzleşirse bu noktada pareto optimal dağılım ve özellikle bütçe dengesi sağlanmayabilir (1977: 137).

3.6. Bedavacılık Sorunu İle İlgili Yapılmış Bazı Deneysel Çalışmaların Sonuçları ve Kısıtlıkları

Literatürde kamusal mallarda bedavacılık sorunuyla ilgili yapılmış birçok deneysel çalışma mevcuttur. Değişik mekanizmalar kullanılarak bireylerin kamusal mallara katılımlarını ölçen mekanizmalarla farklı sonuçlara varılmıştır. Bazı çalışmalarda bedavacılık sorununun teoride vurgulandığı kadar uygulamada ortaya çıkmadığı şeklinde bir sonuca varsalar da genellikle birçok çalışmada kamusal mallarda güçlü bir bedavacılık eğiliminin olduğu yönünde sonuçlar çıkarılmıştır (Lipford, 1995: 292).

Yapılan bazı deneysel çalışmalarda, Peter Bohm (1972), Bruce A. Scherr (1975), Ferejohn ve Noll (1976), Bolnic (1976), Smith (1979), bedavacılığın teorideki kadar önemli olmadığı sonucuna varılmıştır. Sweeney (1973) yaptığı çalışmada ise grup büyüklüğü ve açık oy sayımının bedavacı davranışlara olan etkisini araştırmış, grup büyüklüğünün bedavacı davranışları artırdığını, açık oy sayımının bedavacılığı azalttığı yönünde bir sonuca varmıştır. Kim ve Walker (1984), Isaac, Walker, Thomas (1984), Isaac, McCue ve Plott (1985), yaptıkları deneysel çalışmalarda uygulamada güçlü bedavacılığın olduğu yönünde sonuçlara ulaşmışlardır (Moğol, 1999: 91-100).

Kamusal karar alma sürecinde rol alan birimler bireysel tercihlerin doğru belirtilip belirtilmediği ile ilgili ciddi bir problemle karşılaşır. Kamusal mallarla ilgili doğru karar almayla ilgili olarak, dürtü eksikliğinden dolayı bireylerin kamusal mallara katılmama durumu ortaya çıkabilir. Yapılan oylamalarda bireylerin tercihlerinin doğruluğunun test edilememesi ve oylama maliyetlerinin yüksek olması ortaya çıkan problemlerdendir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda bireylerin tercihlerini ortaya çıkarma amacıyla örnek küteller üzerinde çalışılmış birçok çalışmada olumlu sonuçlar elde edilmiş olsa da bireylerin gerçek tercihlerini tam olarak ortaya koyan bir çalışma söz konusu olmamıştır. Ayrıca birey sayısının artmasına bağlı olarak gerçek tercihlerin ortaya çıkarılmasında bir

azalmanın olması karşılaşılan kısıtlıklardandır. Ayrıca bireyler kendileri için hangi seçeneğin daha iyi olduğu konusunda tam bilgiye sahip olmayabilirler. Bireylerin isteklerinin de değişik oldukları göz önüne alınırsa genel bir sonuca varmanın zorluğu daha da belirginleşmektedir (Green ve Laffont, 1977: 79).

Tercih açıklatma mekanizmaları, bireylerin kamusal mallara olan gerçek tercihlerini ortaya çıkarmaya çalışırken, kaynakların pareto etkin dağılıp dağılmadığını göz önünde bulundurmazlar. Bu durum kaynak israfına yol açarak bütçe açığını kapatmak için fazladan kaynak bulmayı zorunlu kılar. Mekanizmalarla bireylerin gerçek tercihlerini açıklatma yönünde yapılan çalışmalarda vergi prensiplerine bağlı kalınır. Bu durum tüketicilerin mülkiyet haklarını sınırlar. Kamusal malların talebinin gelir elastikiyetleri sıfır olduğunda tüketiciler stratejik olarak tercih açıklatma mekanizmasını manipüle edebilirler. Dolayısıyla da gerçek tercihler gizlenebilir. Tek bir tüketicinin olduğu durumdaki gibi topluluk halinde de tercihlerin gizlenmesi söz konusu olursa kaynakların etkin dağılımında sorunlar ortaya çıkar (Groves ve Ledyard, 1977b: 108). Tercih açıklatma mekanizmalarının bütçe dengesini sağlama konusunda eksiklikleri vardır. Bu dengesizlik pareto optimalinden sapma olarak değerlendirilebilir (Bailey, 1997: 107). Bu mekanizmalar matematiksel olarak koalisyon formatına tam olarak duyarlı olmasalar da uygulamada çok sayıda oy kullanıcı için duyarlı olabilirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Devlet olma işlevinin gereği olarak üretilen mal ve hizmetlerle özel kesim tarafından üretilen mal ve hizmetler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu noktada özel kesim, tüketicilerin taleplerini dikkate almak zorundadır. Kamusal malların nasıl, kim için, hangi düzeyde olmasına ise kamu otoriteleri bir başka deyişle siyasi otorite karar vermektedir. Zira bu kesimde yapılması gereken çeşitli seçimleri, alınması gereken kararları, mal ve hizmetlerin gönüllü değişimine dayanan piyasa mekanizmasına terk etmek mümkün değildir. Bazen kamusal mal ve hizmetlerin fiyatlandırılmamasından, bazen dış maliyet ve faydaların piyasa-fiyat mekanizmasınca yeterince değerlendirilememesinden kaynaklanan bu imkânsızlık siyasal karar mekanizmasının piyasa kararları yerine geçmesini zorunlu kılmıştır.

Kamusal mallar bir kez sunuldu mu, toplumdaki hiç kimse, kamusal malların finansmanına katılıp katılmadığına bakılmaksızın, kamusal malların faydasından dışlanamaz. Bunun farkında olan bireyler de kamusal mala ilişkin gerçek tercihini açıklamayacaktır. Bedel ödemeyen bireyin, kamusal malın sağladığı yararlardan mahrum bırakılması mümkün olmadığından piyasa mekanizması bu malları sunamaz.

Bedava yararlanma motivasyonu, kamusal malların faydasından bireyleri mahrum edememe veya dışlamama ilkesinin doğal bir sonucudur. Yapılan deneysel çalışmalarda, topluluk büyüklüğü ile bedavacılık motivasyonu arasındaki ilişki araştırılmış ve ikisi arasında doğru orantı olduğu sonucuna varılmıştır. Küçük topluluk içerisinde sunulan bir kamusal malın maliyetine herkesin katılması ve dolayısıyla bedavacılık motivasyonunun önlenmesi daha kolay bir şekilde gerçekleşebilmektedir.

Kamusal malların etkin düzeyde üretilmesi sağlanırken, diğer taraftan da bireysel faydaları maksimum yapabilmeli ve bedavacılığa yol açmamak için bireysel anlamda stratejik davranışların da önüne geçilmelidir. Stratejik davranışlardan kasıt kamusal mallar için belirlenen bedelin beyan edilen tercihlere bağlı olup olmamasına göre bireylerin kamusal mal tercihlerini az veya çok gösterme yönündeki eğilimleridir.

Bedavacılık probleminin gerçekte var olduğu düşüncesinden yola çıkarak sorunu çözmeye yönelik olarak kamusal mallara olan tercihleri açıklatma amacıyla geliştirilen mekanizmalardan bahsedilmiştir. Tercih açıklatma mekanizması, gerçek kamu malı tercihlerini elde etmek için, bireye iki seçenek sunmaktadır. Birinci seçenek, kamusal kararların toplumdaki diğer bireylerce belirlenmesine razı olmaktır. İkincisi ise, diğer bireylerin net fayda kayıplarını tazmin ederek kamusal kararı değiştirmeye çalışmaktır. Gerçek olmayan beyanlar bireylere fayda sağlamayıp, aksine fayda kaybına neden olmaktadır. Tercih açıklatma mekanizması, doğrudan bireysel tercihlere ulaşır. Tercih açıklatma mekanizmasının temsili formunda dolaylı bir ilişki söz konusudur. Ancak temsili formda da diğer sosyal seçim türlerinden farklı olarak, temsilci birimlerin bireylerle ilişki kurmaya ekonomik nedenleri olmasındır.

Tercih açıklatma mekanizmalarının bu olumlu yönlerine rağmen çözülmesi gereken bazı sorunlar vardır. Tercih açıklatma mekanizmasında bireyleri gerçek tercihlerini açıklamaya teşvik eden vergilerin çok düşük seviyelerde olması, bireyleri yeteri kadar teşvik edip etmediği sorusunu akla getirmektedir. Ayrıca tercih açıklatma mekanizmalarının diğer sosyal seçim türlerine göre çok daha fazla kırtasiyecilik ve hesaplama yükü getirdiğinden eleştirilmektedir.

Ülkemizde kamusal mallarda bedavacılık sorunuyla ilgili yapılan çalışmaların az sayıda olması, Türkiye ile ilgili örneklerin kıt olması sonucunu doğurmuştur. Daha önce yapılan deneysel çalışmaların sonucuna bakılarak, tercih açıklatma mekanizmalarının, bedavacılık sorununun çözümü için bireyleri kamusal malların finansmanına katma noktasında etkin olduğu sonucu çıkarılabilir. Fakat deneysel bulgular, tercih açıklatma mekanizmalarının uygulamada yaygın kullanımı için yeterli değildir. Bu konuda yapılacak deneysel veya gerçek çalışmalar tercih açıklatma mekanizmasının uygulanabilirliği konusunda daha kesin yorumlar yapılmasına yardımcı olacaktır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Agiobenebo, J. Tamunopriye, "On the Optimal of Public Good and Some Related Issues",
<http://129.3.20.41/eps/pe/papers/0408/0408002.pdf> (05.04.2010).
- Ahlersten, Krister (2008), **Microeconomics**, Ventus Publishing.
- Akalın, Güneri (2000), **Kamu Ekonomisi**, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Akçay, Belgin (2007), "Avrupa Birliğinde Ekonomik Kriterler", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 56 (3), 11-52.
- Akdoğan, Abdurrahman (2006), **Kamu Maliyesi**, 11. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aktan, Coşkun Can ve Işık A. Kadir, "Sağlık Hizmetlerinde Devletin Değişen Rolü"
<http://www.canaktan.org/ekonomi/saglik-degisim-caginda/pdf-aktan/devlet-rolu.pdf> (25.06.2010).
- Albanese, Robert ve Fleet Van D. David (1985), "Rational Behavior in Groups: The Free-Riding Tendency", **Academy of Management Review**, 10 (2), 244-255.
- Anderson, M. Christopher ve Putterman, Louis (2006), "Do Non-strategic Sanctions Obey the Law of Demand? The Demand for Punishment in the Voluntary Contribution Mechanism", **Games and Economic Behavior**, 54, 1-24.
- Andreoni, James (1988), "Privately Provided Goods in a Large Economy: The Limits of Altruism", **J Publ Econ**, 35, 57-73.
- Andreoni, James (1990), "Impure Altruism and Donations to Public Goods: A Theory of Warm-Glow", **The Economic Journal**, 100 (400), 464-477.
- Aspremont, Clauded ve Louis-Andre, Gerard-Varet (2002), "Collective Choice Mechanisms and Individual Incentives" Christian Schmidt (Ed.), **Game Theory and Economic Analysis**, 2.Edition icinde (155-175), London: An imprint of the Taylor&Francis Group.
- Ataç, Beyhan (2006), **Maliye Politikası**, 7. Baskı, Eskişehir: ETAM A.Ş. Matbaa Tesisleri.

- Ateş, Hamza ve Nohutçu, Ahmet, (2006) "Kamu Hizmetleri Sunumunda Gönüllü Kuruluşlar ve Devlet", **SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 6 (11), 245-276.
- Bailey, J. Martin (1997), "The Demand Revealing Process: To Distribute the Surplus", **Public Choice**, 91, 107-126.
- Bennett, Elaine ve Conn, David (1977), "The Group Incentive Properties of Mechanisms For the Provision of Public Goods", **Public Choice**, 29 (2), 95-102.
- Bergstrom T, Blume L, Varian H (1986), "On the Private Provision of Public Goods", **J Publ Econ**, 29, 25-49.
- Bernheim, D (1986), "On the Voluntary and Involuntary Provision of Public Goods", **Am Econ Rev**, 76, 789-793.
- Bethell, Tom (1990), "The Free Rider Confusion", Llewellyn H. Rockwell (Ed.), **The Economics of Liberty**, 35-47, The Ludwig von Mises Institute.
- Bierbrauer, Felix ve Sahm, Marco (2010), "Optimal democratic mechanisms for taxation and public good provision", **Journal of Public Economics**, 94 (2010), 453-466.
- Bohm, Peter (1972), "Estimating Demand for Public Goods; An Experiment", **European Economic Review**, 3, 111-130.
- (1982), "Are There Practicable Demand-Revealing Mechanisms?", **Proceedings of the 38th Congress of the International Institute of Public Finance**, (127-139), Copenhagen: Wayne State University Press.
- Bolnick, R. Bruce (1976), "Collective Goods Provision Through Community Development", **Economic Development and Cultural Change**, 25 (1), 137-150.
- Bowen, Howard R. (1943), "The Interpretation of Voting in the Allocation of Economic Resources", **The Quarterly Journal of Economics**, 58 (November): 27-48.
- Brouhle, Keith, Jay Corrigan, Rachel Croson, Martin Farnham, Selhan Garip, Luba Habodaszova, Laurie Tipton Johnson, Martin Johnson ve David Reiley (2005), "Local Residential Sorting and Public Goods Provision: A Classroom Demonstration", **Journal of Economic Education**, Fall, 332-344.

- Bruce, Neil (1998), **Public Finance and the American Economy**, Reading, MA: Addison-Wesley.
- Buchanan, James (1968), **The Demand and Supply of Public Goods**, Chicago: IL: Rand McNally and Company.
- Buchanan, James, ve Richard A. Musgrave (1999), **Public Finance and Public Choice:Two Contrasting Visions of the State**, Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Bulutoglu, Kenan (2003), **Kamu Ekonomisine Giriş**, 1. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Candan, Nesrin (2007), "İbni Haldun'un Gözüyle Kamu Maliyesi Yaklaşımı", **Yönetim ve Ekonomi**, 14 (2), 235-245.
- Chamberlin, Joh (1974), "Provision of Public Goods as a Function of Group Size", **American Political Science Review**, LXVIII, 707-16.
- Chari, V. V. ve Jones, E. Larry (2000), "A Reconsideration of the Problem of Social Cost: Free Riders and Monopolists", **Economic Theory**, 16, 1-22.
- Chen, Ping-Xiao, Madan M. Pillutla ve Xin Yao (2009), "Unintended Consequences of Cooperation Inducing and Maintaining Mechanisms in Public Goods Dilemmas: Sanctions and Moral Appeals", **Group Process & Intergroup Relations**, 12 (2), 241-255.
- Clarke, E. (1971), "Multipart Pricing of Public Goods", **Public Choice**, 11, 17-33,
- Connolly, Sara ve Munro, Alistair (1999), **Economics of the Public Sector**, 1 Edition, Glasgow, Financial Times/Prentice Hall.
- Cooter, D. Robert (2000), **The Strategic Constitution**, New Jersey: Princeton University Press.
- Cornes, Richard ve T.Sandler (1986), **The Theory of Externalities, Public Goods and Club Goods**, New York, Cambridge University Press.
- Çetin, Halis, (2001), "Liberalizmin Temel İlkeleri", **CÜ İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 2 (1), 219-237.

- Dawes, R. M.(1975), "Formal Models of Dilemmas in Social Decision Making", M. F. Kaplan & S. Schwartz (Eds.), **Human Judgment and Decision Processes**, New York: Academic Press, 88-107.
- Demir, Ömer ve Acar, Mustafa (2005), **Sosyal Bilimler Sözlüğü**, 6. Baskı, Ankara: Adres Yayınları.
- Desai, Meghnad (2003), "Public Goods: Historical Perspective", **Rethinking Public, Global, and Good**, Oxford University Press.
- Durmuş, Mustafa (2008), **Kamu Ekonomisi**, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Edney, J. J. (1980), "The Commons Problem: Alternative Perspectives", **American Psychologist**, 35, 131-150.
- Ener, Meliha ve Demircan Siverekli, Esra (2007), "Müdahaleci Devlet Anlayışının Erozyonu: İktisat ve Maliye Politikalarında Değişim-Türkiye Örneği", **Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 9 (13), 205-234.
- (2008), "Küreselleşme Sürecinde Değişen Devlet Anlayışından Kamu Hizmetlerinin Dönüşümüne: Sağlık Hizmetlerinde Piyasa Mekanizmaları" **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 13 (1), 57-82.
- Erol, Ahmet (2003), "Devlet ve Devletin İşlevlerinin Gelişimi", **Mükellefin Dergisi**, Eylül (114), 110-115.
- Ferejohn, A. John ve Noll, G. Roger (1976), "An Experimental Market for Public Goods; The PBS Station Program Cooperative", **American Economic Review**, 66 (2), 267-273.
- Flood, M. M. (1952), "Some Experimental Games Research" Memorandum RM-789, Santa Monica, GA: Rand Corporation.
- Frohlich, Norman ve Joel Oppenheimer (1970), "Get by With a Little Help From my Friends", **World Politics**, II (1970), 104-20.
- Gerber, Anke ve Wichardt, C. Philipp (2009), "Providing Public Goods in the Absence of Strong Institutions", **Journal of Public Economics**, 93 (2009), 429-439.

- Gramlich, M. Edward ve Rubinfeld, L. Daniel (1982), "Micro Estimates of Public Spending Demand Functions and Test of the Tiebout and Median Voter Hypotheses", **The Journal of Political Economy**, 90 (3), 536-560.
- Grandstein, Mark, Shmuel Nitzan ve Steven Slutsky (1993) "Private Provision of Public Goods Under Price Uncertainty", **Social Choice and Welfare**, 10, 371-382.
- Green, Jerry ve Laffont, Jean-Jacques (1977)," Imperfect Personal Information and Demand Revealing Process: A Sampling Approach", **Public Choice**, 29 (2), 79-94.
- Greenberg, Joseph, Robert Mackay ve Nicolas Tideman (1977), "Some Limitations of the Groves-Ledyard Optimal Mechanism", **Public Choice**, 29 (2), 129-137.
- Groves, T. (1973), "Incentives in Teams", **Econometrica**, 41, 617-631.
- Groves, T. and M. Loeb (1975), "Incentives and Public Inputs", **Journal of Public Economics**, 4, 211-226.
- Groves, Theodore ve Ledyard, John (1977a) "Optimal Allocation of Public Goods: A Solution to the Free Rider Problem", **Econometrica**, 45 (4), 783-810.
- (1977b) "Some Limitations of Demand Revealing Processes", **Public Choice**, 29 (2), 107-124.
- Göker, Zeliha (2008), "Kamusal Mallar Tanımında Farklı Görüşler" **Maliye Dergisi**, Temmuz-Aralık (155), 108-118.
- Güran, Mehmet Cahit ve Cingi, Selçuk (2002), "Devletin Ekonomik Müdahalelerinin Etkinliği", **Akdeniz İİBF Dergisi**, 2 (3), 56-89.
- Hardin, G. (1968), "The Tragedy of the Commons", **Science**, 162, 1243-1248.
- Holcombe, G. Randall (1997), "A Theory of the Theory of Public Goods" **Review of Austrian Economics**, 10 (1), 1-22.
- http://en.wikipedia.org/wiki/Public_services#Characteristics (07.06.2010).
- http://en.wikipedia.org/wiki/Lindahl_equilibrium (12.05.2010).
- http://www.ekodialog.com/Konular/kamusal_mallar_bedavacilik_sorunu.html.
(25.04.2010).

- Isaac, R. Mark, Walker, M. James ve Thomas H. Susan (1984), "Divergent Evidence on Free Riding; An Experimental Examination of Possible Explanations" **Public Choice**, 43 (2), 113-149.
- Isaac, R. Mark, McCue, Kennet F. ve Plott, R. Charles (1985), "Public Goods Provision in an Experimental Environment", **Journal of Public Economics**, 26, 51-74.
- Isaac, R. Mark ve Walker M. James (1988), "Group Size Effect in Public Goods Provision: the Voluntary Contributions Mechanism", **The Quarterly Journal of Economics**, 103 (1), 179-199.
- Karabaş, Engin (2005), "Bütçe Kapsamı ve Bütçe Kapsamı Dışında Kalan Kamusal Harcama Alanları", **Devlet Bütçe Uzmanlığı Araştırma Raporu**, 1-196.
- Kaul, Inge ve Mendoza, U.Ronald (2003), "Advancing the Concept of Public Goods", Inge Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven ve Ronald U. Mendoza (Ed.), **Providing Global Public Goods: Maganing Globalization** içinde (78-111), Oxford University Press.
- Kaul, Inge, Isabelle Grunberg, ve Marc A. Stern (1999) "Defining Global Public Goods." In Inge Kaul, Isabelle Grunberg, and Marc A. Stern, (ed.), **Global Public Goods: International Cooperation in the 21st Century**, New York: Oxford University Press.
- Kaul, Inge (2004), "Financing Global Public Goods: Trends and Challenges", **Discussion Draft**, February, 1-15.
- Kim, Oliver ve Walker, Mark (1984), "The Free Rider Problem: Experimental Evidence", **Public Choice**, 43 (3-24).
- Kirmanoglu, Hülya (2007), **Kamu Ekonomisi Analizi**, 1. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayım A.Ş.
- Lipford, W. Jody (1995), "Group Size and the Free-Rider Hypothesis: An Examination of New Evidence From Churches", **Public Choice**, 83, 291- 303.
- Loehman, Edna, Fabrice N. Quesnel ve Emerson M. Babb (1996), "Free-Rider Effect in Rent-Seeking Groups Competing for Public Goods", **Public Choice**, 86, 35-61.

- Malkin, Jesse ve A.Wildavsky (1991), "Why The Traditional Distinction Between Public and Private Goods Should Be Abandoned", **Journal of Theoretical Politics**, 3 (4), 355-378.
- McAdams, R.H. (1997), "The Origin, Development, and Regulation of Norms", **Michigan Law Review**, 96 (1997), 338–433.
- Mendoza, U.Ronald (2003), "Why do Global Public Goods Matter Today?", Igne Kaul, Pedro Conceição, Katell Le Goulven ve Ronald U. Mendoza (Ed.), **Providing Global Public Goods** içinde (2-20), Oxford University Press.
- Meyer, C. Earl ve Hazzard, F. Matthew, (2001), "Public Goods and Services", Burton S. Kaliski (Ed.), **Encyclopedia of Business And Finance** içinde (416), Broadway: An imprint of Gate Group.
- Milanovic, Branko (1999), "The Median Voter Hypothesis, Income Inequality, and Income Redistribution: An Empirical Test With the Required Data", **European Journal of Political Economy**, 16 (2000), 367-410.
- Moğol, Tayfun (1999), **Kamu Mallarında Bedavacılık Sorunu ve Çözüm Önerileri**, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları; No 1110.
- Mutluer, M. Kâmil, Ahmet Kesik ve Erdoğan Öner (2007), **Teoride ve Uygulamada Kamu Maliesi**, 1. Baskı, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Musgrave, R. A. (1959), **The Theory of Public Finance: A Study in Public Economy**, McGraw-Hill New York.
- Musgrave, R. A. (1969), "Provision of Social Goods", **Public Economics**, St.Martins Press, New York.
- Noussair, Charles, Stephane Robin ve Bernard Ruffieux (2003), "Revealing Consumers' Willingness-to-Pay: A Comparison of the BDM Mechanism And The Vickrey Auction", **Journal of Economic Psychology**, 25 (2004), 725-741.
- Olson, M. (1965), **The Logic of Collective Action**. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Orbell, J ve Dawes, R. (1981), "Social Dilemmas", In G. M. Stephenson & J. M. Davis (Ed.), **Progress in Applied Psychology (Vol. 1)**, Chichester, England: Wiley, 37-64.

- Özgener, Şevki (2000), "Ekonomik Sistemler ve Ahlak", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 5 (1), 175-190.
- Platt, J. (1973), "Social Traps", **American Psychologist**, 28, 641-651.
- Pehlivan, Osman (2005), **Kamu Maliyesi**, Trabzon, Derya Kitabevi.
- Roberts, RD (1984), "A Positive Model of Private Charity and Public Transfers", **J Pol Econ**, 92, 136-148.
- Rothkopf, H. Michael (2007), "Thirteen Reasons Why the Vickrey-Clarke-Groves Process Is Not Practical", **Operations Research**, 55 (2), 191-197.
- Sağ, Vahap ve Aslan, Mehmet (2001), "Ulus, Uluslaşma ve Ulus Devlet", **CÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, 25 (2), 173-183.
- Sandler, Todd (2001) "On Financing Global and International Public Goods", **Policy Research Working Paper 2638**, The World Bank Economic Policy and Prospects Group, July, 1-56.
- Saklı, Ali Rıza (2005), "Fransa ve Almanya'da Uluslaşma Süreci ve Ulus Bilincinin Oluşumu", Ankara: 1-15.
- Samuelson, Paul A. (1954), "The Pure Theory of Public Expenditure", **The Review of Economics and Statistics**, 36 (4), 387-389.
- Samuelson, Paul A. (1955), "Diagrammatic Exposition of a Theory of Public Expenditure", **The Review of Economics and Statistics**, 37 (4), 350-356.
- Sandler, Todd (1997) **Global Challenges: An Approach to Environmental, Political and Economic Problems**, Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Seyidoğlu, Halil (2002), **Ekonomik Terimler Ansiklopedik Sözlük**, 3. Baskı, İstanbul: Kurtiş Matbaası.
- Slavov Nataraj Sita (2006), "Public Versus Private of Public Goods", <http://www.gtcenter.org/Archive/Conf06/Downloads/WEPG/Slavov78.pdf>. (21. 03. 2010).
- Smith, Veron L. (1979), "An Experimental Comparison of Three Public Good Decision Mechanism", **Scandinavian Journal of Economics**, 81, 198-215.

- Sobel, S. Rusell (2005), "Welfare Economics And Public Finance", Backhaus, G. Juergen ve Wagner, E. Richard (Ed.), **Handbook of Public Finance**, (19-51), Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Söyler, İlhami (2008), "Eğitim Hizmetleri Bağlamında Vakıf Üniversitelerinin Finansal ve Vergisel Sorunları", **Maliye Dergisi**, Ocak-Haziran (154), 52-76.
- Stiglitz, E. Joseph (1994), **Kamu Kesimi Ekonomisi**, Çev. Ömer Faruk Batirel, Marmara Üniversitesi Yayın No: 549.
- Stiglitz, E. Joseph (2000), **Economics of the Public Sector**, 3rd Edition, New York: W.W. Norton & Company.
- Stiglitz, E. Joseph (2006), "Global Public Goods and Global Finance: Does Global Governance Ensure That The Global Public Interest Is Served?", Jean-Philippe Touffut (Ed.), **Advancing Public Goods**, (149-163), Edward Elgar Publishing Limited.
- Sweeney, John W. (1973), "An Experimental Investigation of the Free-Rider Problem", **Social Science Research**, 2, 277-292.
- (1974), "Altruism, the free-rider problem and group size", **Theory and Decision**, 4 (3-4), 259–75.
- Tiebout, Charles M. (1956), "A Pure Theory of Local Expenditures," **Journal of Political Economy**, 64 (5), 416-24.
- Tideman, T. ve G. Tullock (1976), "A New and Superior Principle for Collective Choice, or, How to Plan," **Journal of Political Economy**.
- Tideman, T. Nicolaus (1983), "An Experiment in the Demand-Revealing Process", **Public Choice**, 41, 387-401.
- Tiedman, Nicalaus T. ve Tullock, Gordon (1981), "Coalitions Under Demand Revealing", **Public Choice**, 36, 323-328.
- Tokathoğlu, Mircan Yıldız (2005), **Küreselleşme ve Kamu Hizmetleri**, 1. Baskı, İstanbul: Aktüel Yayınları.
- Trogen, C. Paul (2005), "Public Goods" Theory of Public Goods", Donijo Robbins (Ed.), **Handbook of Public Sector Economics**" (169-232), America: Public Administration and Public Policy/112.

- Tuck, Richard (2008), **Free Riding**, United States of America: Harvard University Press.
- Türk Dil Kurumu (2005), **Türkçe Sözlük**, 10. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uluatam, Özhan (2005), **Kamu Maliyesi**, 9. Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Ünsal, Erdal (2005), **Mikro İktisat**, 6. Baskı, Ankara: İmaj Yayınevi.
- Warr, P. (1982), "Pareto Optimal Redistribution and Private Charity", **J Publ Econ**, 19, 131-138.

ÖZGEÇMİŞ

Aytaç UĞURLU, 27.06.1983 tarihinde Ordu ilinin Mesudiye ilçesine doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ordu'da tamamladı. 2002-2003 eğitim-öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü'nde lisans öğrenimine başladı. 2005-2006 eğitim-öğretim yılında bu bölümün gündüz programını 3. olarak tamamladı. 2006-2007 eğitim-öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı yüksek lisans programına girmeye hak kazandı. Aynı yıl, KTÜ Yabancı Diller Yüksekokulu İngilizce hazırlık programına devam etti. 10.08.2009 tarihinde Gümüşhane Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü'ne Araştırma Görevlisi olarak atanmıştır.

UĞURLU, İngilizce bilmektedir.